

**ANALELE ȘTIINȚIFICE
ALE
UNIVERSITĂȚII „AL. I. CUZA“
DIN IAȘI
(SERIE NOUĂ)**

SECTIUNEA III

d. Științe juridice

TOMUL XVI, ANUL 1970

BIBL. CENTR. UNIV.
M. „EMIL CIORĂU” IAŞI
DREPT

X - 148

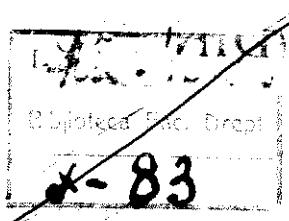
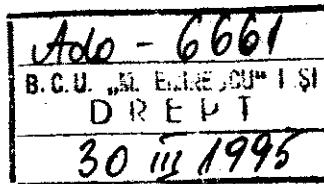
**ANALELE ȘTIINȚIFICE
ALE
UNIVERSITĂȚII „AL. I. CUZA”
DIN IAȘI
(SERIE NOUĂ)**

SECTIUNEA III

d. Științe juridice

TOMUL XVI, ANUL 1970

COMITETUL DE REDACTIE

Prof. I. BENDITER, Prof. M. JACOTĂ, Prof. N. ȚATOMIR

Prof. M. JACOTĂ   { *Redactori responsabili*
Prof. N. ȚATOMIR

T. GALAN, *Secretar de redacție*

V. DUMISTRĂCEL, *Tehnoredactor*

**ANALELE ȘTIINȚIFICE ALE UNIVERSITĂȚII
„AL. I. CUZA“ — IAȘI**

TOMUL XVI, s. III d

1970

S U M A R

	Pag.
NICOLAE TATOMIR — Raportul dintre dreptul internațional și dreptul intern — The Relation between International Law and Internal Law	1 6
GRIGORE CR. THEODORU — Considerații asupra noii reglementări a recursului extraordinar în procedura penală — Considérations sur la nouvelle réglementation du recours extraordinaire dans la procédure pénale	9 27
S. CIUREA — Aspecte ale autonomiei largite în activitatea organelor administrative în Republica Socialistă România — Aspects concernant l'autonomie élargie dans l'activité des organes administratifs de la République Socialiste de Roumanie	29 41
РЕНЕЕ САНИЛЕВИЧИ — Принцип коллективного руководства и участие государственных социалистических организаций гражданских правоотношениях — Principiul conducerii colective și participarea organizațiilor sociale de stat la raporturile juridice civile	43 54
MARIA ZOLYNEAK — Cu privire la natura juridică a concursului de infracțiuni — Sur la nature juridique du concours d'infractions	55 66
OCTAVIAN LOCHIN — Discernământul, condiție a răspunderii penale a minorilor în vîrstă de la 14 la 16 ani — Le discernement — condition de la responsabilité des mineurs âgés de 14 à 16 ans	69 79
MARIA DVORACEK — Aspecte teoretice privind noțiunile de proprietate și drept de proprietate — Quelques aspects théoriques concernant les notions de propriété et de droit de propriété	81 94
ELENA PIPERNEA — Teoriile lui Platon și concepția aristoteliană despre suveranitate — Les théories de Platon et la conception d'Aristote sur la souveraineté	95 101

GÉNOVEVA VRĂBIE — Natura normelor elaborate de organizațiile obștice	103
— La nature des normes élaborées par les organisations sociale	113
AUREL CIOPRAGA — Considerații cu privire la obiectul și locul criminalisticii in cadrul științelor juridice	115
— Considérations concernant l'objet et la place de la criminalistique parmi les sciences juridiques	122
P. ANDREI — Concursul, condiție de validitate a contractului de muncă, încheiat cu unele categorii de cadre din învățămînt	123
— Le concours, condition de validité du contrat de travail de cer- taines catégories de cadres de l'enseignement	135
CĂLĂTORII DE STUDII	137
RECENZII	139

RAPORTUL DINTRE DREPTUL INTERNAȚIONAL ȘI DREPTUL INTERN
DE
NICOLAE ȚĂȚOMIR

În cadrul general al filozofiei dreptului și al sociologiei juridice, cunoașterea aprofundată a principiilor și normelor dreptului internațional permite situarea exactă — din punct de vedere teoretic — a acestei ramuri specifice în sistemul general al dreptului ca element de suprastructură, precum și în știința generală a dreptului public.

Dreptul internațional public, fie că este privit ca „expresie a vieții sociale într-o societate determinată”¹, fie că implică un sistem complex de norme juridice, dispozitive sau imperitive, se prezintă în esență lui ca una din formele cu caracter juridic ale luptei constructive pentru instaurarea definitivă a păcii — bun suprem al omenirii și stare normală în relațiile interstatale — precum și pentru colaborarea internațională a întregii umanități, premisa fundamentară unui universal „jus ad pacem”.

Raporturile de sistem între dreptul internațional și dreptul intern, cu alte cuvinte locul special pe care-l ocupă dreptul internațional în cadrul științei dreptului, constituie — după unii autori² — una din problemele de interes capital din punct de vedere teoretic.

Pornind de la noțiunea de „fundament” al dreptului internațional și de la necesitatea justificării existenței ei pe plan teoretic, cele două teorii opuse — dualismul și monismul — reflectă, prima, concepția voluntaristă, a doua concepția obiectivistă. Se încearcă fie a se găsi regula juridică originară, din care decurg — cronologic și ierarhic — celelalte

---

¹ Paul Reuter, *Droit international public*, Paris, ed. Presses universitaires de France, 1968, p. 3.

² Vezi, de exemplu, Ch. Rousseau, *Droit international public*, Librairie Dalloz, Paris, 1965, p. 3.

norme de drept internațional³, fie a se trece direct la stabilirea realităților sociologice (Scelle) sau a regulilor morale (Școala dreptului natural)⁴.

*Teoria dualistă*⁵ susține că sistemul dreptului internațional și sistemul dreptului intern sunt două sisteme independente, separate și egale, două origini de drept net distințe, datorită izvoarelor diferite și diversității subiectelor de drept (statul, subiect de drept internațional, este totodată creator al dreptului intern).

Normele internaționale, pentru a deveni obligatorii în dreptul intern, trebuie transformate (promulgate în domeniul tratatelor) în reguli de drept intern („réception” sau „renvoi avec réception”).

Între cele două ordini juridice (dreptul internațional și dreptul intern) nu pot exista decât trimiteri de la una la alta, efectuarea mutațiilor caracterelor din dreptul internațional în dreptul intern, însă nici-decum conflicte, contrarietatea la o normă neputind fi calificată drept conflict (Hans Kelsen).

Această teorie ține seama, în genere, de necesitatea respectării principiului suveranității de stat, implicit de necesitatea consimțământului unui stat pentru ca o regulă de drept internațional să-i fie opozabilă.

Teoria monistă sau unitară este fundată pe principiul subordonării unei ordini de drept alteia. Această doctrină a ierarhizării ordinilor de drept duce la acordarea primatului unei ordini juridice asupra alteia, întrucât dreptul internațional și dreptul intern au același fundament și, aşa fiind, susțin unii reprezentanți ai monismului (H. Kelsen, șeful școlii normativiste austriace, Markl etc.), orice normă, fie din sistemul dreptului intern, fie din acel al dreptului internațional, poate constitui baza originară a sistemului juridic total. Această poziție doctrinară este calificată, pe drept cuvînt, indiferentism științific⁶. Noi am denumi-o *expositivă*.

a) Primatul dreptului internațional asupra dreptului intern. După această variantă a monismului, dreptul intern nu constituie decât o derivatie a dreptului internațional, ordinile juridice interne depinzând — în existența și valabilitatea lor juridică — de existența și valabilitatea ordinii juridice universale, ierarhic superioare⁷.

Subordonarea dreptului intern față de dreptul internațional duce, în primul rînd, la falsificarea esenței dreptului internațional, care are un

³ Pentru Kelsen, regula juridică originară este strict ipotetică (norma ipotetică), pentru Triepel și Anzillotti ea este constituită din regula *pacta sunt servanda* etc.

⁴ Paul Reuter, *Droit international public*, ed. P.U.F., Paris, 1968, p. 14.

⁵ H. Triepel, *Völkerrecht und Landesrecht*, Leipzig, 1899; Anzillotti, *Il diritto internazionale nel giudizi interni*, Bologna, 1905; Ch. Rousseau, *op.cit.*, p. 4.

⁶ Ch. Rousseau, *op.cit.*, p. 8.

⁷ Vezi, Hans Kelsen, *Théorie pure du droit*, Paris, Dalloz, 1962, p.439 și urm.

caracter interstatal, iar în al doilea rînd la prefigurarea teoretică a unui „drept mondial” și la cea practică a unui „stat mondial”, a cărui ordine juridică internă constituie o „derivație” sau „delegație” a dreptului internațional (Kelsen, Kunz, Verdross, Scelle, Duguit, Politis etc.).

Coordonarea (juxtapunerea de state) este astfel înlocuită cu subordonarea (apariția unei entități suprastatale, fundate pe o ordine juridică mondială, unificată).

Contraștă adevărului istoric, denaturind însăși esența dreptului internațional, negîndu-l chiar, această variantă a teoriei moniste nesocotește principiul suveranității naționale și de stat, șterge frontierele dintre state, încearcă să justifice impunerea ca obligatorii a unor norme elaborate în afara voinței statelor participante la comunitatea internațională.

b) Primatul dreptului intern asupra dreptului internațional (solipsismul statal). Altă variantă a teoriei moniste acordă dreptului intern primatul asupra dreptului internațional, acesta din urmă răminind o ramură, un compartiment al dreptului intern, care a și fost denumit „drept public extern” (*äusseres Staatsrecht*) sau „dreptul extern al statului” (Școala de la Bonn, reprezentată prin Zorn, Wenzel, Kaufmann etc.), prin urmare o derivație a dreptului statal național. Invocând inexistența unei entități autoritare suprastatale care să coordoneze activitatea legislativă națională a statelor în domeniul asumării de obligații internaționale și al executării acestora, această variantă monistă nu rezistă obiecțiilor științifice, întrucât ea substituie raporturilor egalitate între două sisteme — raporturi de subordonare, contestînd astfel însăși rațiunea de a exista a dreptului internațional, ale cărui norme unanim admise nu pot fi violate sau modificate în mod unilateral de către un membru al comunității internaționale, ducînd — printre altele — la caducitatea tratatelor internaționale încheiate legal între entități statale egale și suverane.

Pe baza acestei variante, un stat agresiv poate „teoretiza” forța ca factor determinant în relațiile dintre state, justificîndu-și atît politica de forță din interior, cît și politica de expansiune militară în exterior, prin cotropirea de teritorii străine, pulverizînd astfel dreptul internațional — prin negarea lui — în tot atitea „drepturi publice externe”.

Teoria monistă, în ansamblul ei, nu reprezintă „un progres considerabil în raport cu doctrina dualistă”, așa cum susțin unii autori⁸, ci un regres teoretic, întrucât nu reflectă științific realitățile juridice contemporane.

Există și trebuie să existe o responsabilitate reciprocă a statelor pentru garantarea respectării principiilor fundamentale de drept internațional, transpuse în contextul Cartei O.N.U.

⁸ Pierre Vellias, *Droit international public*, Paris, 1967, p. 14.

Progresul întregii umanități se poate realiza numai dacă sunt „strict respectate personalitatea proprie fiecărui popor și dreptul său de a hotărî propria sa soartă”⁹. În lumina acestor obligații internaționale, statele, subiecte de drept, devin creațoare de norme și reguli care le sunt aplicabile.

Prohibirea derogării de la o normă de drept internațional, universal admisă, poate să se justifice în ipoteza care privește „regulile destinate a proteja interesul depășind interesele individuale ale statelor... În acest caz, o derogare nu ar fi pur și simplu o renunțare individuală la propriile sale drepturi din partea unui stat, ci ar constitui o atingere a intereselor superioare pe care acest stat trebuie să le respecte în toate imprejurările. O atare situație poate să se prezinte cind norma în cauză posedă o valoare etică care ar face inaceptabilă moralmente îndepărțarea sa”¹⁰.

Dezvoltarea respectului pentru normele dreptului internațional presupune, pe de o parte, asimilarea prealabilă și profundă a unui fond cît mai bogat din tezaurul de cultură al umanității în evoluția ei multilaterală, iar, pe de altă parte, hotărîrea fermă, conștientă de a asigura în mod practic, prin măsuri progresive de ordin național și internațional, recunoașterea și aplicarea lor universală și efectivă¹¹.

Între dreptul internațional și dreptul intern, între aceste două ordini de drept de sine stătătoare, există un raport cu caracter dialectic, întrucât, cum sublinia Lenin, ideea de a opune politica externă politicii interne este fundamental nemarxistă, deci neștiințifică.

Normele dreptului internațional și normele dreptului intern nu trebuie să se contrazică, iar cele două ordini de drept nu au și nu pot avea superioritate una față de cealaltă.

Normele juridice ale ambelor ordini au aceeași putere obligatorie pentru cetățenii și organele statelor respective. Aceste norme sunt elaborate de aceeași putere de stat care, perfectând un tratat sau convenție internațională și ratificându-le, își asumă obligația ca legislația sa internă să nu contrazică normele stabilite, în lumina principiilor fundamentale ale Cartei O.N.U. și acceptate pe plan internațional de aceeași putere de stat.

Normele dreptului socialist intern, având în vedere unitatea dialectică dintre politica internă și externă, nu contrazic și nu pot contrazice principiile fundamentale ale dreptului internațional. Dimpotrivă normele dreptului socialist intern, reflectând realități juridice și nu simple ipoteze, asigură traducerea în viață a principiilor dreptului internațional.

⁹ Corneliu Mănescu, *Mesaj*, în O.N.U., „Chronique mensuelle”, Paris, 1968, vol. V, nr. I, I-II.

¹⁰ Michel Virally, *Réflexions sur le „jus cogens”*, în „Annuaire français de droit international”, XII—1966, Centre National de la Recherche Scientifique, Paris, 1967, p. 11.

¹¹ Declarația Universală a Drepturilor Omului. Vezi și Nicolae Tatomir, *Elemente de „jus cogens” în contextul Declarației Universale a Drepturilor Omului*, în „An. șt. Univ. Iași”, tom XV, s. III d, 1969, p. 1.

Influențindu-se reciproc, menținindu-și fiecare specificul, resp. și orice ierarhizare interese a normelor, cele două ordini de drept convețuiesc într-un raport creator de coordonare, necesar cooperării între state și consolidării păcii și securității mondiale.

De origine cutumiară sau convențională, normele interne internațional neregulate, adică contrarii principiilor dreptului internațional, sunt și trebuie să fie înălțurate din obiceiurile și legislațiile naționale ale statelor suverane conștiente de răspunderea fiecărui în cadrul comunității internaționale.

Responsabilitatea internațională, „instituție juridică în virtutea căreia statul, căruia îi este imputabil un act ilicit din punctul de vedere al dreptului internațional, datorește reparație statului împotriva căruia a fost comis acest act”¹², impune părților care au perfectat un tratat obligația executării acestuia cu bună-credință, clauzele convenției fiind elaborate — firește — cu respectarea principiilor fundamentale de drept internațional.

Contenciosul internațional, fiind un contencios de indemnizație, ci nu un contencios de anulare a actelor ilicite din punctul de vedere al dreptului internațional, lasă încă, din păcate, să subziste actul ilegal sau dispoziția ilicită transpusă în clauzele unui tratat.

În statele socialiste aplicarea unui tratat nu are nevoie de elaborarea prealabilă a unor acte normative speciale. „În virtutea unicății puterii, actele care conferă tratatelor valoare obligatorie emană de la aceleasi organe ale statului de la care emană și normele de drept intern”¹³.

Preambulul unui tratat, încheiat cu bună-credință de un stat, conține afirmația solemnă a conformității clauzelor tratatului cu principiile fundamentale transpușe în Carta O.N.U., cu alte cuvinte asumarea obligației ca, după elaborarea dispozițiilor convenției în lumina acestor principii, partea contractantă să nu mai mențină sau să edicteze legi interne care să fie în contradicție sau să violeze prevederile tratatului respectiv.

În cazul unui conflict între tratat și lege, instanțele judiciare competente aplică principiile referitoare la conflictul între legile interne. *Lex posterior derogat priori* nu poate fi aplicat însă automat, în cazul în care, pe baza acestui principiu, ar rămâne în vigoare un tratat sau o lege internă ale căror clauze sau articole ar fi contrarii normelor unanim admise ale dreptului internațional.

Așa cum dispozițiile unei legi interne trebuie să corespundă nevoilor societății naționale respective, condiție din care decurge însăși forța sa obligatorie, tot astfel regulile internaționale trebuie să corespundă necesităților societății internaționale pentru al cărei progres multilateral respectarea suveranității statelor, creatoare de drept, și a

¹² Ch. Rousseau, op. cit., p. 103.

¹³ Grigore Gămănu, *Dreptul internațional contemporan*, Ed. did. și ped., București, 1965, p. 518.

principiilor fundamentale de drept internațional sunt condiții *sine quibus non* ale cooperării interstatale, implicit ale consolidării păcii și securității mondiale.

Respectându-se datele științifice ale interpretării de natură juridică, conturarea unei noțiuni și adoptarea unei terminologii sunt aşadar condiționate de adevararea lor la realitatea socială și de eficacitatea lor pe parcurs sau în ultimele etape ale experimentării lor practice. În lumina acestei finalități, politica externă, categorie a suprastructurii, care orientează și coordonează relațiile sociale reglementate de dreptul internațional, precum și diplomația, mijloc de exprimare și de realizare a politicii externe, se influențează reciproc, își delimiteză fiecare aria de activitate, dar se întrepărind creator, consolidându-se în măsura în care corespund aspirațiilor popoarelor.

Pentru a se desfășura normal influența pozitivă a dreptului internațional asupra politiciei externe și a acestei politici asupra dreptului internațional, ambele fenomene sociale trebuie să-și justifice rațiunea de a exista prin promovarea și consolidarea principiilor fundamentale transpușe în Carta O.N.U., prin traducerea în viață a normelor dreptului internațional acceptate ca obligatorii de către comunitatea internațională.

Regulile moralei internaționale, deși nu sunt obligatorii, influențează substanțial dreptul internațional, iar prin transformarea lor în norme de drept, prin adevararea lor juridică la realitatea socială, ele îmbogățesc conținutul dreptului internațional și îl accelerează evoluția pozitivă. În domeniul moralei, raportul dintre dreptul internațional și dreptul intern este cit se poate de clar. Si unul și altul trebuie să respecte necondiționat legile simple ale moralei, ale echității, care reglementează raporturile dintre persoanele particulare, pentru ca acestea să poată conviețui pașnic și stimulator, dezvoltându-se fiecare în mod armonios personalitatea creațoare și aducându-și fiecare aportul original la tezaurul de cultură și civilizație al țării sale, implicit la tezaurul întregii societăți umane.

THE RELATION BETWEEN INTERNATIONAL LAW AND INTERNAL LAW

Abstract

The system relations between international and internal law, in other words the special place of the international law within the frame of the science of law, constitutes a problem of cardinal importance from a theoretical point of view.

Starting from the notion of "basis" of the international law and from the necessity to justify existence from a theoretical view point

too, the two opposed theories—dualism and monism—reflect respectively the voluntary conception and the objective conception.

The dualist theory, generally, takes into consideration the necessity of observing the principle of the state sovereignty, and implicitly, the necessity of a state's consent in order that an international law rule should be opposed to it.

The monist theory is based on the principle of subordinating a law-order to another one. The variant of the prevalence international law disregards the principle of national and state sovereignty, effaces the borders between states and tries to justify the conforcement of certain rules elaborated, against the will of the state, as being compulsory. The variant of the prevalence of the internal law on the international law cannot resist scientific objections, because it denies the reason for the existence of the international law itself, leading — among other things — to the caducity of international treaties and the theorization of force as a predominant factor in the relation between states.

Between the international and the internal law, between these two independent law-orders, there is a dialectic relation, as the foreign policy of a state cannot be opposed to its home policy. The law rules of the two orders must not be contradictory, they, have the same compulsory power upon the citizens and the bodies of the respective states.

Influencing each other, maintaining its own specific character, rejecting any hierarchy *inter se* of the rules, the two law-orders exist together in a creative relation of coordination, necessary to the cooperation between states and the strengthening of peace and world security.

The two law-orders must justify their reason existence by promoting and strengthening the basic principles in the United Nations' Organization Charter.

CONSIDERAȚII ASUPRA NOII REGLEMENTĂRI A RECURSULUI EXTRAORDINAR ÎN PROCEDURA PENALĂ

DE

GRIGORE GR. THEODORU

Noul cod de procedură penală al Republicii Socialiste România, etapă superioară în dezvoltarea legislației procesual-penale a țării noastre, perfeționează reglementarea tuturor instituțiilor principale ale procesului penal, inclusiv a recursului extraordinar. Noua reglementare a recursului extraordinar se caracterizează prin justitia soluțiilor teoretice adoptate, prin sporirea eficienței practice a acestui mijloc de înlăturare a hotărîrilor definitive care nu corespund legii și adevărului, prin întărirea garanțiilor procesuale acordate părților din proces. În prezentul studiu sunt examinate numai unele din inovațiile teoretice ale noii reglementări a recursului extraordinar.

1. Ceea ce atrage mai întii atenția în legătură cu noua reglementare a recursului extraordinar este schimbarea denumirii, din recurs în supraveghere, prevăzută sub codul anterior, în recurs extraordinar. Schimbarea denumirii nu se poate justifica numai prin deosebirea de conținut dintre vechea reglementare și noua reglementare¹, deoarece, în realitate, nu există deosebiri esențiale între cele două reglementări care să justifice schimbarea denumirii. Noul cod introduce importante modificări de conținut față de codul anterior în materia urmăririi penale, a recursului, a revizuirii, și totuși nu a schimbat, din această cauză, denumirea acestor instituții procesual-penale.

De asemenea, adoptarea noii denumiri, de recurs extraordinar, nu se poate explica numai prin afirmația, justă de altfel, că noua denu-

¹ A se vedea T. Vasiliu, *Caracteristicile recursului extraordinar în lumina legilor de procedură în vigoare*, în „Revista română de drept”, nr. 5/1969, p. 13.

mire este corespunzătoare caracterului extraordinar al acestei căi de atac, care trebuie să o deosebească precis de calea de atac a recursului ordinar², întrucât și denumirea de recurs în supraveghere făcea o区别 netă între cele două căi de atac și-i sublinia caracterul de cale de atac extraordinară.

Nu se poate găsi o explicație satisfăcătoare nici în dorința de revenire la denumiri tradiționale ale vechii noastre legislații, deoarece noua reglementare a recursului extraordinar se deosebește atât în esență cit și în conținut de reglementarea din codul de procedură penală din 1936, cu care nu are comun decât denumirea.

Explicația schimbării denumirii în recurs extraordinar o găsim, în primul rând, în necesitatea de a se părăsi denumirea de recurs în supraveghere, care, din punct de vedere teoretic, devenise necorespunzătoare.

Denumirea de recurs în supraveghere, dată în 1956³ acestei căi extraordinare de atac⁴, se explică prin dispozițiile constituționale și legale care reglementau, în acea perioadă, activitatea Tribunalului Suprem și a procuraturii. Prin art. 72 și 73 din Constituția din 1952 se prevedea că Tribunalul Suprem exercită supravegherea activității judiciare a tuturor instanțelor judecătorești, iar procurorul general exercită supravegherea superioară a respectării legilor. În temeiul acestor dispoziții constituționale, legea nr. 5/1952 pentru organizarea judecătorească prevedea, prin art. 28, că Tribunalul Suprem supraveghează activitatea judiciară a tribunalelor prin judecarea recursului în supraveghere, iar legea nr. 6/1952 pentru înființarea și organizarea procuraturii, prin art. 4 lit. d și art. 8 lit. a, cuprindea dispozițiile potrivit căror procurorul general supraveghează activitatea judiciară a tuturor instanțelor judecătorești prin sesizarea Tribunalului Suprem cu recurs în supraveghere.

Așadar, în concepția legiuitorului din 1956, atât Tribunalul Suprem cât și procurorul general exercitau supravegherea activității instanțelor judecătorești, iar printre alte mijloace de supraveghere erau și introducerea și judecarea unei căi extraordinare de atac, date numai în competența lor, care, ca urmare, prima denumirea de recurs în supraveghere.

Examinarea de pe poziții critice a acestor dispoziții legale a dus la concluzia că ele nu corespund, din punct de vedere teoretic, sarcinilor organelor judecătorești și ale procuraturii și relațiilor dintre

² A se vedea, V. Dongoroz, Gh. Dăringă, S. Kahane, D. Lucinescu, A. Nemes, M. Popovici, P. Sirbulescu, V. Stoican, *Noul cod de procedură penală și codul de procedură penală anterior — prezentare comparativă*, Ed. pol., București, 1969, p. 343.

³ Prin art. III al decretului nr. 90, publicat în B. Of. nr. 12 din 6 aprilie 1956.

⁴ Inițial, această cale de atac a avut denumirea de „cerere de îndreptare” (Decretul nr. 132, publicat în B. Of. nr. 15 din 2 aprilie 1949).

ele. Într-adevăr, deși Tribunalul Suprem avea sarcina de a constata nelegalitatea și netemeinicia hotărîrilor judecătorești definitive, în urma sesizării de către procurorul general, această activitate nu putea fi denumită în mod corect „supraveghere”, denumire care poate caracteriza numai relațiile între organe aparținând unor sisteme de organe diferite; ca atare, în Constituția din 1965 (art. 97) a fost înlocuită denumirea activității de control pe care o desfășoară Tribunalul Suprem, din „supraveghere” în aceea de „control general asupra activității de judecată a tuturor tribunalelor și judecătoriilor”. În sistemul nostru judiciar, instanța ierarhic superioară exercită controlul judiciar asupra activității de judecată a instanțelor ierarhic inferioare; cum Tribunalul Suprem se află în virful piramidei sistemului nostru judiciar, el exercită controlul general asupra activității de judecată, ceea ce înseamnă asupra hotărîrilor pronunțate de oricare instanță judecătorescă, intrucit toate îi sunt ierarhic inferioare. În legea nr. 58/1968 pentru organizarea judecătorescă⁵ a fost pus de acord textul legii cu cel constituțional, prevăzindu-se că Tribunalul Suprem exercită controlul general asupra activității de judecată a judecătoriilor și a tribunalelor (art. 35 pct. 1).

Nu era corespunzătoare nici denumirea de supraveghere atribuită prin lege activității procuraturii în relațiile cu instanțele judecătorești, deși se referea la organe din afara sistemului procuraturii. Noțiunea de supraveghere presupune relații de subordonare juridică, de la organ care dispune la organ care se supune și execută; de exemplu, procurorul exercită supravegherea activității de urmărire penală, de pe poziția de conducător, al acestei activități, cu drept de dispoziție și de intervenție; organul de cercetare penală se supune dispozițiilor primite și le execută. În relațiile cu instanțele judecătorești procurorul nu exercită o supraveghere, în intențeul strict al cuvintului, intrucit nu poate dispune asupra modului cum trebuie procedat într-o anumită cauză; procurorul, în caz de încălcare a legii de către o instanță judecătorescă, nu are altă posibilitate decât exercițiul căilor de atac, care, însă, sănă soluționate tot de o instanță judecătorescă. Ca urmare a acestei poziții științifice față de activitatea denumită „supraveghere”, prin modificarea, la 26 decembrie 1968, a art. 105 din Constituție⁶, s-a prevăzut că procuratura exercită supravegherea numai asupra activității organelor de urmărire penală și a organelor de executare a pedepselor, cărora le poate da dispoziții obligatorii; în legătură cu activitatea instanțelor judecătorești, Constituția prevede că procurorul are sarcina de a „veghea” la respectarea legii, ceea ce implică un alt conținut al activității sale. Această dispoziție constitu-

⁵ Publicată în B. Of. I, nr. 169 din 27 decembrie 1968.

⁶ Legea nr. 56 pentru modificarea unor articole din Constituția Republicii Socialiste România, publicată în B. Of. I, nr. 168 din 26 decembrie 1968.

țională și-a găsit dezvoltarea în legea nr. 60 pentru organizarea și funcționarea procuraturii⁷, în care se precizează că supravegherea respectării legii se exercită numai în activitatea de urmărire penală, a locurilor de reținere și de detinere preventivă, a organelor de executare a hotărîrilor penale și a organelor de la locurile de executare a măsurilor penale; în relațiile procurorului cu instanțele judecătorești, legea nu mai prevede că procurorul exercită supravegherea activității lor judiciare.

Așadar, nici Tribunalul Suprem nici procurorul nu exercită o supraveghere a activității de judecată a instanțelor judecătorești, întrucât această denumire nu corespunde din punctul de vedere al relațiilor ce se stabilesc între aceste organe. Ca atare, denumirea de recurs în supraveghere devenise necorespunzătoare și trebuia să fie părăsită.

Noua legislație procesual-penală alegind, dintre denumirile care mai fuseseră folosite în practica noastră legislativă, pe cea de recurs extraordinar, s-a orientat în mod just din punct de vedere teoretic, întrucât aceasta corespunde cel mai bine naturii ei juridice și reglementării ei actuale.

Prin natura ei, calea de atac a recursului extraordinar, ca și a recursului ordinar, este o cale de atac de *reformare*. Ceea ce caracterizează calea de atac de reformare constă în recurgerea, pentru control, la instanță ierarhic superioară, investită cu dreptul de a desființa hotărîrea atacată și de a o înlocui cu propria ei hotărîre. Recursul ordinar investește întotdeauna instanța imediat ierarhic superioară cu dreptul de a desființa și înlocui hotărîrea recurată; recursul extraordinar investește întotdeauna Tribunalul Suprem, instanța ierarhic superioară tuturor judecătoriilor și a tribunalelor; chiar în cadrul Tribunalului Suprem au fost prevăzute forme organizatorice ierarhic superioare — secție, complet de 7 judecători, plen —, pentru a asigura dreptul de reformare a hotărîrii pronuntate de o instanță ierarhic inferioară sau de o formă organizatorică a Tribunalului Suprem de un grad mai mic.

Intrucât recursul extraordinar este singura cale de atac extraordinară de *reformare*⁸, este justificat, din punct de vedere teoretic, să poarte aceeași denumire cu singura cale ordinată de atac de reformare, care este recursul.

Dar denumirea de recurs se justifică nu numai prin identitatea de natură juridică, ci și prin reglementarea asemănătoare a recursului extraordinar cu aceea a recursului ordinar. Potrivit art. 413 și 414 c. proc. pen., pentru motivarea recursului extraordinar, iudecarea acestuia și soluțiile care se pot pronunța se aplică dispozițiile privind iudecarea recursului ordinari, în măsura în care nu se derogă în mod spe-

⁷ Publicată în B. Of. I, nr. 169 din 27 decembrie 1968.

⁸ Contestația în anulare face parte din căile de atac de anulare, iar revizuirea din căile de atac de retragere.

cial, dindu-se astfel o anumită unitate de reglementare celor două cai de atac.

Așadar, în timp ce denumirea de cerere de indreptare, folosită inițial, nu exprima nici natura juridică nici conținutul reglementării, denumirea de recurs relevă caracterul recursului extraordinar de cale de atac de reformare și o reglementare unitară cu a recursului ordinar în ce privește judecarea și soluțiile ce se pot da.

Această cale de atac, însă, exercitându-se numai impotriva hotărîrilor definitive, se deosebește de recursul ordinar și face parte din căile extraordinare de atac ; de aceea, în mod științific, spre a o deosebi de recursul ordinar, i s-a dat denumirea de recurs extraordinar. Așadar, denumirea de recurs extraordinar nu se datorează revenirii, în mod mecanic, la o denumire care a mai existat în legislația noastră, ci trăsăturilor caracteristice ale acestei cai de atac, care, pe de o parte este un recurs, în ce privește motivarea, judecata și soluțiile, iar pe de altă parte este extraordinară, în ce privește dreptul de exercitare — hotărîri susceptibile de a fi atacate, titulari, temeuri, termen. Privit prin această prismă, recursul extraordinar din codul de procedură penală din 1936 nu corespunde pe deplin denumirii date, deoarece nu se asemănă cu recursul ordinar în ce privește motivarea și soluțiile.

2. Atrage, de asemenea, atenția în noua reglementare și acordarea dreptului de a introduce recurs extraordinar, alături de procurorul general, și ministrului justiției.

În dezvoltarea legislației noastre procesuale, între anii 1949—1958, au avut dreptul de a introduce această cale de atac extraordinară procurorul general și președintele Tribunalului Suprem. Dispoziția legală adoptată în 1958⁹, potrivit căreia procurorul general rămânea singurul titular al dreptului de recurs în supraveghere, a fost explicată, din punct de vedere teoretic, prin dispozițiile constituționale din acel timp care încreșteau sarcina supravegherii respectării legii numai procurorului general (art. 73) și Tribunalului Suprem (art. 72), nu și președintelui instanței supreme¹⁰. S-a mai invocat și dificultatea, de ordin practic, de a se desfășura activități paralele de două organe cu privire la același dosar, știut fiind că părțile se adresau cu sesizări fie concomitent fie succesiv atât procurorului general cât și președintelui Tribunalului Suprem¹¹.

Sistemul titularului unic al recursului în supraveghere nu a fost îmbrățișat de celealte legislații procesuale socialiste, care au menținut ca titulari pe procurorul general și pe președintele Tribunalului

⁹ A se vedea decretul nr. 470, publicat în B. Of. nr. 38 din 5 decembrie 1958.

¹⁰ A se vedea Gr. Theodoru, *Cu privire la natura și trăsăturile recursului în supraveghere în dreptul procesual penal al R.P.R.*, în „An. șt. Univ. Iași”, secțiunea III, t. IX, 1963, p. 196.

¹¹ A se vedea, Ch. Diaconescu, *Organizarea instanțelor judecătoarești și a procuraturii*, Ed. did. și ped., București, 1962, p. 118.

Suprem¹². Luind în considerare întinderea teritoriului, forma federală a statului, numărul mare de instanțe judecătorești, codul de procedură penală al R.S.F.S.R. prevede că recursul în supraveghere poate fi introdus de procurorul general al U.R.S.S. și de președintele Tribunalului Suprem al U.R.S.S., ori de locțiitorii lor; de procurorul R.S.F.S.R. și de președintele Tribunalului Suprem al R.S.F.S.R., ori de locțiitorii lor; de președintele Tribunalului Suprem al R.S.S. autonome, al tribunalului de ținut, regional, orașenesc, al tribunalului de regiune autonomă și de district național, precum și de procurorii corespunzători (art. 371).

Practica activității noastre judiciare a dovedit că sistemul titularului unic al recursului în supraveghere prezenta neajunsul că procurorul general avea de făcut față, fie din oficiu fie la sesizările cetătenilor, unui număr mare de verificări a dosarelor penale, la care se adăugau și cele referitoare la litigiile civile; din această cauză verificările se făceau cu întârziere, existând pericolul răminerii în puterea lucrului judecat a unor hotăriri nelegale și netemeinice. De asemenea, se prezenta situația anormală ca ministrul justiției, care era sesizat despre hotăririle definitive necorespunzătoare legii și adevărului de către organele sale de control, să nu aibă altă posibilitate de remediere a acestei situații decit informându-l pe procurorul general, care avea, însă, dreptul de a admite sau nu sesizarea.

Lărgirea dreptului de a introduce recurs extraordinar era, în mod vădit, necesară; în primul rînd, pentru a se putea face față, în termen, verificării tuturor hotărîrilor definitive despre a căror nelegalitate și netemeinicie se făceau sesizări; în al doilea rînd, pentru a se crea un instrument în plus pentru înlăturarea erorilor judiciare, ceea ce constituia o nouă garanție pentru respectarea legii în activitatea organelor judiciare¹³.

Dacă lărgirea dreptului de introducere a recursului extraordinar era necesară, nu se justifica, însă, în condițiile țării noastre, acordarea acestui drept și organelor la nivel de județ, aşa cum se prevedea în legislația sovietică sau a R. D. Germane, căci această cale extraordinară de atac s-ar fi transformat într-o cale de drept comun, cu diversificarea de soluții în loc de realizarea unei aplicări cît mai uniforme a legilor. În condițiile țării noastre era necesar ca titularii dreptului de recurs extraordinar să fie numai organele supreme ale activității judiciare¹⁴. Pe această linie, se putea extinde dreptul de recurs extraordinar și asupra președintelui Tribunalului Suprem și asupra ministrului justiției, sau numai asupra unuia din ei. Noul cod, spre deosebire de practica legislativă din țara noastră între anii 1949—1958 și din

¹² A se vedea art. 266 cod proc. pen. al R. S. Cehoslovace din 1961; art. 312 cod proc. pen. al R. D. Germane din 1968.

¹³ A se vedea T. Vasiliu, op. cit., p. 15.

¹⁴ A se vedea Gr. Cr. Theodoru, op. cit., p. 196.

celealte țări socialiste, a extins dreptul de recurs extraordinar numai asupra ministrului justiției.

Din punct de vedere teoretic este justificată această măsură. Președintele Tribunalului Suprem nu este un organ de stat cu funcții judiciare autonome; Tribunalul Suprem își exercită atribuțiile judiciare în plen, în completul de 7 judecători sau în completele de secție (art. 35, 38, 39 din legea pentru organizarea judecătoarească), președintele tribunalului având atribuții de conducere organizatorică și administrativă (art. 36, 37, 40). Avind, în temeiul Constituției și al legii de organizare judecătoarească, numai atribuții organizatorice și administrative, din punct de vedere teoretic nu este justificată încredințarea controlului general al activității instanțelor judecătoarești — de atributul Tribunalului Suprem —, președintelui acestei instanțe.

Ceea ce este caracteristic titularilor unei căi de atac este situația lor în afara organului care urmează să judece și să soluționeze calea de atac. Introducerea recursului extraordinar de către președintele Tribunalului Suprem, chiar la tribunalul pe care-l conduce, în afara căruia corespunde unor asemenea trăsături ale titularilor căilor de atac, nu este nici de natură să asigure, cel puțin teoretic, imparțialitatea judecătorilor, indispensabilă unui for de justiție atât de înalt.

De aceea, desemnarea de noul cod a ministrului justiției ca titular al dreptului de recurs extraordinar, alături de procurorul general, se situează pe o poziție teoretică justă. Ministrul justiției conduce activitatea prin care se realizează politica partidului și statului în domeniul administrației justiției, contribuind astfel la înfăptuirea justiției în țara noastră¹⁵. Ca atare, pentru ministrul justiției nu poate fi indiferent dacă o hotărire judecătoarească care nu reflectă cerințele justiției sociale intră în puterea lucrului judecat; răspunzind în fața Consiliului de Miniștri pentru activitatea desfășurată (art. 78 din Constituție), ministrul justiției trebuie să acționeze pentru înlăturarea unei asemenea hotăriri, pentru restabilirea politică penale a partidului și statului; această acțiune nu trebuie subordonată, ca înainte, dreptului procurorului general de a hotărî dacă este sau nu cazul de a introduce recursul extraordinar.

Pe de altă parte, și din punct de vedere practic această soluție este preferabilă. În cadrul Ministerului Justiției există un aparat de control care, în mod periodic, verifică activitatea judiciară a tuturor instanțelor judecătoarești, aparat care poate servi la descoperirea hotărârilor definitive ce trebuie atacate cu recurs extraordinar. În schimb, organizarea unui aparat specializat în cadrul Tribunalului Suprem pentru a pregăti introducerea recursurilor extraordinare, ar sustrage acest înalt for de justiție de la sarcina sa de bază, activitatea de judecată

¹⁵ A se vedea art. 1 din decretul nr. 648 pentru organizarea și funcționarea Ministerului Justiției, publicat în B. Of. I, nr. 108 din 8 octombrie 1969.

și de îndrumare în vederea aplicării unitare a legilor în activitatea judiciară.

Trebuie relevat și faptul că, în tradiția noastră legislativă pînă în 1949, ministrul justiției avea dreptul de a exercita unele din formele recursului extraordinar, anume recursul în interesul legii și recursul ministrului justiției.

Existența a doi titulari ai recursului extraordinar pune unele probleme legate de exercițiul acestei căi extraordinare de atac. Astfel, este necesar de a ști, mai întîi, dacă exercițiul dreptului acordat procurorului general sau ministrului justiției pentru introducerea recursului extraordinar este condiționat sau autonom. În primul caz, dacă procurorul general a folosit dreptul de a introduce recursul extraordinar sau a refuzat introducerea lui, ministrului justiției i se inchide dreptul de a mai introduce un recurs extraordinar în aceeași cauză; în al doilea caz, fiecare titular al dreptului de recurs extraordinar îl poate exercita autonom, fără a fi împiedicat de modul cum a procedat celălalt titular.

În sprijinul primei ipoteze intervine argumentul tras din folosirea de către legiuitor a conjuncției „sau”¹⁶, ceea ce presupune intervenția numai a unuia din titulari, cu excluderea celuilalt; de asemenea, argumentul logic că prin intervenția unuia din titulari s-a efectuat verificarea hotărîrii definitive, ceea ce ar face inutilă o nouă verificare din partea celui de-al doilea titular.

În sprijinul celei de a doua ipoteze intervine rațiunea acordării dreptului de recurs extraordinar la doi titulari, anume cerința unei verificări căt mai temeinice a tuturor hotărîrilor definitive, caz în care refuzul introducerii unui recurs extraordinar necesar sau greșita lui introducere în anumite limite de către unul din titulari poate fi suplinită de intervenția celui de-al doilea titular. Acest punct de vedere, care nu se pare cel just, mai este susținut și de argumentul că, în lipsa unei dispoziții exprese a legii, acțiunea unui titular, în sensul introducerii recursului extraordinar sau a refuzării introducerii lui, nu poate constitui o cauză legală de împiedicare pentru cel de-al doilea titular în exercitarea dreptului acordat de lege, care constituie totodată și o îndatorire a sa, de a ataca hotărîrile definitive prin care s-a adus o încălcare esențială legii sau sănătății netemeinice. Exercițiul dreptului de atacare a hotărîrilor penale definitive cu recurs extraordinar este, aşadar, autonom, fiind recunoscut prin lege fiecărui titular, fără condiții.

Că atare, după ce unul din titulari s-a pronunțat, prin comunicarea făcută celui ce a trimis sesizarea, că nu este cazul de a introduce recurs extraordinar împotriva unei anumite hotărîri definitive, celălalt titular, din oficiu sau la o nouă sesizare, poate introduce recurs extraor-

¹⁶ A se vedea V. Dongoroz și alții, op. cit., p. 343, unde se folosește conjuncția „și”.

dinări impotriva acelei hotăriri; dacă fiecare titular poate reveni,oricind, asupra refuzului de a introduce recurs extraordinar, nimic nu împiedică pe celălalt titular de a avea o poziție diferită. Divergența de păreri dintre procurorul general și ministrul justiției asupra necesității introducerii recursului extraordinar își va găsi soluționarea prin hotărîrea Tribunalului Suprem.

În cazul în care unul din titulari a introdus recurs extraordinar în defavoarea inculpatului, și Tribunalul Suprem l-a respins ca neintemeiat, celălalt titular nu mai poate introduce un nou recurs extraordinar impotriva aceleiași hotăriri nici în defavoarea nici în favoarea inculpatului; Tribunalul Suprem, sesizat cu recursul extraordinar în defavoarea inculpatului, este obligat să examineze hotărîrea atacată sub toate temeiurile prevăzute de lege, atât în defavoarea — cum s-a cerut —, cât și în favoarea inculpatului, căci în acest sens devoluția este totală; decizia Tribunalului Suprem statuind cu putere de lucru judecat că hotărîrea atacată este legală și temeinică, aceasta nu mai poate fi readusă în discuție printr-un nou recurs extraordinar din partea celuilalt titular. Acesta poate, însă, ataca cu recurs extraordinar decizia pronunțată de Tribunalul Suprem asupra recursului extraordinar inițial introdus, fie la completul de 7 judecători, fie, în cazul cînd decizia a fost dată de acesta, la plen.

Recursul extraordinar în defavoarea inculpatului respins ca tardiv, prin depășirea termenului de un an, nu împiedică pe celălalt titular să declare recurs extraordinar în favoarea inculpatului, întrucît introducerea unui astfel de recurs nu este îngrădită în timp, iar Tribunalul Suprem nu s-a pronunțat asupra legalității și temeinicieei hotărîrii atacate.

Se poate ca unul din titulari să introduca recurs extraordinar în favoarea inculpatului și să fie respins ca neintemeiat de către Tribunalul Suprem; întrucît recursul extraordinar în favoare nu poate fi examinat decit în limitele regulii de a nu î se agrava situația inculpatului, deci devoluția nu este totală, se poate concepe — dacă mai este în termen — un recurs extraordinar ulterior din partea celuilalt titular impotriva aceleiași hotăriri, dar în defavoare, cu posibilitatea agravării situației inculpatului.

Ipozezele de mai sus se pot ivi ca urmare a aprecierii deosebite din partea celor doi titulari a lipsurilor pe care le prezintă o hotărîre penală definitivă, dacă se incadrează sau nu în temeiurile prevăzute de lege pentru introducerea unui recurs extraordinar.

3. O altă inovație adusă reglementării recursului extraordinar se referă la temeiurile pentru care se poate exercita această cale extraordinară de atac.

Spre deosebire de sistemul anterior, cînd, în principiu, orice lipsă de legalitate și de temeinicie putea atrage introducerea unui recurs în

supraveghere, noul cod de procedură penală prevede că hotăririle definitive pot fi atacate cu recurs extraordinar „cind se consideră că prin aceste hotăriri s-a adus o încălcare esențială legii sau că ele sint vădit netemeinice”. Se revine, astfel, într-o anumită măsură la un sistem mai vechi, care limita cazurile de introducere a recursului extraordinar. Într-adevăr, în codul din 1936, în cazul a două forme ale recursului extraordinar, singurele cazuri de introducere a acestei căi extraordinare de atac le constituia existența unei hotăriri definitive „vădit nedrepte” și „excesul de putere”. Prin introducerea în anul 1949 a cererii de indreptare, s-a precizat, reluindu-se una din reglementările de mai sus, că această cale nouă de atac poate fi introdusă numai în cazul cind o hotărire definitivă este „contra legii” sau „vădit nedreaptă”. Dacă primul temei pentru introducerea unei cereri de îndreptare nu a produs dificultăți în practică, cel de al doilea temei a pus, în dese rinduri, problema de a se ști cind o hotărire este „vădit nedreaptă”, mai ales că în acel moment legislația noastră nu cunoștea termenul de temeinicie a hotăririi judecătorești.

Ca urmare, în anul 1952 s-a renunțat la această formulă, înscriindu-se în legea nr. 5/1952 pentru organizarea judecătorească (art. 12) dispoziția potrivit căreia Tribunalul Suprem, judecind recursurile în supraveghere, verifica legalitatea și temeinicia hotăririlor judecătorești definitive, dispoziție care, implicit, făcea trimitere la temeiurile de casare ale recursului ordinar. Se poate, deci, face afirmația că, în condițiile legislației anterioare, recursul în supraveghere putea fi introdus pentru orice lipsuri de legalitate și temeinicie, dacă procurorul general aprecia că trebuie să fie înlăturate. Din acest punct de vedere, recursul în supraveghere avea un caracter și mai larg decât recursul ordinar, deoarece nu avea limite în ce privește temeiurile de casare cu privire la latura care putea fi atacată, la persoana în favoarea sau defavoarea căreia există lipsă, la respectarea regulii *non reformatio in pejus*.

Cu toate acestea, întrucât întotdeauna recursul în supraveghere era în căderea exclusivă a procurorului general, acesta folosea un drept de oportunitate pentru a nu introduce recursul în supraveghere decât în cazurile în care există o încălcare mai gravă a legii sau o lipsă de temeinicie mai vădită. Acest drept de oportunitate al procurorului general se întemeia pe necesitatea imbinării autorității hotăririlor judecătorești definitive cu cerința înlăturării acelor erori și ilegalități care vatămă interesele ocrotite de lege ale părților, aducind totodată atingere prestigiului justiției socialiste. Sistemul de mai sus prezenta dezavantajul că stabilitatea hotăririlor judecătorești definitive depindea numai de aprecierea procurorului general; dacă acesta, pentru o încălcare a legii de minimă importanță sau pentru o neînsemnată lipsă de temeinicie, introducea recurs în supraveghere, Tribunalul Suprem era obligat, dacă reținea existența acestei lipse, să caseze hotărirea, căci,

potrivit art. 406 și 416 cod. proc. pen. anterior, recursul în supraveghere era admisibil pentru orice nelegalitate și netemeinicie a hotăririi.

Noul cod a restrins, după cum am văzut, temeiurile de introducere a recursului extraordinar numai în cazurile de incălcare esențială a legii sau de vădită netemeinicie, cu rațiunea de a se asigura o mai mare stabilitate hotărîrilor definitive, ca acestea să nu poată fi desființate decit în mod excepțional. În acest mod, se dă un caracter extraordinar acestui recurs, de a nu putea fi folosit pentru orice incălcare a legii sau pentru orice greșală cît de mică în reținerea faptelor, ci numai atunci cind s-au produs grave incălcări ale legii și ale adevărului.

În legătură cu această modificare adusă reglementării recursului extraordinar, se pun două probleme importante: în primul rînd, ce trebuie să se inteleagă prin incălcare esențială a legii și vădită netemeinicie; în al doilea rînd, dacă aprecierea caracterului „esențial” sau „vădit” cade numai în atribuția titularului dreptului de recurs extraordinar sau și a Tribunalului Suprem.

Cind folosește expresia de „incălcare esențială a legii” și de „vădit netemeinică”, fără îndoială că legiuitorul a înțeles să deroge de la temeiurile de casare ale recursului ordinar prevăzute de art. 378 cod. proc. pen., care se referă numai la nelegalitatea și netemeinicicia hotărîrii. Nefăcîndu-se, însă, în art. 409 nici o altă precizare, rămîne în sarcina doctrinei și a practicii judiciare să determine pentru fiecare caz concret dacă există o incălcare esențială a legii sau o vădită netemeinicie. Din punct de vedere teoretic nu se pot preciza decit criteriile generale în temeiul cărora se poate stabili dacă o incălcare a legii este esențială și dacă o lipsă de temeinicie este vădită.

Nelegalitatea unei hotărîri se poate examina în raport de legea procesual penală și de legea penală. Si în cazul recursului ordinar nu oricare incălcare a legii procesual penale atrage, potrivit art. 378, desființarea hotărîrii atacate, ci numai incălcarea unor dispoziții esențiale ale codului, anume cele care „garantează aflarea adevărului și asigură drepturile procesuale ale părților”. Se pune întrebarea dacă noul cod de procedură penală prin expresia „incălcare esențială a legii” s-a referit la incălcarea unor dispoziții esențiale ale legii, cum sunt de exemplu, cele la care se referă art. 378 cod. proc. pen., sau s-a referit la situația cind esențială este incălcarea legii, atrăgînd o greșită soluționare a cauzei. În raport de poziția pe care o luăm depinde și modul de determinare a cazurilor de nelegalitate în care se poate introduce recurs extraordinar.

Intr-adevăr, dacă legiuitorul, cind a folosit termenul de „esențial”, s-a referit la dispozițiile de procedură considerate esențiale pentru buna desfășurare a procesului, atunci, ori de câte ori s-a incălcat o dispoziție esențială a legii, de exemplu cele a căror incălcare este sancționată cu nulitatea absolută, este cazul de recurs extraordinar.

indiferent dacă încălcarea legii a influențat sau nu asupra soluționării cauzei. Ar fi temei pentru introducerea unui recurs extraordinar, deși soluția dată este conformă cu legea și adevărul, dacă, de exemplu, rechizitoriul scris al procurorului nu ar fi semnat, cu toate că a fost susținut oral în instanță de către procuror; dacă procurorul nu a fost prezent la judecată, în cazul cînd prezența să era obligatorie, deși instanța a admis în întregime rechizitoriul său scris, iar inculpatul și-a făcut, prin apărător, apărările necesare; cînd nu există mențiunea despre publicitatea ședinței de judecată la prima instanță, deși părțile nu au invocat vreo vătămare la instanța de recurs etc.

Dimpotrivă, dacă esențială trebuie să fie încălcarea legii, atunci încălcarea unei dispoziții legale, chiar lovită de o nulitate absolută, nu poate duce la recurs extraordinar decit dacă aceasta a fost de natură să influențeze asupra soluționării cauzei; în această concepție, toate exemplele de mai sus, deși se referă la nulități absolute, nu vor constitui temeiuri pentru recurs extraordinar, căci nu au fost de natură să influențeze soluționarea cauzei într-un anumit mod. În schimb, dacă soluționarea cauzei a fost în mod greșit influențată, chiar încălcarea unei dispoziții lovite de o nulitate relativă poate duce la recurs extraordinar; de exemplu, citarea greșită a părții responsabile civilmente și, ca atare, lipsa ei de la judecata în primă instanță, constituie o încălcare esențială a legii, deși nu este lovită de o nulitate absolută, dacă această lipsă nu a fost înălțurată de instanța de recurs, iar partea responsabilă civilmente are apărări care, puse în discuție în fața instanței, ar fi putut atrage o altă soluție a cauzei în ceea ce o privește.

Tinind seama și de formularea folosită de legiuitor și de tendința acestuia de a da o cît mai mare stabilitate hotărîrilor judecătoresc definitive, sint de părere că ceea ce trebuie să fie esențială este *încălcarea legii* care a avut ca rezultat soluționarea cauzei într-un anumit mod. Nulitățile absolute pot fi invocate, din oficiu, în tot cursul procesului, dar după răminerea definitivă a hotărîrii ele pot declanșa un recurs extraordinar numai în cazul în care încălcarea legii a fost esențială în determinarea soluției. În acest mod, recursul extraordinar va putea fi introdus și în cazul nulităților absolute și al celor relative, cu condiția, însă, ca încălcarea legii să fi avut un rol important în modul în care a fost soluționată cauza.

În ceea ce privește încălcarea legii penale, în materie de recurs ordinari, hotărîrea este nelegală pentru orice aplicare greșită a acesteia, fie că se referă la o soluție contrară celei legale, fie că se referă la o greșită calificare a faptei reținute sau o depășire a limitelor legii în individualizarea pedepsei. Pentru introducerea unui recurs extraordinar se cere, însă, o încălcare esențială a legii penale, ceea ce nu ar fi cazul dacă, spre exemplu, pedeapsa a fost dată cu o lună sub minimum legal prevăzut de lege; dacă, în loc de a fi pedepsit pentru

infracțiunea de delapidare, inculpatul a fost condamnat pentru o infracțiune din aceeași grupă, cum ar fi înșelăciunea în dauna avutului obștesc, în condițiile în care pedeapsa aplicată este bine individualizată.

Așadar, în determinarea cazurilor de încălcare esențială a legii, atât în ceea ce privește legea de procedură cît și cea materială, trebuie totdeauna să legăm încălcarea dispoziției legale de influență pe care a avut-o în justă soluționare a cauzei.

Vădita netemeinicie, în raport cu simpla netemeinicie la care se referă art. 387 cod. proc. pen., înseamnă, de asemenea, că nu orice neadministrare a probelor necesare poate da loc la un recurs extraordinar, ci numai a celor probe care ar fi atras o altă soluție sau o pedeapsă în quantum vădit deosebit de cea aplicată; că nu orice apreciere incompletă și greșită a probelor duce la o vădită netemeinicie, ci numai atunci când s-a ajuns să se rețină fapte ce nu au fost săvîrșite, sau nu s-au reținut fapte ce au fost săvîrșite, sau în mod greșit s-au reținut imprejurări care au agravat ori au atenuat vădită disproportională răspunderea, sau nu s-au reținut imprejurări care ar fi putut duce la o pedeapsă vădită deosebită decit cea aplicată; că nu orice individualizare greșită a pedepsei poate duce la recurs extraordinar, ci numai aceea care este vădită disproportională în raport de criteriile de care trebuie să se țină seama potrivit art. 72 cod penal⁷⁷.

Așadar, caracterul esențial al nelegalității și de vădit al netemeiniciei trebuie să se refere la astfel de lipsuri din hotărîrea definitivă care au atras o greșită soluționare a cauzei, în sensul să soluția dată nu corespunde cu scopul procesului penal, ca orice persoană care a săvîrșit o infracțiune să fie pedepsită potrivit vinovăției sale și nici o persoană nevinovată să nu fie condamnată.

O a doua problemă care se cere a fi rezolvată este aceea de a stabili dacă caracterul de esențial și de vădit trebuie să fie apreciat numai de procurorul general și de ministrul Justiției, când se decid să introducă recursul extraordinar, sau și de Tribunalul Suprem, când judecă această cauză de atac și o soluționează. Dacă această apreciere este lăsată numai în sarcina procurorului general sau a ministrului Justiției, cu ocazia luării hotărîrii de introducere a recursului extraordinar, atunci Tribunalul Suprem urmează să admită recursul chiar dacă, în realitate, încălcarea legii nu este esențială iar netemeinicia nu este vădită; de asemenea, exercitindu-și rolul activ, ar putea invoca orice alt motiv de nelegalitate sau de netemeinicie, fără a fi esențial sau vădit, dind o hotărîre prin care să fie înlăturate toate lipsurile constatare. În cazul în care, însă, aceeași obligație o are și Tribunalul Suprem, atunci acesta nu ar putea să admită recursul extraordinar

⁷⁷ A se vedea, V. Dongoroz și alții, op. cit., p. 344.

decit dacă motivele invocate dovedesc o incălcare esențială a legii sau o vădită netemeinicie, fiindu-i astfel limitat rolul activ numai la acele aspecte ale nelegalității și netemeiniciei care sunt esențiale sau vădite.

În favoarea primei poziții se poate aduce argumentul că legiuitorul leagă caracterul esențial și vădit numai de atacarea cu recurs extraordinar a hotărîrilor definitive (art. 409 cod. proc. pen.), în timp ce pentru judecarea recursului extraordinar face trimisie la dispozițiile care reglementează recursul ordinar, în care verificarea se face sub toate aspectele legalității și temeinicii; de asemenea, că trebuie acordată prioritate obligației instanțelor judecătorești de a soluționa o cauză penală în strictă conformitate cu legea și adevărul, față de necesitatea stabilității hotărîrilor judecătorești definitive, astfel, încât, o dată sesizat cu judecarea unui recurs extraordinar Tribunalul Suprem capătă întreaga libertate în ceea ce privește soluționarea cauzei. Această poziție se situează pe practica îndelungată a Tribunalului Suprem sub imperiul codului de procedură penală anterior.

În favoarea celei de a doua poziții se situează argumentul că rațiunea pentru care legiuitorul a restrins cazurile de introducere a recursului extraordinar o constituie tocmai preocuparea de a nu se aduce atingere autoritatii lucrului judecat decit în mod excepțional. Or, dacă procurorului general sau ministrului justiției i s-a impus o astfel de restricție, aceasta vizează și Tribunalul Suprem, care nu poate să caseze hotărîrea atacată decit dacă există o incălcare esențială a legii sau o vădită netemeinicie a hotărîrii pe care o verifică¹⁸.

Faptul că numai în art. 409 se prevede necesitatea unui caracter esențial al nelegalității sau vădit al netemeiniciei se justifică prin aceea că nu era necesară o repetare a aceleiași dispoziții și în reglementarea judecății recursului extraordinar, atât timp cit prin art. 413 se precizează că dispozițiile privind judecarea recursului ordinar, aplicabile și la judecarea recursului extraordinar, se completează cu dispozițiile din secțiunea care-l reglementează în mod special, printre care dispoziții sunt și cele din art. 409. În fine, dacă Tribunalul Suprem nu ar trebui să verifice caracterul esențial al incălcării legii sau caracterul vădit al netemeiniciei, atunci s-ar crea și posibilitatea ca procurorul general sau ministrul justiției să incalce dispozițiile art. 409, introducind recurs extraordinar în orice cazuri de nelegalitate și de netemeinicie, Tribunalul Suprem fiind obligat, astfel, să desființeze hotărîrea atacată deși nu sunt îndeplinite condițiile cerute de lege.

¹⁸ A se vedea, V. Donegoroz și alții, op. cit., p. 345.

Subscriem la cea de a doua poziție, considerind că autoritatea lucrului judecat și stabilitatea hotărîrilor judecătorești definitive pot admite o atingere numai în cazuri excepționale (asa cum sunt și cazurile de revizuire și de contestație în anulare), obligatorii deopotrivă pentru titularul de recurs extraordinar cît și pentru instanța care-l judecă și-l soluționează. Numai privit în acest mod unitar se poate asigura realizarea scopului urmărit de legiuitor. Într-adevăr, dacă Tribunalul Suprem nu ar avea obligația să verifice caracterul esențial sau vădit al nelegalității și al netemeinicie, atunci nu ar exista nici obligația pentru procurorul general sau pentru ministrul justiției să respecte acest caracter, ceea ce ar fi contrar intenției legiuitorului; dacă Tribunalul Suprem ar putea casa hotărirea atacată și pe alte motive, neesențiale, invocate din oficiu, atunci s-ar trece peste dreptul exclusiv al procurorului general și al ministrului justiției în aprecierea introducerii recursului extraordinar, care nu au considerat ca esențiale acele motive.

De aceea, opiniem că Tribunalul Suprem, cind admite un recurs extraordinar al procurorului general sau al ministrului justiției, trebuie să motiveze caracterul esențial al încălcării legii și caracterul vădit al netemeinicie, să constate deci existența unuia din cazurile prevăzute de lege pentru introducerea recursului extraordinar; Tribunalul Suprem poate desființa o hotărire definitivă și pe alte motive decât cele invocate prin recursul extraordinar, dar numai dacă sunt întrunite următoarele două condiții: să existe o încălcare esențială a legii o vădită netemeinicie, pe care nu le-a avut în vedere recursul extraordinar; acestea să fie pe linia recursului extraordinar, adică să nu fie în defavoarea inculpatului, dacă recursul extraordinar a fost introdus în favoarea lui.

4. Potrivit principiilor dreptului procesual penal modern, judecata cauzei se desfășoară în ședință publică, oral, nemijlocit și în contradictoriu. Principiul contradictorialității exprimă cerința chemării părților la proces și acordarea dreptului de a lua cuvintul în fața instanței în toate problemele care urmează a fi soluționate; aceste cerințe asigură și dreptul de apărare al tuturor părților din proces.

În dezvoltarea legislației noastre, precum și a altor țări socialiste, aplicarea principiului contradictorialității la judecata recursului extraordinar a fost fie înălăturată fie restrinsă.

În legislația sovietică anterioară, judecata în supraveghere avea loc fără participarea părților. În susținerea acestei reglementări se invoca argumentul că, după răminerea definitivă a hotărîrii penale, incetează calitatea de părți în proces, astfel încit judecata în cîile de atac extraordinare se face fără participarea lor.

Acest punct de vedere nu are o justificare teoretică. Este aderat că prin răminerea definitivă a hotăririi penale incetează și activitatea părților în proces, întrucât procedura de punere în executare, a dispozițiilor penale și civile are caracter administrativ, necontradicitoriu. Cind, însă, în urma exercitării unei căi extraordinare de atac se repune în discuție soluția dată cauzei prin hotărîrea penală definitivă, părțile trebuie să reintre în drepturile lor, pentru a-și apăra interesele ocrotite de lege, de a susține desființarea hotăririi atacate sau de a se opune desființării ei. Așa cum este necesară participarea părților la judecarea cauzei în primă instanță și în recurs, tot astfel este necesară contradictorialitatea și asigurarea dreptului de apărare în cazul judecății în căile extraordinare de atac. Caracterul extraordinar al căilor de atac se referă la exercițiul acestor căi de atac, dar nu și la principiile de desfășurare a judecății, care trebuie să fie aceleași ca și la celealte faze de judecată, cu particularitățile inerente specificului căii de atac exercitatate.

Lipsa de contradictorialitate și neasigurarea dreptului de apărare la judecata în supraveghere au fost criticate în literatura de specialitate sovietică¹⁹, care a preconizat admiterea participării părților și a apărătorilor lor la judecata în supraveghere.

Noua legislație procesual penală sovietică a admis, în parte, propunerile făcute în literatura juridică, dind dreptul instanței care judecă recursul în supraveghere, dacă consideră necesar, să citeze în ședință pentru a da explicații verbale pe condamnat, pe cel care a fost achitat sau pe apărătorii lor²⁰. Legislația sovietică continuă, aşadar, să nu recunoască în procedura în supraveghere calitatea de părți, întrucât, pe de o parte nu se referă la inculpat, ci la cel condamnat sau cel achitat, iar pe de altă parte nu admite participarea părții civile sau a părții responsabile civilmente.

Legislația noastră după 1948, încă de la începutul reglementării cererii de îndreptare²¹, a adoptat dispoziția potrivit căreia la judecarea acestei căi extraordinare de atac părțile se citează numai dacă Tribunalul Suprem socotește că este necesar. Așadar, legislația noastră anterioară prevedea posibilitatea judecării recursului în supraveghere fie fără citarea părților și, ca urmare, fără explicațiile lor, fie cu citarea lor, dacă instanța consideră necesar, și în acest caz cu ascultarea explicațiilor lor. Se adoptase o soluție mai largă decât cea prevăzută de legislația sovietică actuală, deoarece era îngăduit instanței de supra-

¹⁹ A se vedea, M. S. Strogovici, *Verificarea legalității și temeinicieii sentințelor penale*, Ed. st., București, 1958, p. 270—271.

²⁰ A se vedea art. 377 din codul de procedură penală al R.S.F.S.R.

²¹ A se vedea decretul nr. 132 publicat în B. Of., nr. 31 din 19 iunie 1952, prin care s-au introdus în codul de procedură penală art. 413—416.

veghere să citeze și să asculte toate părțile din proces, legea folosind chiar denumirea de părți, ceea ce corespunde, din punct de vedere teoretic, poziției acestora la judecata într-o caile extraordinară de atac.

Această reglementare era însă nesatisfăcătoare, sub două aspecte. În primul rînd, chemarea părților era lăsată la aprecierea instanței de supraveghere, îngăduind astfel instanței posibilitatea agravării în mod direct a situației inculpatului fără ca acesta să-și poată face vreo apărare²²; în al doilea rînd, citarea părților, cînd era admisă de instanță, nu le dădea acestora drepturile ce decurg din calitatea de părți în proces, în baza principiului contradictorialității, de a pune concluzii în legătură cu chestiunile supuse judecății, ci numai dreptul de a da explicațiile pe care le cerea instanța de supraveghere. În acest mod, dacă o parte era gresit citată și nu se prezenta în fața Tribunalului Suprem, acesta avea dreptul să revină asupra măsurii luate și, ca urmare, să judece cauza în lipsa părții; citarea părților constituia o facultate pentru Tribunalul Suprem și nu un drept al părților, care să impiedice desfășurarea judecății dacă nu era respectat²³. De asemenea, chiar dacă o parte se prezenta la judecata în supraveghere, fără a fi citată, instanța avea dreptul suveran de a admite sau nu să i se dea cuvîntul în ședință.

Se observă, din această reglementare, că legiuitorul făcea o deosebire evidentă între fazele de judecată, considerînd judecata în supraveghere ca o fază în care nu se aplică principiul contradictorialității. Această reglementare era o consecință și a structurii codului de procedură penală anterior, care cuprindea dispozițiile referitoare la judecăță în Cartea III-a, iar cele referitoare la căile de atac, inclusiv la recursul în supraveghere, în Cartea IV-a, astfel că principiile generale înscrise în art. 291 și 296 (publicitatea, oralitatea și contradictorialitatea) nu aveau aplicare la judecarea căilor de atac decît în măsura în care erau prevăzute și de dispozițiile cuprinse în Cartea IV-a.

Noul cod de procedură penală, pe baza unei concepții științifice, reglementează atât judecata în primă instanță cît și judecata în căile de atac în același Titlu II al părții speciale intitulat „Judecata”. Primul capitol al acestui titlu, cuprinzînd dispozițiile generale ale judecății, printre care și principiile publicității, oralității, contradictorialității (art. 289—291), se aplică tuturor fazelor de judecăță, inclusiv judecății în recurs extraordinar. Fazele de judecăță în recurs și de judecăță în recurs extraordinar sunt reglementate unitar, codul făcînd trimitere pentru judecarea recursului extraordinar la regulile înscrise

²² Situație posibilă în baza dispozițiilor art. 406, pt. II, pct. 1, lit. d, îngăduită de art. 406 pt. II, pct. 2 al. ultim cod. proc. pen. anterior.

²³ A se vedea, în acest sens, A. Hilsenrad și I. Stoenescu, *Procesul civil în R.P.R.*, Ed. st., București, 1957, p. 392; decizia nr. 8/1962 a Tribunalului Suprem, col. civil, în „Culegere de decizii pe anul 1962”, p. 323, sp. 125.

pentru judecarea recursului ordinar (art. 413). Așadar, judecata recursului extraordinar nu mai este considerată ca o fază cu totul deosebită de celelalte faze de judecată, ci ca o judecată în recurs, în care se aplică, dacă nu sunt derogări exprese, regulile generale ale judecății și cele speciale ale judecății în recurs. Ca atare, principiul contradictorialității își găsește o largă aplicare și în faza de judecată în recurs extraordinar, ca și principiul asigurării dreptului de apărare, care se aplică în tot cursul procesului penal.

În primul rînd, spre deosebire de codul anterior care adoptase principiul că părțile se citează numai dacă Tribunalul Suprem consideră necesar, noul cod aplică, ca regulă, contradictorialitatea, părțile citindu-se în mod obligatoriu cînd recursul extraordinar este declarat în defavoarea condamnatului, a celui achitat sau față de care s-a încheiat procesul penal, precum și atunci cînd este declarat în favoarea condamnatului dacă, prin admiterea lui, s-ar putea modifica despăgubirile civile (art. 412). Citarea părților este obligatorie în acestă cazuri deoarece Tribunalul Suprem poate modifica soluția fie în defavoarea inculpatului fie a uneia din celelalte părți, ceea ce implică asigurarea exercitării dreptului de apărare din partea acestora; cuvintul părților în apărare, eventual înscrисurile noi pe care le pot depune, sint de natură să demonstreze netemeinicia recursului extraordinar, impiedicînd astfel Tribunalul Suprem de a da o soluție greșită cauzei, de a aduce atingere stabilității unei hotăriri penale definitive legale și temeinice.

Citarea obligatorie a părților are două consecințe importante în legătură cu aplicarea contradictorialității: dacă părțile nu au fost legal citate și procedura nu este îndeplinită, judecata nu poate avea loc (art. 291), iar dacă inculpatul se află în stare de detinere, nu se poate trece la judecarea recursului extraordinar fără aducerea acestuia (art. 375 și 413).

Prezența părților la judecata recursului extraordinar atrage și ea consecințe importante din punct de vedere procesual: dacă inculpatul este minor, militar în termen, arestat sau dacă legea prevede pentru infracțiunea săvîrșită pedeapsa inchisorii mai mare de 5 ani, devine obligatorie asistarea acestuia de către un apărător (art. 171); părțile prezente au dreptul la cuvint personal sau prin apărător, precum și la replică cu privire la chestiunile noi ivite cu ocazia dezbatelor, iar inculpatul are cel din urmă cuvintul (art. 377 și 413). Judecata în recurs extraordinar are, așadar, ca regulă, structura contradictorie a judecății în recurs.

Din considerente practice, legiuitorul nu a făcut aplicarea integrală a contradictorialității la judecata în recurs extraordinar, deoarece pentru cazul cînd recursul extraordinar este declarat în favoarea

condamnatului, numai in latura penală, părțile se citează cind Tribunalul Suprem consideră necesar; ca atare, în aceste cazuri, Tribunalul Suprem poate judeca recursul extraordinar fără citarea părților, lipsind judecata de contradictorialitate. Această derogare se explică prin greutățile practice de a aduce în fața Tribunalului Suprem pe toți condamnații în favoarea cărora este declarat un recurs extraordinar, deoarece aceștia se află, de regulă, în diferite locuri de detinere în executarea pedepselor. Recursul fiind în favoarea inculpatului, judecarea lui în lipsă nu-i poate produce nici o vătămare.

Dar chiar și în aceste cazuri reglementarea este superioară celei anterioare, deoarece se asigură o anumită contradictorialitate, părțile prezente, deși necitate, avind dreptul la cuvint (art. 412 al. ultim). Această dispoziție demonstrează că în concepția nouui cod, la judecarea recursului extraordinar există părți, deoarece acestora li se dă *dreptul* la cuvint chiar dacă nu sunt citate, drept care înseamnă formularea de apărări cu privire la toate chestiunile puse în discuție.

Așadar, deși principiul contradictorialității nu-și găsește aplicarea integrală la judecata recursului extraordinar, noua reglementare rezolvă, din punct de vedere teoretic, în mod just structura acestei faze procesuale.

CONSIDÉRATIONS SUR LA NOUVELLE RÉGLEMENTATION DU RECOURS EXTRAORDINAIRE DANS LA PROCÉDURE PÉNALE

Résumé

L'auteur examine la justesse, du point de vue théorique, de quelques dispositions de la nouvelle réglementation du recours extraordinaire dans la procédure pénale roumaine.

D'abord, on fait l'étude de la nouvelle dénomination donnée à cette voie de recours, par rapport à celle antérieure, de recours en surveillance. En analysant la notion de surveillance, on remarque qu'elle ne caractérise ni le contrôle du procureur général ni le contrôle du Tribunal Suprême sur l'activité judiciaire des tribunaux; par conséquent, au point de vue théorique, il était nécessaire d'abandonner la dénomination de recours en surveillance. La nouvelle dénomination, de recours extraordinaire, est justifiée, car cette voie de recours, par le caractère de voie de réformation, par la structure de l'audience et les solutions qui peuvent être prononcées, est un recours en cassation, et, par les décisions susceptibles d'être attaquées et par les personnes qui peuvent l'exercer, est une voie de recours extraordinaire.

La deuxième disposition examinée par l'auteur reconnaît le droit d'exercer le recours extraordinaire au ministre de la justice à côté du

procureur général. L'auteur met en évidence la justesse de cette disposition, qui institue un nouveau moyen contre les erreurs judiciaires et qui, en même temps, reconnaît au ministre de la justice le droit de l'exercer au lieu du président du Tribunal Suprême, comme auparavant.

Le recours extraordinaire ne peut être exercé, d'après la nouvelle réglementation, que dans le cas où il existe une violation essentielle de la loi ou une décision évidemment non-fondée ; l'auteur analyse les critères d'après lesquels on peut établir une différence entre les motifs du recours en cassation et les motifs nécessaires pour l'exercice du recours extraordinaire.

Dans la dernière partie de l'étude, on fait l'examen des dispositions qui réglementent le caractère contradictoire de cette voie de recours extraordinaire, par rapport à la réglementation antérieure, en soulignant les nouvelles garanties judiciaires instituées pour les droits de la défense.

ASPECTE ALE AUTONOMIEI LĂRGITE ÎN ACTIVITATEA ORGANELOR ADMINISTRATIVE ÎN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

DE
S. CIUREA

În statul socialist român organele administrative ocupă un loc important în aparatul de stat, fiind create și organizate prin lege, în vederea realizării puterii de stat.

În etapa actuală, organizarea, perfecționarea precum și buna funcționare a organelor administrative de stat constituie o problemă deosebit de importantă, permanentă în atenția conducerii de partid și de stat.

Ținând seama de diversitatea problemelor construcției socialiste în țara noastră, precum și de rezolvarea lor cu rezultate cît mai bune, organizarea superioară a întregii activități a statului nostru constituie o sarcină principală a tuturor organelor de stat, care a fost subliniată în mod deosebit la Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român.

„Complexitatea problemelor ridicate de economie, știință, cultură, de întreaga activitate de edificare a noii societăți impune, ca o necesitate obiectivă, îmbunătățirea continuă a formelor organizatorice și a metodelor de conducere”¹.

Întreaga activitate de execuție a statului socialist român, realizată în mod practic de către organele administrației de stat, se desfășoară pe baza unor principii care sunt specifice numai statului socialist, a căror reguli se întrepătrund în mod armonios constituind un tot unitar.

---

¹ Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român, Ed. pol., Buc., 1965, p. 64.

Prin aplicarea și respectarea cu strictețe a acestor principii fundamentale, se realizează în procesul administrativ o organizare superioară a întregului sistem al organelor administrative, a fiecărui organ în parte, precum și caracterele operativ, democratic, creator și diferențiat ale activității de execuție a statului socialist român.

În etapa făuririi societății sociale multilateral dezvoltate în România, sistemul organelor administrației noastre de stat, așa cum se subliniază în documentele de partid, este organizat pe baza principiului centralismului democratic. Prin aplicarea centralismului democratic se asigură unitatea de conducere a statului nostru socialist din punct de vedere politic și administrativ-gospodăresc, coordonată în mod armonios cu dezvoltarea inițiativei creațoare locale.

Una din principalele reguli ale centralismului democratic este autonomia largită acordată organelor administrative centrale și locale în actuala etapă de dezvoltare a statului nostru socialist.

În acest studiu ne propunem să analizăm cîteva aspecte mai importante ale autonomiei largite acordată organelor administrative de stat, în scopul organizării executării în cele mai bune condiții a sarcinilor multiple și variate repartizate în competența lor.

În activitatea administrativă a statului socialist centralismul democratic constituie principiul organizatoric de bază, cu ajutorul căruia se poate stabili o structură reală a organelor administrative, precum și formele, metodele și sfera lor de activitate.

Din modul cum este formulat acest principiu care stă la baza întregii activități desfășurată de organele administrative rezultă că el are două caractere și anume : centralismul și democratismul care se imbină între ele în mod armonios.

Pornind de la aceste laturi ale centralismului democratic, rezultă că în administrația statului socialist există un sistem de organizare centralizat, dar care se deosebește fundamental de centralismul birocratic burghez.

Conducerea centralizată a statului socialist este determinată, pe de o parte, de existența sistemului economic capitalist care impune unirea tuturor forțelor de apărare și care nu se poate realiza decât prin centralizare, iar pe de altă parte, de existența proprietății sociale și organizarea întregii activități a statului în mod planificat.

Cu privire la conducerea centralizată a statului socialist român, tov. Nicolae Ceaușescu arată : „Creșterea continuă a forțelor de producție, caracterul socialist al economiei impun planificarea conducerii și îndrumarea centralizată, unitară a tuturor domeniilor de activitate în scopul dezvoltării armonioase a întregii societăți.

Principiul centralismului democratic, principiu călăuzitor fundamental al activității de stat, asigură imbinarea și concentrarea tuturor

forțelor într-o singură direcție, spre un țel, înflorirea continua a economiei, științei și culturii, avintul întregii vieți sociale”².

Fundamentală sarcină a organelor administrative este aceea de a organiza, la cel mai înalt nivel, industria și agricultura, principalele ramuri ale economiei naționale, luind cele mai bune măsuri pentru a organiza descoperirea și valorificarea bogățiilor solului și subsolului țării, prin organele de specialitate, urmărirea creșterii productivității muncii, sporirea venitului național, a bogăției țării de care depinde — în ceea mai mare măsură — bunăstarea materială și culturală a poporului muncitor.

Cu privire la această problemă, la Congresul al X-lea al Partidului Comunist Român, tov. Ion Gheorghe Maurer, președintele Consiliului de Miniștri, arată : „Numai prin creșterea neconitență a bogăției sociale, care, cum se știe, reprezintă unul dintre atributele esențiale ale socialismului, condiționând în cea mai mare măsură bunăstarea tuturor și însăși libertatea oamenilor, dezvoltarea personalității lor, poporul nostru va putea să se bucure de viața materială și spirituală la care aspiră și pe care o merită”³.

Organele administrative de stat au de asemenea sarcina ca, pe bază și în vederea executării legilor, să organizeze, într-o formă superioară, întărirea și buna gospodărire a proprietății socialiste, realizarea drepturilor și libertăților cetățenilor, ocrotirea sănătății, organizarea și dezvoltarea învățământului, artei, științei și culturii, asigurarea securității statului și a ordinei sociale, realizarea politicii externe a statului.

Organizarea executării acestor importante și variate sarcini care revin în competența organelor administrative de stat, trebuie dirijată de conducerea centralizată a statului nostru socialist, care are rolul de a asigura orientarea întregii activități a organelor de stat, în toate domeniile de activitate, evitând disproportiile în dezvoltarea ramurilor economiei naționale și în activitatea social-culturală, asigurind totodată unitatea de acțiune și de scop în activitatea de execuție.

Dar, conducerea centralizată a statului nostru socialist trebuie să se mențină permanent pe linia unei activități de coordonare, îndrumare și control, acordindu-se organelor subordonate și locale o largă autonomie, o largă independență în organizarea executării obligațiilor care le revin.

Așa cum prevăd recentele documente de partid și legislația în vigoare, conducerea centralizată a administrației noastre de stat trebuie realizată într-o formă suplă, fără ca organele centrale, Consiliul de Miniștri, ministerele și celealte organe centrale ale administrației să se aglomereze cu sarcini mărunte.

² Nicolae Ceaușescu, *Raport cu privire la proiectul de Constituție a R.S.R.*, Ed. pol., 1965, p. 22.

³ Congresul al X-lea al Partidului Comunist Român, Ed. pol., Buc., 1969, p. 94.

Conducerea centralizată în mod excesiv determină aglomerarea organelor centrale ale administrației de stat cu sarcini de mai mică importanță, de competență organelor subordonate, dind naștere la manifestări de formalism, birocratism și paralelism, neglijarea rezolvării la timp a problemelor importante de stat, înlăturarea independenței operative, a inițiativei creațoare a organelor subordonate, precum și înlăturarea maselor largi populare de a participa la rezolvarea treburilor gospodărești de stat.

Organele administrației de stat, utilizând metode cu un larg caracter democratic, au contribuit într-o mare măsură la transformarea modului de viață a oamenilor muncii din țara noastră sub toate aspectele, dobândind — totodată — o valoroasă experiență în administrația statului nostru socialist.

Conducerea de partid și de stat în etapa actuală au luat o serie de măsuri pentru perfecționarea și adâncirea democrației socialiste în toate formele de activitate ale statului, inclusiv activitatea de execuție.

Din lucrările Congresului al IX-lea, din directivele și hotărîrile adoptate la Conferința Națională și ale Congresului al X-lea al Partidului Comunist Român, precum și din legislația în vigoare se poate constata că, în perioada făuririi societății sociale multilateral dezvoltate, se acordă organelor administrative de stat centrale și locale, precum și lucrătorilor administrativi o largă autonomie, creindu-li-se, toate condițiile pentru a dezvolta inițiativa creațoare, spiritul de răspundere și pentru a pune în slujba poporului muncitor experiența și toate cunoștințele lor profesionale, în felul acesta realizându-se în activitatea de execuție latura democratică a principiului fundamental — centralismul democratic.

Autonomia largită acordată organelor administrative centrale și locale în etapa actuală constă într-o reală libertate de a acționa direct, în cadrul unei competențe precis stabilite de lege și care are rolul de a crea un puternic stimulent și simț de răspundere atât conducerii organului administrativ cit și fiecărui lucrător administrativ, în scopul obținerii celor mai bune rezultate în toate domeniile activității executive a statului. „Administrația de stat trebuie să aibă un caracter de oarecare independență în alegerea soluțiilor care, pe plan local sau de specialitate, corespund mai bine intereselor oamenilor muncii”⁴.

În cadrul unei competențe bine stabilite pentru fiecare organ administrativ, autonomia largită imbinată cu o temeinică pregătire profesională, politică și ideologică a cadrelor, precum și cu o organizare supérieoară a muncii se creează nenumărate posibilități pentru tot personalul organului respectiv de a-și manifesta atașamentul față de insti-

⁴ Romulus Ionescu, *Curs de drept administrativ al R.P.R.*, Ed. de stat did. și ped., București, 1960, p. 19.

tuția în care lucrează și de a-i pune la dispoziție cunoștințele, inițiativa creațoare și un accentuat spirit de exigență și răspundere.

Numai în cadrul unei largi și reale libertăți acordate organelor administrative în scopul organizării executării sarcinilor ce le revin, se poate aplica în practică concepția leninistă că administrația statului socialist trebuie să lucreze îngrijit, cinstit și repede.

Aplicarea autonomiei largite în activitatea de execuție, realizată practic de organele administrative, prezintă variate și multiple aspecte, determinate de caracterul vast și multilateral al acestei importante forme de activitate a statului.

Organele administrative sunt chemate să asigure din proprie inițiativă în cele mai bune condiții organizarea executării legii în vederea realizării scopului pe care-l prevede legea în termenul cel mai scurt, operativ și diferențiat.

Dar, nu în toate cazurile legea reglementează în cele mai mici amănunte sarcinile organelor administrative și modul lor de rezolvare. Pentru a organiza executarea în cît mai bune condiții a dispozițiilor generale ale legii, conducerea organelor administrative este obligată să studieze și să analizeze în cele mai mici amănunte situațiile concrete din viața practică a societății și de a organiza în bune condiții executarea dispozițiilor legii în legătură cu interesele generale ale statului și ale omenilor muncii.

În scopul realizării acestor sarcini, organelor administrative de stat li se conferă largi libertăți ca, pe baza legii și în vederea executării ei, să emită noi acte de drept administrativ (H.C.M., ordine și instrucțiuni, decizii, dispoziții) care reprezintă forma juridică a activității de execuție și care sunt obligatorii pentru organizațiile socialești de stat și obștești, pentru lucrătorii din aparatul de stat și cetăteni.

Pe lîngă emiterea de acte administrative care produc direct efecte juridice, organele administrative se bucură de largi libertăți în întocmirea unor operațiuni tehnice administrative necesare la elaborarea, executarea sau controlul executării legilor și a actelor administrative emise pe baza lor.

Operațiunile tehnice administrative au o mare contribuție în realizarea procesului administrativ în general și dacă analizăm activitatea practică a organelor administrative, putem constata că în cadrul administrației de stat se produc un mare număr de astfel de operațiuni care nu se pot stabili în mod precis datorită multiplelor și variatelor sarcini de stat repartizate în competența acestor organe.

Această largă libertate a organelor administrative în legătură cu operațiunile tehnice administrative este subliniată și în literatura de specialitate a dreptului procesual.

„Pentru a putea face față acestor multiple sarcini este uneori necesar să se lase organelor de execuție și dispozitivile libertatea de a-și alege mijloacele prin care acționează.”⁵

Conducerea statului nostru, în etapa actuală, acordă o largă libertate organelor administrative de a emite din proprie inițiativă, pe baza și în vederea executării legii, acte juridice administrative și operațiuni tehnice administrative, pentru buna desfășurare a activității de execuție.

Dar, emiterea unui prea mare volum de acte juridice administrative și operațiuni tehnice administrative constituie sursa principală din care apare formalismul, birocratismul, paralelismul și tărăgăneala, manifestări negative ale organelor administrative și care sunt criticate aproape în toate documentele de partid și în literatura de specialitate.

De aceea, sarcina principală a conducerii organelor administrative este de a supraveghea cu toată atenția ca aceste mijloace de realizare a activității de execuție să fie emise numai în strictă legătură cu situațiile reale din viața practică, iar circulația lor în procesul administrativ să se facă cu ușurință, imprimind activității de execuție caracterul operativ și diferențiat.

Un aspect de mare importanță al autonomiei largite în activitatea executivă realizată de organele administrative apare sub forma acordării în etapa actuală a unor largi libertăți maselor populare de oameni ai muncii de a participa în mod organizat la conducerea și administrația statului.

Participarea largă a maselor de oameni ai muncii la rezolvarea importantelor probleme gospodărești constituie o condiție esențială pentru bunul mers al administrației noastre de stat. O cît mai largă consultare a maselor în toate ramurile de activitate va crea organelor administrative posibilitatea de a culege informații, păreri și sugestii, cu ajutorul căror vor putea lua măsuri și stabili metode corespunzătoare cerințelor actuale și de perspectivă în activitatea de execuție a statului nostru socialist.

Urmind învățătura marxist-leninistă, ținind seama de realizările însăptuite și de experiența dobândită de poporul nostru muncitor, conducerea de partid și de stat acordă o mare atenție participării maselor populare la conducerea și administrația statului socialist, semnalind și luând măsuri împotriva manifestărilor care ar impiedica colaborarea organelor de stat cu întregul popor muncitor.

Astfel, la Congresul al X-lea al Partidului Comunist Român, în legătură cu această problemă, tov. N. Ceaușescu arată: „Nu putem să nu atragem atenția asupra pericolului pe care-l reprezintă pentru buna funcționare a aparatului de stat, a conducerii economiei, culturii, a

⁵ Artur Hilsenrad și Ilie Stoeneșcu, *Procesul civil în R.P.R.*, Ed. sl., Buc., 1957, p. 9.

intregii vieți obștești tendințele de birocratism care pot duce la rupearea de masele largi populare, la apariția unor contradicții socialiste".⁶

Organele administrative, pe baza principiilor generale stabilite de Constituția țării noastre din august 1965 și a normelor juridice în vigoare (Decr. nr. 534/1966) sunt obligate să organizeze și să asigure condițiile necesare ca masele populare care au dobândit o vastă experiență în executarea concretă a sarcinilor de stat din toate domeniile de activitate, să dispună de toate posibilitățile de a colabora și de a exercita un control complex și eficient asupra intregii activități administrative.

De asemenea, organele administrative — ținând seama de politica partidului și a statului nostru cu privire la rolul maselor populare — au principala sarcină de a duce permanent muncă de lămurire, îndrumare și antrenare a maselor pentru a le convinge de necesitatea colaborării lor la buna gospodărire a treburilor obștești.

În țara noastră masele largi populare, conduse și îndrumate de Partidul Comunist Român, au avut un rol hotăritor în organizarea și dezvoltarea administrației noastre de stat, participind la analiza și rezolvarea celor mai importante probleme politice, economice și social-culturale.

În etapa actuală, în cadrul unei autonomii largite, care caracterizează activitatea de execuție, conducerea organelor administrative este obligată să întărească prin toate mijloacele, în mod organizat, legăturile cu masele populare servindu-se de experiența lor, de modul lor de a analiza, a înțelege și rezolva problemele cele mai importante care se pun în legătură cu buna gospodărire a statului.

Prin larga aplicare a autonomiei largite în activitatea de execuție, maselor populare li se creează toate condițiile ca prin organizațiile obștești, comitetele de cetățeni, comisiile de judecată reclamațiile și sesizările adresate organelor administrative să participe la rezolvarea importantelor probleme gospodărești prin aceasta dezvoltind și întărinind democrația socialistă în administrația de stat.

Dacă prin autonomia largită înțelegem accordarea de largi libertăți organele administrative, în scopul asigurării unei organizări supérieure a executării legilor și a tuturor actelor normative emise de organele de putere, trebuie să menționăm că aceasta implică angajarea unei mari răspunderi din partea tuturor lucrătorilor administrativi în exercitarea drepturilor lor de autoritate în legătură cu executarea concretă a obligațiilor de serviciu pe care le au.

Răspunderea este un principiu care stă la baza fiecărui serviciu de stat, indiferent de locul pe care se află în ierarhia administrativă.

⁶ Congresul al X-lea al Partidului Comunist Român, Ed. pol., Buc., 1969, p. 64

Hotărîrile Congresului al X-lea și legislația în vigoare⁷, reglementează într-o formă nouă răspunderea lucrătorilor din aparatul de stat în sensul că pentru rezultatele pozitive dobândite în procesul de producție li se acordă importante stimulări morale și materiale. Lucrătorii administrativi și toți angajații din aparatul de stat, care în activitatea lor dău dovedă de neglijență, birocratism, tărgăneală și formalism sau sunt rău intenționați și din aceste cauze produc pagube în avutul obștesc, sunt obligați să repare prejudiciile cauzate din veniturile lor proprii și nu din bugetul întreprinderii economice sau a instituției în care sunt angajați.

Autonomia largită angajează într-o foarte mare măsură răspunderea disciplinară, penală și materială a fiecărui lucrător administrativ, care este obligat ca în prealabil să studieze, să analizeze și să interpreteze cu multă atenție legile, pentru a găsi și aplica cele mai bune metode care să contribuie la rezolvarea cu rezultate pozitive a obligațiilor de serviciu pe care le are în competență sa. Graba, pripeala, superficialitatea, neglijența, lipsa de interes, nepăsarea și oricare atitudine necorespunzătoare trebuie să dispară din conduită lucrătorilor administrativi în această etapă, cind în activitatea de execuție a statului nostru se pun multe și importante sarcini economice, politice, culturale și interesele poporului cer să fie rezolvate cu multă promptitudine și la un înalt nivel calitativ.

Lucrătorii administrativi sunt obligați să-și îndeplinească îndatoririle de serviciu în mod conștientios, luptând pentru dezvoltarea spiritului de inițiativă creatoare, o înaltă responsabilitate în întreaga activitate, utilizând cu competență cele mai bune metode de lucru în vederea realizării unei superioare organizări a executării legilor.

În cadrul autonomiei largite în activitatea de execuție realizată de organele administrative, conducerea colectivă, prin legea nr. 20 din 17 noiembrie 1969, a fost extinsă și la organele administrative de resort, de specialitate. Aceasta trebuie să ia toate măsurile în scopul întăririi spiritului de răspundere a fiecărui lucrător administrativ din cadrul organului respectiv, deoarece conform legislației în vigoare, răspunderea în activitatea de execuție este individuală și colectivă.

Piecare lucrător administrativ trebuie să se ingrijească permanent de imbunătățirea pregătirii sale profesionale, politice și ideologice, în vederea înlăturării lipsurilor și sporirii contribuției sale la organizarea executării cu rezultate pozitive a obligațiilor care izvorăsc din planul de stat economic și financiar.

Lucrătorii administrativi de conducere au o mare răspundere în legătură cu executarea obligațiilor care decurg din importantele funcții

---

⁷ Legea nr. 32 privind stabilirea și sanctionarea contraventțiilor; Legea nr. 22 privind angajarea gestionarilor, constituirea de garanții și răspunderea în legătură cu gestionarea bunurilor organizațiilor socialiste.

de stat pe care le dețin. Ei sănăt obligați să execute cu mult simț de răspundere atribuțiile lor fără a le transfera lucrătorilor subordonăți, sau acoperindu-se cu aprobările și avizele organelor administrative ierarhic superioare, încercând în felul acesta să se exonerizeze de răspundere. Această situație care a avut și mai are loc în conducerea unor organe ale administrației de stat a fost scoasă în evidență de tov. Ion Gheorghe Maurer, președintele Consiliului de Miniștri: „Ne-am învățat — și această practică a fost determinată de anumite împrejurări — să împingem luarea deciziilor în sus, căutând să trecem răspunderea celor de deasupra, din organele superioare. Practica aceasta justificată cîndva începe astăzi să devină dăunătoare”⁸.

Astfel de manifestări ale lucrătorilor administrativi de conducere care constituie un evident izvor de birocratism, formalism și în special de tărgăneală, au rolul negativ de a împiedica aplicarea autonomiei lărgite în activitatea de execuție cu rezultate pozitive. De aceea lucrătorii administrativi de conducere trebuie să lupte pentru emiterea din proprie inițiativă și cu toată răspunderea a celor mai clare și precise dispoziții legate de situații reale din activitatea organului pe care îl conduc, în vederea indeplinirii în cele mai bune condiții a sarcinilor care revin lucrătorilor subordonăți, asigurînd prin aceasta buna organizare, ordinea și disciplina în procesul administrativ.

Autonomia lărgită aplicată cu mult simț de răspundere în activitatea de execuție necesită în prealabil stabilirea de către organele de stat competente pentru fiecare organ administrativ în parte, un anumit și important volum de atribuții, a căror executare în procesul administrativ să angajeze răspunderea și dezvoltarea inițiativei creațoare a tuturor lucrătorilor din aparatul administrativ de stat central și local.

Analizînd în special legea nr. 57/1968 de organizare și funcționare a consiliilor populare și comitetelor lor executive, se poate constata cu ușurință că în etapa actuală de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate, acestor organe locale ale puterii și administrației de stat li s-au stabilit în competență un mare și important volum de atribuții economice, politice și social-culturale, care necesită o largă autonomie în organizarea executării lor în mod creator, operativ și diferențiat.

Trebuie subliniat faptul că aplicarea concretă cu rezultate pozitive a autonomiei lărgite în activitatea de execuție realizată de organele administrative, pe lîngă stabilirea prin legi a unei precise competențe, mai necesită și organizarea superioară a întregului aparat administrativ de stat și a fiecărui organ administrativ în parte, precum și încadrarea acestor organe cu lucrători care să aibă o temeinică pregătire profesională administrativă și o bună orientare politică și ideologică, capabili

⁸ Ion Gheorghe Maurer, *Cuvîntul la Conferința extraordinară a organizației municipale de partid București, „Scînteia”*, nr. 8125, din 14 iulie 1969.

să rezolve cu competență multiplele și variatele obligații pe care le au în cadrul serviciilor pe care le dețin.

Temeinica pregătire profesională, politică și ideologică a lucrătorilor administrativi constituie mijlocul principal care are rolul de a asigura și întări legalitatea faptelor și actelor juridice pe care le emite, le creează posibilitatea de a studia și aprofunda conținutul legilor, legătura dintre ele, cunoașterea și aplicarea în practică a principiilor fundamentale care stau la baza activității administrative a statului, precum și cerințele practice ale societății din etapa actuală.

În țara noastră, în etapa actuală, subliniem că în general s-au creat condițiile necesare care să contribuie într-o mare măsură la aplicarea în practică, cu rezultate pozitive, în activitatea organelor administrației de stat a acestei importante reguli a centralismului democratic — autonomia largită.

Noua împărțire administrativ-teritorială a României în județe, municipii, orașe și comune reglementată prin legea nr. 2 din 17 februarie 1968 a creat cele mai bune condiții pentru realizarea unei superioare organizări a aparatului de stat local, care se caracterizează prin apropierea lui de procesul de producție și prin largirea atribuțiilor care revin organelor locale ale puterii și administrației de stat, largire determinată de dezvoltarea dinamică a economiei noastre naționale.

De asemenea, prin grijă deosebită a conducerii de partid și de stat cu privire la creșterea de cadre, în perioada construcției socialiste în țara noastră s-a format un mare număr de specialiști pentru toate sectoarele de activitate, educate în spiritul ideologiei marxist-leniniste și devote de cauzei socialismului, competente să rezolve cu rezultate pozitive atribuțiile care le revin.

Pregătirea de cadre cu un nivel superior administrativ creează condițiile necesare ca funcțiile administrative de strictă specialitate să fie ocupate de specialiști în administrația de stat, iar lucrătorii cu altă pregătire care sunt încadrați în funcții administrative să fie redistribuiți în producție în activitatea tehnică de specialitate în care s-au pregătit inițial. Numai în felul acesta se va realiza concret sarcina trasată de conducerea partidului cu privire la scoaterea specialiștilor din birouri și trimiterea lor în producție.

La Congresul al X-lea, în legătură cu această problemă, tov. Nicolae Ceaușescu arăta: „Dacă nu vom înțelege să mutăm specialiștii, marea majoritate a celor care acum lucrează în birouri, în producție, apreciem că ce discutăm aici vor rămîne doar vorbe”⁹.

Este o necesitate ca birourile ocupate de specialiștii din alte domenii de activitate să le încadrăm cu lucrători administrativi cu o temeinică pregătire profesională administrativă, specializați în administrația statului nostru socialist, în felul acesta putind înălțura as-

⁹ Congresul al X-lea al P.C.R., Ed. pol., Buc., 1969, p. 36.

pectele negative din această importantă formă de activitate, care sunt deseori aspru criticate de conducerea partidului și statului.

Am arătat că în general în etapa actuală sătăcătoare intr-o mare măsură cele mai bune condiții în vederea aplicării în practică a unei largi și reale autonomii în activitatea de execuție a statului.

Dar, din analiza activității practice administrative care se poate vedea clar în presă, radio, televiziune, documentele de partid, actele juridice administrative și în practica judiciară reiese că nu întotdeauna și nu în toate organele administrative sunt create toate condițiile necesare, în vederea aplicării automate a acestei importante reguli — **autonomia largită** — care se desprinde din principiul fundamental — centralismul democratic¹⁰.

Deși statul nostru socialist, prin organele de specialitate, a reușit să pregătească un mare număr de specialisti și a dobândit o valoroasă experiență în toate domeniile de activitate inclusiv activitatea administrativă, totuși mai sunt organe administrative care în activitatea lor înregistrează unele rezultate negative cu privire la păstrarea și gospodărirea proprietății sociale, în asigurarea realizării drepturilor legale ale oamenilor muncii, în asigurarea executării obligațiilor pe care le au cetățenii față de stat.

Tinind seama de toate aceste situații, conducerea organelor de administrație generală și cele superioare de resort, în cadrul atribuțiilor lor de coordonare, îndrumare și control, asupra întregii activități a organelor subordonate sunt obligate să analizeze îndeaproape, dacă sunt indeplinite toate condițiile care să asigure aplicarea reală a acestei reguli, evitând centralizarea excesivă a sarcinilor la organele ierarhic superioare, suprapunerile sau substituirile organelor superioare celor subordonate și alte manifestări de birocratism, paralelism și tărgăneală.

Organele administrative competente trebuie să analizeze cu mult spirit de răspundere gradul de organizare, rezultatele pozitive realizate de organele subordonate, nivelul de pregătire profesională, politică și ideologică a lucrătorilor administrativi și în funcție de îndeplinirea reală a acestor condiții se va aplica diferențiat autonomia largită, evitându-se rezultatele negative prin aplicarea mecanică a acestei importante reguli.

Toate aceste aspecte sub care se manifestă practic autonomia largită în activitatea de execuție în etapa actuală nu trebuie să ne ducă la concluzia că organele administrative de stat, bucurindu-se de largi libertăți în organizarea executării atribuțiilor lor au o putere discreționară asemănătoare puterii executive din statele bazate pe exploatare.

¹⁰ Vezi și D. I. Mazilu, *Democrație, responsabilitate, legalitate*, în „Studii și cercetări juridice”, nr. 4, 1969, p. 571.

Forma superioară de organizare a aparatului nostru de stat, subordonarea organelor administrative față de organele de putere și față de organele administrative ierarhic superioare, îndrumarea și controlul exercitat de organele de partid, de putere și administrative, constituie cele mai reale garanții în asigurarea și întărirea legalității socialiste, în desfășurarea activității executive a statului nostru.

Controlul exercitat de instanțele judecătorești asupra legalității actelor de drept administrativ, reglementat prin Constituția țării noastre din august 1965¹¹ și Legea nr. 1/1967 constituie un principal mijloc de apărare a drepturilor cetățenilor încălcate printr-un act de drept administrativ ilegal. De asemenea menționăm supravegherea exercitată în condițiile legii de organele procuraturii precum și controlul obștesc reglementat prin Decr. nr. 534 din 1966 cu privire la primirea, examinarea și rezolvarea cererilor și propunerilor cetățenilor, reclamațiilor, sesizărilor. Autonomia largită care creează pentru toate organele administrației de stat și în special pentru cele locale drepturi largi de a se administra singure pe baza și în vederea executării legilor în vigoare, nu înălță subordonarea lor ierarhică din treaptă în treaptă pînă la Consiliul de Miniștri.

De asemenea, funcționarii administrativi din organele administrative subordonate sunt obligați să asigure o desăvîrsită disciplină în executarea dispozițiilor cuprinse în actele normative emise de superioiri lor, disponind de largi libertăți în interpretarea și organizarea executării acestor dispoziții.

În etapa actuală, organelor administrative li se acordă largi libertăți în realizarea sarcinilor care le revin. Dar, în activitatea pe care o desfășoară, aceste organe sunt obligate să asigure permanent un echilibru desăvîrsit între conducederea centralizată a statului nostru și executarea obligațiilor pe baza unei largi autonomii realizând în mod concret unitatea de acțiune și de scop în administrația de stat¹².

Statul socialist român în etapa actuală se caracterizează printr-un larg democratism în toate formele lui de activitate. În cadrul acestuia și organele administrative de stat, în întreaga lor activitate, se bucură de o autonomie largită, de largi libertăți în realizarea sarcinilor care le revin, ceea ce creează toate condițiile pentru

¹¹ Art. 35: „Cel vătămat într-un drept al său printr-un act ilegal al unui organ de stat poate cere organelor competente în condițiile prevăzute de lege anularea actelor și repararea pagubei”.

Art. 96, alin. 3: „Tribunalele și judecătoriile judecă cererile celor vătămați în drepturile lor prin acte administrative, putind să se pronunțe, în condițiile legii, asupra acestor acte”.

¹² Vezi și Mircea Anghene, *Justa îmbinare a centralismului și democratismului în organizarea și funcționarea aparatului administrației de stat*, în „Justiția nouă”, 1964, nr. 8, p. 75.

dezvoltarea inițiativei creațoare și a răspunderii lucrătorilor administrativi precum și participarea maselor largi de oameni ai muncii la conducerea și administrația statului.

Îndrumate, orientate și controlate de Partidul Comunist Român, organele administrative de stat, pe baza experienței dobândite în cei 25 de ani de activitate administrativă socialistă, sprijinindu-se permanent pe o largă colaborare cu masele populare și respectând cu strictețe directivele și hotăririle partidului, precum și legislația în vigoare, în cadrul acestor largi libertăți de care dispun în etapa actuală vor putea aduce, alături de celelalte organe de stat cu care formează un tot unitar, importante contribuții la făurirea societății sociale multilateral dezvoltate în România.

ASPECTS CONCERNANT L'AUTONOMIE ÉLARGIE DANS L'ACTIVITÉ DES ORGANES ADMINISTRATIFS DE LA RÉPUBLIQUE SOCIALISTE ROUMAINE

Résumé

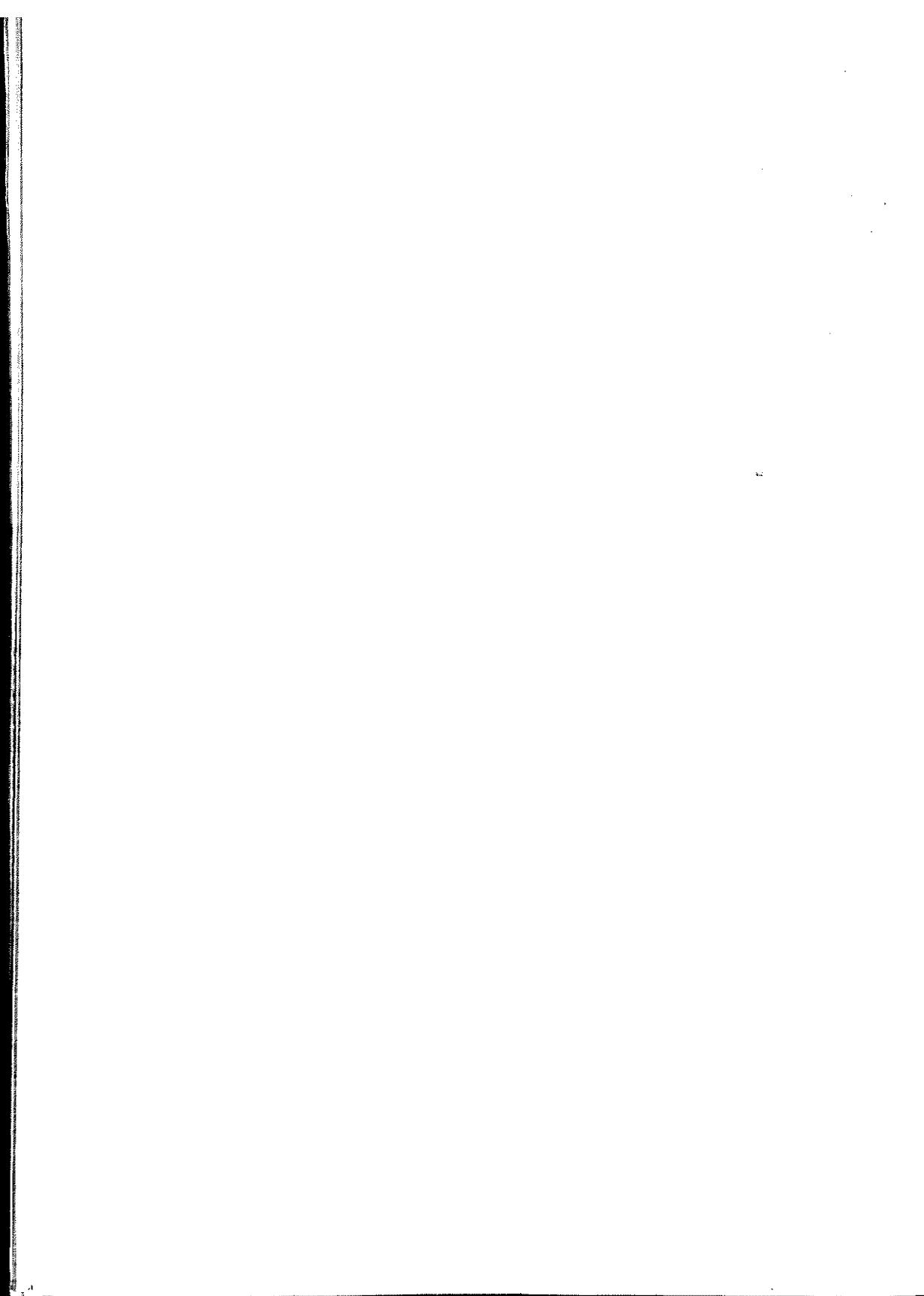
L'État socialiste roumain dans l'étape de la création de la société socialiste, avec un développement multiforme, se caractérise par un démocratisme largement appliqué dans toutes ses formes d'activité.

Dans le cadre de ce large démocratisme, les organes de l'administration de l'État jouissent également d'une autonomie élargie dans toutes leurs activités, ce qui crée la possibilité de développement de la responsabilité et de l'initiative des fonctionnaires (travailleurs administratifs), ainsi que la participation des larges masses des citoyens au gouvernement et à l'administration de l'État socialiste roumain.

Dans l'étape actuelle, notre pays a toutes les conditions nécessaires pour contribuer à l'application dans la pratique, de cet important principe du centralisme démocratique, avec des résultats positifs.

L'actuelle division administrative territoriale par districts, villes et communes, assure toutes les conditions aux organes administratifs pour réaliser une organisation supérieure dans l'exécution de leurs obligations en se basant sur une large autonomie.

De même ceux qui travaillent dans les organes administratifs ont une qualification professionnelle, politique et idéologique supérieures qui sont capables d'assurer de manière permanente un équilibre entre le gouvernement centralisé de notre État socialiste et l'exécution des attributions à base d'une large indépendance, d'une large autonomie dans le cadre d'une compétence établie par la Constitution, par les lois ou par d'autres actes normatifs.

ПРИНЦИП КОЛЛЕКТИВНОГО РУКОВОДСТВА И УЧАСТИЕ ГОСУДАРСТВЕННЫХ СОЦИАЛИСТИЧЕСКИХ ОРГАНИЗАЦИЙ В ГРАЖДАНСКИХ ПРАВООТНОШЕНИЯХ

Р. САНИЛЕВИЧ

В гражданско-правовом обороте могут участвовать не только физические лица, но и юридические лица.

Для осуществления деятельности, ради которой оно было создано, юридическое лицо имеет орган или систему органов, которые обеспечивают единство его воли.

Согласно ст. 35 декрета 31/1954 относительно физических и юридических лиц, юридические лица осуществляют свои права и обязанности через свой органы. Органы юридических лиц могут иметь разнообразный состав: юридическое лицо может иметь единственный орган руководства или несколько органов; органы юридического лица могут быть единоличными или коллегиальными.

Согласно постановлениям декрета 199/1949 относительно организации и функционирования государственных предприятий, утверждающим принцип единоличия, хозяйствственные государственные организации имели единственный орган руководства, в лице директора.

В настоящем, постановлением Совета Министров № 719/1968 были созданы в государственных предприятиях и организациях комитеты правления как органы коллективного руководства, которые управляют всей деятельностью предприятия, обеспечивают организацию производства и работы, управление и хозяйствование материальными и финансовыми средствами, для выполнения плановых задач (ст. 1 и 2). В докладе по принятию цитированного постановления говорится, что способ организации предприятий на основе единоличного руководства не соответствует больше актуальной стадии развития нашего народ-

ного хозяйства, сложным задачам которые выдвигают хозяйствование, управление и действенное руководство предприятий. Стало необходимым выдвижение коллегиальной формы руководства, которая позволит охватить и разрешить многочисленные вопросы экономической деятельности, избежание субъективизма в принятии решений, плодотворного использования опыта специалистов, ценных кадров предприятий, коллективов рабочих¹.

Но наличие принципа коллективного руководства государственных организаций не означает, что в них существуют только коллегиальные органы. Кроме коллегиального органа функционирует и единоличный орган в лице директора².

Факт что и директор является органом юридического лица вытекает, то нашему мнению, из текста ст. 10 – 13 П С М № 719/1968 которые перечисляют правомочия директора. Так в ст. 10 показывается что он руководит, организует и контролирует всю текущую деятельность предприятия, выполняет все полномочия предусмотренные в нормативных актах относительно оперативного управления деятельности предприятия.

Вообще, в гипотезе существования нескольких органов руководства, организаторское единство для достижения цели юридического лица обеспечивается способом ограничения компетенции этих органов и существованием определенной системы их подчинения. Так, согласно ст. 10 ПСМ № 719/1968, директор обеспечивает организование выполнения решений комитета правления и задач поставленных вышестоящими органами³.

¹ В этом же смысле см. N. Ceaușescu, *Raportul Comitetului Central al Partidului Comunist Român cu privire la activitatea P.C.R. în perioada dintre Congresul al IX-lea și Congresul al X-lea și sarcinile de viitor ale partidului*, (Доклад ЦК РКП о деятельности РКП в периоде от IX-ого – до X-ого Конгресса и будущие задачи партии), *în Congresul al X-lea P.C.R.*, București, 1969, Ed. pol., p. 51.

² Так как до нового урегулирования существовали коллегиальные органы руководства только в производственных земледельческих кооперативах, юридическая литература относилось только к вопросу о том является ли председатель кооператива органом руководства. В смысле что и председатель является органом руководства см. V. Ecopomi și Colectiv, *Organizațiile socialești ca persoane juridice* (Социалистические организации как юридические лица), București, 1967, Ed. Acad., p. 247; в том же смысле см. S. Brădeanu, P. Marica, L. Stîngu, *Tratat de drept cooperativ agricol* (Трактат земледельческого кооперативного права), București, 1968, Ed. Acad. R.S.R., vol. I, p. 229; К. И. Иоффе, Советское гражданское право, Москва, 1967, Изд. Лит., стр. 186.

³ Похожим образом регламентировано ограничение компетенции между органами сельскохозяйственных производственных кооператив ст. 24–35 статута СПК. В этом отношении авторы С. Брыдеану, П. Марика, Л. Стынгу пишут „Хотя председатель представляет черты единоличного органа он должен осуществлять свой многочисленные функции руководясь по началу коллективной работы“, цит. раб.

Хотя в тексте ст. 35 декрета 31/1954 употребляется понятие орган без никакого уточнения, в юридической литературе различают понятие органа в широком смысле и в узком смысле слова⁴.

Это различие представляет практический интерес для выявления обстоятельств, при которых юридическое лицо может вступать в гражданских правоотношениях.

Возложение ответственности на юридическое лицо может иметь место правомерными и неправомерными действиями любого органа, то есть органа в широком смысле слова, но только сделками совершенными органом юридического лица в узком смысле слова.

Если юридическое лицо имеет несколько органов руководства, составляющие органы в широком смысле слова, то тогда, они имеют определенную роль в выработке воли юридического лица, но только некоторые из них, являющиеся его органами в узком смысле слова, должны выражать волю юридического лица в отношениях с третьими лицами и совершать гражданского-правовые сделки⁵.

Вообще процесс формирования воли, который ведет к заключению сделки, является сложным процессом, проходящим несколько фаз: возникновение побуждения или представление цели, обсуждение, решение и волеизъявление⁶.

Волевое действие физического лица является психологическим индивидуальным процессом. Лишь ее доведение до сведения других лиц, то есть волеизъявление, ведущее к становлению правоотношения имеет общественный характер. У юридических лиц и процесс образования внутренней воли является общественным процессом, в котором выражаются отношения людей, составляющих данный коллектив и их совместные действия.

Процесс формирования воли юридического лица проходит также, как и процесс формирования воли физического лица, через несколько фаз. Роль разных органов в каждой из этих фаз неодинаковый и в

⁴ Iosif Christian, *Teoria persoanei juridice* (Теория юридического лица) Bucureşti, 1964, Ed. Academiei R.S.R., p. 261, I. Iczkowitz, *Cu privire la răspunderea organizaţiilor socialistice pentru faptele organelor și angajaţilor* (Относительно ответственности социалистических организаций за действие их органов и работников), în rev. „Arbitrajul de stat”, nr. 4/1965, p. 38.

⁵ В этом же смысле автор Э. А. Флейшиц пишет „Следует различать органы (о них сказано в ст. 28) посредством которых юридическое лицо приобретает гражданские права и принимает на себя гражданские обязанности и органы, которые, выработывая волю юридического лица, не совершают действий создающих гражданские правоотношения с их участием“. В Научно практический комментарий к ГК РСФСР, Москва, 1966, Юр. Лит., стр. 41.

⁶ См. В. А. Мусин, Волевые акты государственного предприятия и проблема сущности юридического лица, в „Правоведение“, № 1/1963, стр. 61. Отметим однако, что мы не согласны с цитированным автором, перечисляющим исполнение как стадия волевого действия. В исполнении сделки юридическое лицо, участник сделки совершает ряд новых действий—материальных и правовых (волевые акты).

этой статье мы намереваемся проанализировать как протекает этот процесс в государственных организациях при наличии и коллегиального органа правления.

Любое волевое действие характеризуется постановкой цели, которая, в случае государственных социалистических предприятий, состоит в осуществлении плановой задачи. Плановая задача государственных организаций постановляется государством в качестве собственника производственных средств и организатора процесса производства. В постановке плановой задачи государством выражается роль государства в формировании воли социалистических государственных предприятий.

Поскольку социалистические государственные предприятия являются хозрасчетными организациями необходимо не только просто выполнять поставленные плановые задачи, но и выполнять их наиболее рациональным и экономным образом. Деятельность по исполнению плановых задач должна протекать в таких условиях, которые бы обеспечивали возмещение затрат и получение прибыли низким пределом которой является плановая прибыль. Поэтому плановые задачи подвергнуты всестороннему коллективному обсуждению для выявления наилучшего способа их выполнения. Эта фаза соответствует фазе обсуждения в формировании воли физического лица.

Воля коллектива приобретает юридическую обязательность решением комитета правления. Согласно ст. 9 пкт. б ПСМ, № 719/1968, становление технических и организаторских мер необходимых для выполнения плановых задач и одобрение развертывания плана по от делам принадлежат ведению комитета правления. Комитет правления является органом, имеющим право на окончательную оценку с точки зрения принципов хозрасчета и государственных интересов о лучшем способе выполнения плана и право принимать соответственные решения.

Принцип коллективного руководства осуществляется именно ролью комитета правления на этой стадии формирования воли юридического лица.

На этой стадии воля юридического лица конкретизируется в административно-правовом акте, который с точки зрения воли заключения сделки относится к фазе внутренней воли⁷.

Решение комитета правления воплощается в правовых значимых действиях руководителя предприятия, которые обеспечивают организование его исполнения. Волевые действия проявляются на этой стадии,

⁷ В этом смысле автор Э. Виколь перечисляет решения комитета правления в ряде административных актов в *Actele juridice ale intreprinderilor de stat*, (Правовые акты государственных предприятий), в жур. „Arbitorul de stat”, № 5/1969, стр. 53–54.

с одной стороны, правовыми актами внутреннего характера, а с другой стороны, волеизъявлением направленным на установление гражданских правоотношений.

Для возникновения гражданских правоотношений необходимо внешнее выражение воли, волеизъявление, с помощью которого внутренняя воля доводится до сведения других лиц, то есть заключение сделки. На этой стадии воля юридического лица изъявляется через свой орган, в узком смысле слова.

Согласно ст. 13, ал. 3 и ст. 17, декрета 199/1949 предприятия законно обязуются подписью директора, который может поручать подпись другим подчиненным работником, предприятия. В том же смысле, ст. ПСМ, № 719/1968 уточняет, что директор представляет и законно обязывает предприятие в отношениях с юридическими и физическими лицами и перед органами правосудия.

Хотя согласно принципу коллективного руководства, директор обязан обеспечить осуществление решений комитета правления, его правовые действия очень важны для установления гражданских правоотношений. С одной стороны он имеет особенное положение в комитете правления. Комитет правления является решающим органом, который принимает решения с большинством голосов. Разногласия, возникающие между директором и остальными членами комитета правления, решает вышестоящий орган. С другой стороны, решения комитета правления, как волевые действия юридического лица, могут порождать гражданско-правовые последствия в отношениях с третьими лицами только через волеизъявление директора.

Тот факт, что на определенной стадии процесса формирования воли, решающая роль принадлежит физическому лицу, являющемуся органом юридического лица в узком смысле слова, не затрагивает принцип коллективного руководства потому что: а) во — первых при всем ее значении эту стадию волеизъявления через посредство органа юридического лица нельзя отожествлять с волевым процессом предприятия в целом; б) во — вторых эта стадия волевого процесса с неизбежностью вытекает из предыдущих⁸.

По вопросу участия юридического лица в гражданских правоотношениях по заключению сделок, юридическая литература и судебная практика проводят четкое разграничение между сделками, заключенными от имени предприятия своим органом (который в терминах нормативных актов „представляет“ предприятие) и через представителя. Хотя нормативные акты употребляют термин „директор представляет“ предприятие, речь не идет о представлении в собственном

⁸ См. В. Мусин, цит. раб., стр. 64.

смысле слова, потому что воля юридического лица выражается прямо и непосредственно директорам, а не посредством третьего лица⁹.

Орган юридического лица может заключать сделки в пределах его специальной гражданской правоспособности, а представитель может заключать сделки в пределах полномочия¹⁰.

Если сделку заключило лицо, не являющееся органом юридического лица без нужной доверенности, она — недействительна. Возникает вопрос о характере недействительности: такие сделки абсолютно или относительно недействительны?

В юридической литературе считается вообще, что сделки, совершаемые от имени предприятия неуполномоченным лицом, абсолютно недействительны, потому что в этих случаях нарушен путь формирования воли юридического лица, так что отсутствует согласие¹¹.

Анализируя решения арбитражной практики, мы замечаем, что вопрос о недействительности сделки, совершенной неуполномоченным лицом, возникнул в трех разных гипотезах, для которых разрешения неодинаковое: 1) сделку заключило другое лицо, чем то, которое исполняет функцию органа; 2) сделку заключило подразделение предприятия, не имеющее качества юридического лица; 3) юридическое лицо имеет несколько органов управления и сделка заключена с нарушением правил по разграничению их компетенции.

1. Для первой гипотезы арбитражная практика считает, что сделка заключена от имени юридического лица без доверенности оспариваемая но юридическое лицо может ее одобрять. Так, постановлением главного арбитра Центрального Госарбитража, № 1663/1967 выражается мнение, что сделка совершенная лицом неимеющим доверенности, является относительно недействительной (т. е. оспариваемой). В этом деле ИГО Краиова требует стоимость неупотребленных билетов отдыха. Арбитраж города Бухарест отказал иску установливая, что договор

⁹ „Орган юридического лица (например директор предприятия или социалистической организации) не является следовательно его представителем, а составной частью юридического лица которым руководят. Неправильно выражаются некоторые декреты или аконы, называя директора представителем. В самом деле часть правового субъекта не может представлять того же субъекта. Сделки, заключенные представителем, оказывают эффект на лицо и имущество представленного, но с физической точки зрения представитель и представляемый являются разными лицами, а с юридической точки зрения они обособленные субъекты прав и обязанностей“. См. Tr. Ionașcu, în Colectiv, *Organizațile sociale ca persoane juridice*, (Социалистические организации как юридические лица), București, 1967, Ed. Acad., p. 139.

¹⁰ В этом смысле в определении Г. К. Верховного Суда, № 294/1958, указывается „экономические предприятия и организации законно обязываются подписью директора и на основе доверенности выданой им и подписью других работников предприятия. Транзакция подписанная работником без должной доверенности, юридически непротивопоставляется предприятию“. В жур. „Jusliția nouă“, № 4/1958, стр. 747.

¹¹ C. Oprea, *Apărarea proprietății sociale prin mijloace de drept civil*, (Захист социалистической собственности гражданскими правовыми способами), București, 1965, E.S., p. 223.

недействителен потому что лица, подписавшие его от имени ответчика, не имели нужной доверенности от руководителя предприятия. В определении отмены этого решения, главный арбитр Центрального Госарбитража показывает, что факт подписания договора неуполномоченным лицом ведет к оспариваемости сделки и договор мог быть одобрен руководительным органом ответчика. В деле налицо одобрение ссылкой ответчика на там же договоре, в другом предыдущем споре¹².

В этом постановлении выражается ясно и несомнительно возможность одобрения договора заключенного без доверенности; причем это одобрение может иметь место не только прямым волеизъявлением, но и реальными действиями. В вышеупомянутом деле арбитражный орган считал одобрением факт ссылки ответчика на том же договоре в другом споре.

По нашему мнению это разрешение правильное, потому что работника, совершившего сделку, можно считать представителем неимеющего нужное полномочие, а сделки заключенные представителем-действительны, при условии их последующего одобрения¹³.

2. Вторая гипотеза, когда договор заключен подразделением предприятия, неявляющимся юридическим лицом, очень сходна с первой. Приведем в качестве примера решение госарбитража г. Бухарест, № 1727/1964 и решение госарбитража об. Плоешти, № 1446/1961 считающие недействительны-договоры, заключенные отделом исполнкома без доверенности исполнительного комитета¹⁴. В этих решениях вопрос о характере недействительности не ставился потому что на недействительность ссылалась организация от имени которой заключился договор, нежелающая его одобрять.

Но из определения главного арбитра Центрального Госарбитража № 3212/1967 кажется, что он придерживается того мнения, что недействительность абсолютна¹⁵. В этом деле истец, организация ИРВПА требует возвращение транспортных такс инкассированных сверх такс, установленных соглашением между подразделением истца и ответчиком, выполняющим транспорт. Арбитражный орган отказывает иск

¹² В жур. „Arbitrajul de stat”, № 4/1967, стр. 83.

¹³ Отмечаем, что арбитражная практика употребляет понятие недействительности договора. Автор К. Стэтееску считает, что в гипотезе заключения сделки без доверенности речь идет не о недействительности, а о непротивопоставляемости. (См. C. Stătescu, *Arbitrajul de stat și practica arbitrală*, (Госарбитраж и арбитражная практика), București, 1963, Ed. did. și ped., стр. 215). С теоретической точки зрения — это вполне правило, а с практической — последствия одинаковы, потому что договор может быть одобрен и на непротивопоставляемости может ссылаться только заинтересованный участник договора. Из-за этого мы употребляем понятие недействительности использованное в арбитражной практике.

¹⁴ В жур. „Arbitrajul de stat”, № 5/1964, стр. 94 и в жур. „Arbitrajul de stat”, № 2/1962, стр. 74.

¹⁵ В жур. „Arbitrajul de stat”, № 2/1968, стр. 93.

на основание недействительности сделки с мотивированием, что сделка заключена подразделением не являющееся юридическим лицом, а начальник подразделения не имел уполномочие со стороны юридического лица. Главный арбитр Центрального Госарбитража отказал в пересмотре решения. То что в этом деле главный арбитр Центрального Госарбитража считал, что недействительность является абсолютной следует из того, что на недействительность договора ссылался другой участник договора (если он считал бы, что договор только оспориваемый, на недействительность могла бы ссылаться только социалистическая организация от имени которой подразделение заключило договор) и из того, что он не считает договор одобренным (если договор считался бы относительно недействительным, то заявление иска организацией ИРВПА можно было бы считать одобрением).

Мы считаем, что гипотеза заключения сделки подразделением не являющимся юридическим лицам совпадает с первой гипотезой совершения сделки неуполномоченным лицом. Руководитель подразделения является работником данного юридического лица, так что нет повода для разного разрешения этих двух ситуаций.

3. В гипотезе юридических лиц, имеющих единственного органа по принципу единоналичия этот орган может совершать любую сделку в пределах специальной правоспособности данного юридического лица. Нарушение компетенции единственным органом юридического лица означает и нарушение его специальной правоспособности и совершенная сделка является абсолютно недействительной. Приведем следующий пример. Постановлением главного арBITра Центрального Госарбитража, № 1459/1969 договор заключенный между ОНТ „Карпаць“ с театром „К. Тэнассе“ для устроения гастрольной поездки в область Муреш, считался недействительным. Согласно закону устроения, ОНТ имеет целью организовывать и програмировать туризм, а для организации художественных турнея существует специализирования организация ОСТА. Договор объявили недействительным согласно ст. 34 ал. II декрета 31/1954 на том основании, что его заключили для деятельности чужой цели, для выполнения которой ОНТ организован¹⁶.

Когда юридическое лицо имеет более одного органа руководства понятие „в рамках полномочий“ употребленное декретом 32/1954 ст. 35 ал. II относится и к аспектам разграничения компетенции между его органами.

В юридической литературе считается вообще, что сделка заключена одним из органов юридического лица с превышением его компетенции относительно компетенции других органов недействительно. Автор К. Опришан мотивирует свое мнение тем, что правила разграничения компетенции органов имеют императивный характер и они должны быть соблюдены при формировании воли юридического лица¹⁷.

¹⁶ В жур. „Arbitrajul de stat“, № 5/1969, стр. 74.

¹⁷ К. Опришан, цит. раб., стр. 225.

В том же смысле, касаясь особенно сделок, совершенных председателем сельскохозяйственного кооператива, для которых обязательно предшествующее соответственное решение общего собрания, автор В. Эконому мотивирует абсолютную недействительность нарушением требований вытекающих в вышней степени из принципа кооперативного демократизма¹⁸.

В судебной и арбитражной практике вопрос недействительности сделок, совершенных с нарушением правил разграничения компетенции между органами юридического лица, возникнул только относительно кооперативных организаций. В опубликованных решениях арбитражных органов, которые считают недействительными сделки заключенные председателем без предшествующего решения общего собрания, нет оговорок о характере недействительности. Так, постановлением главного арбитра Центрального Госарбитража, № 687/1968 утверждается решение плоештьского областного госарбитража, которое отказывает иск за оплату цены для выполнения проекта бурения по снабжению водой¹⁹. В этом споре договор считался недействительным из-за отсутствия соответствующего решения общего собрания.

В том же смысле постановлением главного арбитра Центрального Госарбитража, № 2569/1969 считался недействительным обмен участками земли, совершенный председателем без разрешения общего собрания. И в этом решении не говорится о характере недействительности²⁰.

Регламентация, посвящающая принцип коллективного руководства в государственных социалистических предприятиях, относительно недавно и нет еще решений арбитражной и судебной практики по этому вопросу.

В юридической литературе авторы Р. Гергинеску и Л. Стынгу высказали мнение, что сделка, заключение которой в компетенции коллегиального органа, совершена директорам является абсолютно недействительный и не может быть одобрена²¹.

Участие социалистической организации в гражданских правоотношениях может быть и следствием противоправных действий, причиняющих вред.

В нашем гражданском праве закреплена различная ответственность юридического лица за действия органов и за действия его

¹⁸ Colectiv, *Organizațiile socialiste ca persoane juridice*, București, 1967, Ed. Acad., R.S.R., p. 247.

¹⁹ В жур. „Arbitrajul de stat”, № 3/1968, стр. 68.

²⁰ В жур. „Arbitrajul de stat”, № 6/1968, стр. 81–82.

²¹ В Приминение принципа коллективной работы в руководстве сельскохозяйственных производственных организаций, в жур. „Revista română de drept”, № 5/1969, стр. 25.

работников²². Согласно ст. 35, ал. 3 и 4, декр. 31/54, правомерные и неправомерные действия, совершенные при исполнении трудовых обязанностей его органами, обязывают юридическое лицо.

Исполнение служебных обязанностей органами юридического лица означает развертывание управленческой деятельности так, что противоправное действие может вообще состоять из распоряжения этого же органа принятого по поводу исполнения руководительных обязанностей.

Если орган является единоличным противоправное действие может состоять и из материального факта.

В случае коллегиального органа противоправное поведение может состоять только из решения этого органа.

Противоправное распоряжение единоличного органа юридического лица является, с юридической точки зрения административным актом, который поражает административные правоотношения, а для гражданских правоотношений оно составляет противоправное действие, которое привлекает гражданскую ответственность. В этом смысле определением г. к. Верховного Суда, № 2055/1955 считалась, что распоряжение директора предприятия об использование всех работников в транспорте товаров в результате которого работник, выполняющий должность кассира, потерпел повреждение здоровья, ведет к наступлению ответственности юридического лица²³.

В том же смысле решением главного арбитра Центрального Госарбитража, № 3567/1968 взыскали убытки с социалистической организации за вред причиненный распахиванием леса без должного разрешения Совета Министров²⁴. В этом деле противоправное поведение, являющееся источником ответственности, состояло из противоправного распоряжения органа юридического лица.

Сходным образом ставится вопрос и в случае коллегиального органа. Решение комитета правления не является сделкой. Оно не может вести к становлению гражданских правоотношений с другими субъектами права. Если оно противоправно и причинило вред третьему лицу, тогда оно приобретает значение противоправного действия, ведущего к неступлению внедоговорной гражданской ответственности. Если в вышеприведенном примере коллегиальный орган выдал бы такое распоряжение о распахивании леса без должного разрешения то, в той же мере наступила бы ответственность юридического лица.

²² В других системах права не проводится различие между ответственностью юридического лица за действия органов и за действия работников. См. ст. 445 Т. К. РСФСР; пар. 348 венгерского гражданского кодекса; пар. 145 чехословацкого экономического кодекса.

²³ Сборник определений Верховного Суда СПР, Бухарест, 1955, том 1, стр. 34—35.

²⁴ В жур. „Arbitrajul de stat”, № 2/1969, стр. 83.

Участие юридического лица в гражданском правоотношении совершением противоправных действий имеет следующую особенность относительно возникновения правоотношения заключением сделки: заключением сделки органом юридического лица, в узком смысле слова, участником правоотношения становится исключительно юридического лица. При нарушении договорных обязательств, хотя нарушение совершает, в конечном счете, физическое лицо наступает только ответственность виновной организации. Судебная практика отвергла иски кредиторов, направленные против виновных работников за данное нарушение, если стороны связаны договорными отношениями²⁵.

Напротив, в случае причинения вреда противоправным поведением органа юридического лица наступает совместно с договорной ответственностью юридического лица и внедоговорная ответственность лица или лиц, которые в качестве органа совершили противоправное действие. Противоправными действиями возникают одновременно правоотношения между потерпевшим и юридическим лицом, и потерпевшим и физическим лицом, выполняющим должность органа.

Принятие новым законодательством принципа коллективного руководства в государственных социалистических организациях и предприятиях при создании комитета правления выдвигает многочисленные вопросы перед теорией и практикой относительно его деятельности, вопросы, касающиеся и других отраслей права. В настоящей статье мы попробовали внести скромный вклад к вопросу участия социалистических государственных организаций в гражданских правоотношениях в условиях существования этого коллегиального органа.

²⁵ См. постановление Верховного Суда, № 11/1965. В сборнике постановлений В. С. по гражданским делам, № 22, 1952—1965, Бухарест, 1966, стр. 37.

**PRINCIPIUL CONDUCERII COLECTIVE ȘI PARTICIPAREA
ORGANIZAȚIILOR SOCIALISTE DE STAT LA RAPORTURILE
JURIDICE CIVILE**

Rezumat

Pornind de la înființarea prin H.C.M. 719/1968 a comitetelor de direcție în întreprinderile și organizațiile socialești de stat ca organe de conducere colectivă, se cercetează modul de formare a voinței persoanei juridice și etapele pe care acest proces le parcurge, precum și modul în care se asigură infăptuirea principiului conducerii colective, arătându-se că unitatea organizatorică în condițiile existenței a două organe de conducere — comitetul de direcție și directorul — se realizează prin modul de delimitare a competenței și prin existența unui anumit sistem de subordonare între ele. Hotărîrile comitetului de direcție, care au un rol hotărîtor în formarea voinței persoanei juridice, sunt acte juridice de drept administrativ care se situează în faza formării voinței interne. Întreprinderile socialești de stat pot deveni părți într-un raport juridic civil numai prin actele încheiate de directorul întreprinderii, care are calitatea de organ în sensul restrâns al cuvintului.

În a doua parte a studiului sunt cercetate consecințele încheierii unor acte juridice cu încălcarea regulilor care stabilesc modul în care persoanele juridice încheie acte juridice. În baza practicii arbitrale se face distincție între trei situații pentru care soluțiile nu sunt identice : în două situații — încheierea actului juridic de către un angajat fără imputernicirea necesară și încheierea actului juridic de către o subunitate fără personalitate juridică — considerăm, cu unele aprecieri critice la adresa unor soluții inconsecvente ale practicii arbitrale, că actul juridic poate fi confirmat expres sau tacit de către persoana juridică pentru care actul a fost încheiat și numai ea este în drept să invoce nulitatea actului ; pentru a treia situație — încheierea actului juridic cu încălcarea regulilor de delimitare a competenței între organele persoane juridice se consideră că actul e lovit de nulitatea absolută.

În ultima parte este analizată participarea persoanelor juridice la raporturi juridice civile prin faptele organelor ei. Se scoate în evidență imprejurarea că în cazul săvîrșirii unor fapte ilicite de către organele persoanei juridice se naște paralel un raport juridic între victimă și persoana juridică și victimă și persoana fizică ce are calitatea de organ.

Înființarea comitetelor de direcție în organizațiile socialești de stat ridică numeroase probleme care depășesc cadrul dreptului civil.

Prezentul studiu încearcă să pună în discuție unele probleme de drept civil legate de existența acestor organe.

CU PRIVIRE LA NATURA JURIDICĂ A CONCURSULUI
DE INFRACTIUNI

DE

MARIA ZOLYNEAK

Principiul individualizării pedepsei, unul dintre principiile de bază ale dreptului penal socialist, are în vedere stabilirea și aplicarea unei pedepse cît mai juste sub aspectul naturii și quantumului său, capabilă să-și îndeplinească funcțiile și să-și realizeze scopurile. Numai o pedeapsă corespunzătoare gradului de pericol social al faptei săvîrșite și persoanei făptitorului va fi aptă să ducă la reeducarea infractorului și la prevenirea săvîrșirii de noi infracțiuni, va avea eficiență asupra conduitei viitoare a acestuia, va satisface simțul de dreptate, de echitate al colectivității. Stabilirea unei pedepse atenuate pentru o infracțiune cu un grad sporit de periculozitate socială, care poate fi dat prin concurența unor elemente multiple cum ar fi valoarea obiectului vătămat, urmările provocate, modul săvîrșirii faptei și altele, sau dimpotrivă stabilirea unei pedepse excesive pentru o infracțiune cu o periculozitate socială redusă, va duce neîndoios la efecte contrarii scopului urmărit.

1. Individualizarea pedepsei se pune în primul rînd în cadrul răspunderii penale pe care o implică săvîrșirea unei singure infracțiuni, dar ea își păstrează importanța, punindu-se cu aceeași acuitate și într-un cadrul mai larg, acela al stabilirii răspunderii penale pentru un ansamblu de infracțiuni săvîrșite de o aceeași persoană.

Chiar și în această situație criteriile și orientările de stabilire a pedepsei, avîndu-se în vedere pluralitatea de fapte penale, vor trebui să ducă la o pedeapsă de executat care să realizeze aceleasi funcții și scopuri ca și în situația stabilirii de pedepse pentru o singură infracțiune. Indiferent dacă în activitatea desfășurată de o persoană se deter-

mină o infracțiune sau o pluralitate de fapte juridice este distințe, pedeapsa aplicată nu trebuie să reprezinte un echivalent al răului cauzat prin activitatea infracțională săvîrșită, ci trebuie să urmărească reeducarea și îndreptarea făptuitorului și în cele din urmă reintegrarea acestuia în viața socială.

Intrucît realizarea unei juste individualizări a pedepsei în cazul concursului presupune, în primul rînd, stabilirea de către legiuitor a unui tratament penal corespunzător, tratament care e determinat de natura juridică a concursului de infracțiuni, de mare importanță teoretică și practică apare problema stabilirii naturii juridice a acestei instituții.

Pentru a determina natura juridică a concursului de infracțiuni, trebuie să pornim de la analiza sistemelor formulate în literatura juridică penală și consacrate în legislația penală, privind tratamentul juridic al acestei forme a pluralității de infracțiuni, pentru că numai din examinarea lor se poate observa care sunt consecințele juridice pe care le antrenează concursul de infracțiuni.

Se știe că legislația penală, în dezvoltarea ei, a cunoscut ca sisteme de sancționare a concursului de infracțiuni, sistemul cumulului aritmetic, sistemul absorbției și al cumulului juridic cu unele variante ale acestora.

Examinarea diferitelor coduri penale ne permite să facem constatarea că marea majoritate a acestora au adoptat pentru sancționarea concursului de infracțiuni fie sistemul absorbției, fie sistemul cumulului juridic facultativ¹. Puține sunt legislațiile penale care au adoptat sistemul cumulului aritmetic.

De asemenea se mai poate constata că, în cele mai multe coduri penale, concursul de infracțiuni, care prin complexitatea sa aparține atât capitolului referitor la infracțiune cît și celui referitor la pedeapsă, nu este trecut în cadrul reglementării ce privește infracțiunea, de care ține prin structura lui, prin existența unui ansamblu de fapte penale aflate într-un anumit raport între ele, ci în cadrul aceluia referitor la

¹ Cităm spre exemplificare: codul penal R.S.F.S.R., art. 40 (sistemul absorbției sau al cumulului aritmetic limitat); codul penal al R. P. Ungarie, art. 66, par. 2 (cumulul juridic facultativ); codul penal al R. S. Cehoslovace, art. 35 (cumul aritmetic limitat la pedeapsa cea mai gravă); codul penal al R. P. Bulgaria, art. 40 (absorbției sau al cumulului juridic facultativ); codul penal al R. D. Germanie, art. 64 (absorbției sau cumulul juridic facultativ); pentru alte legislații penale, a se vedea: M. A n c e l și Y. M a r x, *Les codes pénaux européens*, Paris, 1957, 3 vol.; codul penal R. F. a Germaniei, art. 74 (cumulul juridic); codul penal francez, art. 5 (absorbției); codul penal austriac, art. 34 (absorbției); codul penal belgian, art. 60 și 62 (cumulul juridic facultativ și absorbției); codul penal danez, art. 88 (absorbției sau cumulul juridic facultativ); codul penal furlandez, cap. VII (absorbției sau cumul juridic); codul penal islandez, cap. VIII (cumulul juridic facultativ); codul penal elvețian, art. 68 (cumulul juridic facultativ); codul penal italian, art. 72-79 (absorbției sau cumulul aritmetic); codul penal grec, art. 94 (cumulul juridic).

pedeapsă, de care ține prin efectele sale. Ne referim în acest sens la codul penal al R.S.F.S.R., codul penal al R. P. Ungare, codul penal al R. S. Cehoslovace, codul penal al R. P. Bulgaria, codul penal al R. D. Germane, codul penal danez, codul penal spaniol, codul penal islandez, codul penal elvețian și altele.

Situindu-se concursul de infracțiuni în acest capitol înseamnă că s-a dat preponderență aspectului sancționator al concursului, modului de stabilire a pedepsei pentru acest ansamblu de fapte penale. Indiferent, însă, în ce cadru legal este orinduit concursul de infracțiuni, problema tratamentului său juridic rămîne, în afară de orice discuție, problema sa fundamentală.

Importanța problemei și interesul cu care a fost privită îl relevă, pe de o parte, discuțiile și luările de poziție față de un sistem sancționator sau altul apărute în doctrina penală, iar, pe de altă parte, schimbările care au intervenit în cadrul diferitelor legislații și care priveau mai puțin definirea concursului de infracțiuni și condițiile de existență ale acestuia, și mai mult stabilirea sistemelor de sancționare, adoptîndu-se un sistem sau altul sau un sistem bivalent de pedepsire, în vederea găsirii unui tratament juridic care să corespundă cel mai bine necesităților de reprimare și îndreptare a unei persoane care a săvîrșit mai multe fapte penale fără să fi intervenit pentru nici una dintre ele o hotărîre definitivă de condamnare².

Fiind una dintre instituțiile de bază ale dreptului penal, concursul de infracțiuni a constituit o preocupare continuă pentru teoreticienii și practicienii dreptului penal. În examinarea acestei probleme lucrările de specialitate — tratate, cursuri, monografii — au pus în discuție diferite aspecte ale concursului de infracțiuni, dându-se întindere mai mare condițiilor de existență ale acestuia, formelor lui, delimitării concursului de formele aparente de pluralitate, tratamentului său juridic sau aspectelor procedurale. În cele mai multe lucrări nu se face vorbire expresă despre natura juridică a concursului de infracțiuni, această problemă fiind fie evitată, fie neglijată.

2. În anumite lucrări, fără a se aborda în mod expres această problemă, concepția autorilor asupra naturii juridice a acestei forme de pluralitate se deduce implicit din includerea ei în sfera cauzelor legale de agravare a răspunderii penale³. Acest punct de vedere a fost

² A se vedea codul penal român de la 1864, codul penal din 1936, codul penal din 1968.

³ A se vedea, N. Buzea, *Infracțiunea penală și culpabilitatea*, Alba Iulia, 1944, p. 678; L. Biró și M. Basarab, *Curs de drept penal al R.P.R., Partea generală*, Ed. did. și ped., Buc., 1963, p. 303; în același sens, A. Dimitriu, *Trăsături caracteristice și principii de bază ale proiectului de cod penal*, în „Revista română de drept”, nr. 5/1968, p. 8; Gh. Dătișă, *Notă la decizia penală nr. 442/1967, a fostului tribunal reg. Crișana*, în „Revista română de drept”, nr. 7, 1968, p. 160.

îmbrățișat și de Plenul Tribunalului Suprem care prin Decizia de îndrumare nr. 12 din noiembrie 1966 cu privire la individualizarea pedepselor, în punctul 2, care poartă asupra cauzelor de agravare a pedepselor, a trecut, alături de recidivă, infracțiunea continuată, participarea infractorilor majori și minori la săvârsirea infracțiunii și concursul de infracțiuni, ca avind acest caracter⁴.

Ne exprimăm indoiala față de părerea formulată, întrucit, caracterul de cauză de agravare a răspunderii penale a concursului de infracțiuni nu este probat de nici unul dintre sistemele de sanctiōnare consacrate pentru forma de pluralitate de care facem vorbire.

Oprindu-ne mai întii asupra sistemului de sanctiōnare care antrenează răspunderea penală cea mai severă din ordinea sistemelor consacrate, și anume asupra cumulului aritmetic, vom observa că nici chiar acest sistem nu ne autorizează la o asemenea apreciere. Potrivit acestui sistem, pentru ansamblul de fapte penale comis, făptuitorul va executa totalitatea pedepselor stabilită pentru infracțiunile concurente, potrivit regulilor obișnuite de stabilire a pedepselor, fără ca pluralitatea ca atare să influențeze în vreun mod oarecare determinarea pedepsei de executat. În cadrul acestui sistem, pedeapsa rezultantă de executat reprezintă însumarea tuturor pedepselor stabilită pentru faptele penale comise, față de care este ținut să răspundă infractorul, la care nu se mai adugă nici un spor, nici un plus de pedeapsă care să însemne o înăsprire a tratamentului juridic justificată de săvârsirea mai multor fapte penale, de unde concluzia că nu duce la agravarea răspunderii penale.

Această opinie nu numai că nu este susținută de vreun sistem sancțiōnator al concursului de infracțiuni, ci este total infirmată de sistemul absorbiiei și al cumulului juridic, sisteme larg răspândite în mai toate legislațiile penale, aşa cum s-a văzut, consacrate în legislația noastră și în codurile penale anterioare și în cel în vigoare, prin aplicarea cărora de regulă se ajunge la o pedeapsă de executat al căruia cuantum este inferior totalului pedepselor aplicate pentru faptele penale în concurs.

Pornind de la reglementarea codului penal anterior și de la reglementarea în vigoare, vom încerca să demonstrăm, în lumina legislației, că părerea exprimată nu poate fi sprijinită și că dimpotrivă, sunt argumente pe care însăși legea le oferă care vin să contrazică punctul de vedere acceptat.

După cum se știe, atât codul penal ieșit din vigoare cit și nou cod penal a consacrat pentru sancțiōnarea concursului de infracțiuni în principal sistemul cumulului juridic facultativ, adică sistemul potrivit căruia, după ce se stabilește căte o pedeapsă în parte pentru

⁴ A se vedea, „Culegere de decizii ale Tribunalului Suprem pe anul 1966”, p. 54.

fiecare infracțiune concurentă, infractorul este supus la executarea pedepsei celei mai grave, care poate fi mărită în funcție de fiecare caz concret, prin adăugarea unui plus de pedeapsă în anumite limite stabilite de lege.

Dacă analizăm sistemul cumului juridic vom observa că acesta are la bază sistemul absorbției, care, datorită unor neajunsuri pe care le prezinta, a fost corectat prin adăugarea facultativă sau obligatorie a unui spor de pedeapsă — devenind astfel, după caz, cumul juridic facultativ sau obligator — obținindu-se în felul acesta o pedeapsă rezultantă care să satisfacă necesitățile de reprimare și îndreptare a unei persoane care a săvîrșit o pluralitate de infracțiuni.

În funcție de imprejurările concrete, instanța de judecată în sancționarea unui concurs de infracțiuni, stabilind pedeapsa cea mai gravă, poate să-o găsească suficientă pentru sancționarea și îndreptarea infractorului fără a mai aplica sporul permis de lege, caz în care practic s-a aplicat sistemul absorbției. Numai cînd această pedeapsă nu este îndestulătoare, cînd nu ar asigura o dreaptă represiune pentru pluralitatea de fapte penale săvîrșite se va putea adăuga sporul permis de lege.

Codul în vigoare, prin consacrarea cumului juridic facultativ, care se grefează pe sistemul absorbției și care dă posibilitatea rezolvării multiplelor situații ce pot să apară în practica judiciară, în privința sporului de pedeapsă prevede că acesta poate să consteă într-o durată pînă la concurența maximului special al pedepsei celei mai grave, și numai cînd acesta nu este îndestulător se mai poate adăuga un spor pînă la 3 sau 5 ani în funcție de gravitatea infracțiunilor concurente.

Acesta fiind sistemul de sancționare, care în cele mai multe cazuri conduce la o pedeapsă de executat de regulă inferioară sumei pedepselor aferente infracțiunilor în concurs, n-ar fi oare neîntemeiată și chiar infirmată susținerea potrivit căreia concursul de infracțiuni apare ca o cauză legală de agravare a răspunderii penale atît timp cît făptitorul nu execută nici măcar pedepsele corespunzătoare faptelor pe care le-a comis.

Chiar și în acele cazuri cînd, potrivit codului penal ieșit din vigoare, se puteau totaliza pedepsele aplicate pentru infracțiunile concurente (în cazul pedepselor pecuniare — art. 104 c.p.), și chiar în acele cazuri cînd potrivit noului cod penal se poate ajunge la o pedeapsă egală cu suma pedepselor aplicate pentru infracțiunile concurente, aşa cum rezultă implicit din art. 34 c.p. alin. ultim, încă nu se poate vorbi de o agravare a răspunderii penale a făptitorului, deoarece în toate aceste cazuri el nu va executa decit pedepsele corespunzătoare fiecareia dintr-o infracțiunile săvîrșite.

Prin posibilitatea aplicării sporului de pedeapsă, pentru a pronunța o pedeapsă rezultantă în conformitate cu sistemul de sancționare adop-

tat, instanța de judecată trebuie întotdeauna să aibă în vedere o anumită limită impusă de lege și anume — suma pedepselor — care nu poate fi depășită, ceea ce învederează faptul că concursul de infracțiuni nu agravează răspunderea penală. Dacă legea ar fi permis ca, prin adăugarea sporului, să se excedă suma pedepselor faptele penale în concurs, ar fi constituit o înăsprire a tratamentului juridic în raport cu pedepsele stabilite pentru toate faptele concurente, s-ar fi putut vorbi de o cauză de agravare a pedepsei.

Desigur că efectele pe care le produce concursul de infracțiuni se examinează în primul rînd în raport cu pedeapsa principală. Dar, alături de pedepsele principale, legea mai prevede și pedepse complimentare care vin să împlinească sistemul de pedepse, realizînd și ele într-o formă proprie aceleași funcții de constringere și reeducare. Pentru a ne da seama de efectele juridice ale concursului de infracțiuni, și pentru a vedea dacă într-adevăr este o cauză de agravare a răspunderii penale, trebuie să apreciem potrivit sistemului de sancționare adoptat felul cum se răsfringe aceasta și asupra pedepselor complimentare. În reglementarea codului penal anterior, pedepsele complimentare decurgînd din infracțiuni identice se cumulau pînă la concurența maximului general al respectivului fel de pedeapsă. Cumulul aritmetic, care funcționa potrivit legii penale anterioare pentru pedepsele complimentare, nu era absolut, ci limitat de însăși legea penală, ceea ce înseamnă că infractorul, în cazul cînd suma pedepselor complimentare depășea limita legală, executa numai parte dintre ele.

Codul penal în vigoare, pornind de la natura diferită a pedepselor complimentare și de la aspectele variate ale acestora care pot fi întîlnite în structura concursului de infracțiuni, a consacrat un sistem adaptabil fiecărui caz concret care duce fie la executarea tuturor pedepselor complimentare — sistemul cumulului aritmetic —, fie numai la executarea uneia și anume a celei mai grave — sistemul absorbției.

Astfel, din art. 35 c.p. rezultă că, atunci cînd instanța a stabilit pedepse complimentare de natură diferită sau chiar de aceeași natură dar cu conținut diferit, acestea se vor aplica alături de pedeapsa închisorii. În cazul în care pedepsele complimentare sunt de aceeași natură și cu același conținut se va aplica pedeapsa cea mai gravă. Nici în cazul primei modalități de aplicare a pedepsei complimentare și nici în cazul celei de a doua, care reprezintă sistemul absorbției în formă pură, nu se poate constata o înăsprire a pedepsei față de ceea ce trebuie să execute făptuitorul potrivit infracțiunilor comise, nu se poate constata o înăsprire a sancționării acestuia, un argument în plus pe care-l folosim pentru a arăta că teza formulată nu poate fi sprijinită.

În lipsa unei dispoziții a legii care să cuprindă în terminis cauzele de agravare⁵ a răspunderii penale, natura unei stări sau a alteia trebuie stabilită după efectele juridice pe care le produce. În tăcerea legii, rămîne în sarcina literaturii penale să aprecieze o stare, o situație ca avind efect agravant sau atenuant.

În cuprinsul codului penal, în capitolul referitor la individualizarea pedepselor — capitolul V — din conținutul unor reglementări se constată existența unor cauze de agravare și atenuare a răspunderii penale prin mijlocirea cărora, desigur, se ajunge la o justă individualizare a pedepsei.

Astfel în art. 80 c.p. legea se referă la cauzele de agravare și atenuare a răspunderii penale, stabilind însă modul de aplicare a lor atunci cînd vin în concurs fără să arate care sunt acestea. Chiar mai mult, din felul de redactare a textului din care rezultă că: „În caz de concurs între cauzele de agravare și cauzele de atenuare, pedeapsa se stabilește ținindu-se seama de circumstanțele agravante, de circumstanțele atenuante și de starea de recidivă”, apare întrebarea dacă legiuitorul a considerat cauza de agravare și circumstanța agravantă ca noțiuni echivalente. Dacă pornim de la ideea că recidiva apare neindiferent ca o cauză de agravare a răspunderii penale și intrucit în ordinea aplicării ea a fost inserată după circumstanțele agravante, și atenuante, inseamnă că, fiind reținută alături de circumstanțele agravate și neidentificată cu ele, legiuitorul n-a tras semnul egalității între circumstanța agravantă și cauza de agravare, formularea textului prin lipsa de consecvență în folosirea termenilor, care-i dă o oarecare neclaritate, putind să ducă la nedumeriri și confuzii.

După cum se vede, enumerarea imprejurărilor care duc la agravarea răspunderii penale include circumstanțele agravante și recidiva, concursul de infracțiuni fiind lăsat deoparte, de unde concluzia că nici în concepția legiuitorului acesta nu produce efect agravant.

S-ar putea invoca în sprijinul tezei după care concursul de infracțiuni ar constitui o cauză de agravare, un argument de text și anume art. 80 alin. 3 care arată că „în cazul aplicării concomitente a dispozițiilor cu privire la circumstanțe agravante, recidivă și concurs de infracțiuni, pedeapsa nu poate depăși 20 de ani, dacă maximul special pentru fiecare infracțiune este de 10 ani sau mai mic și 25 de ani dacă maximul special pentru cel puțin una dintre infracțiuni este mai mare de 10 ani”.

Pornindu-se de la o asemenea dispoziție s-ar putea susține că, intrucit aceasta reprezintă limita maximă sub aspectul posibilității de agravare a pedepsei la care s-ar putea ajunge prin reținerea cumulativă a circumstanțelor agravante, a recidivei și a concursului de infracțiuni,

⁵ În codul penal cehoslovac din 1962 concursul de infracțiuni apare ca circumstanță agravantă **esa** cum rezultă din art. 34.

legiuitorul inserind printre aceste cauze și concursul de infracțiuni, implicit i-a recunoscut acestuia caracter agravant.

O astfel de argumentare nu se pare speculativă și de aceea neconvingătoare. Într-adevăr, legiuitorul în textul de lege citat a fixat o limită legală care nu poate fi depășită indiferent că situații ar apărea în funcție de care ar trebui să se agraveze pedeapsa. A stabilit această limită pornind de la ideea că oricite imprejurări ar exista care ar trebui să modifice răspunderea penală, pedeapsa de executat nu trebuie să fie exagerată pentru a putea realiza aceleși funcții — constringerea și reeducarea. În rîndul acestor imprejurări s-a trecut alături de circumstanțe agravante, recidivă și concursul de infracțiuni nu pentru că acesta ar avea efect agravant, ci pentru că și în cazul lui trebuie să se stabilească o anumită pedeapsă care, constituind sancțiunea pe care o va executa infractorul pentru un ansamblu de fapte penale oricum va reprezenta o pedeapsă mai mare decât sancțiunea unei singure infracțiuni și de aceea prin reținerea lui alături de alte imprejurări care au într-adevăr efect agravant nu trebuie să se depășească limita legală arătată.

Se știe că o cauză de agravare trebuie să mărească mai mult sau mai puțin sensibil răspunderea penală în raport cu o situație faptică existentă, față de stabilirea răspunderii penale tipice. Într-adevăr, față de consecințele pe care trebuie să le producă o astfel de cauză recidiva după executare pune în evidență efectul agravant, intrucât prin reținerea acestei stări potrivit legii se poate aplica o pedeapsă pînă la maximul special, iar cînd acesta nu este suficient se poate adăuga un plus de pedeapsă pînă la 5 sau 7 ani determinat de gravitatea faptei penale comisă în stare de recidivă. După cum se observă și aici apare posibilitatea aplicării unui spor, determinat de necesitatea unei reprimări mai energice a făptuitorului care a săvîrșit o nouă infracțiune de regulă după executarea unei pedepse pronunțate pentru o infracțiune anterioară, dar, subliniem, plusul de pedeapsă se adaugă la pedeapsa stabilită pentru o singură infracțiune, fapt care vădește efectul agravat al stării de recidivă. În acest caz, pe lîngă executarea pedepsei aplicate pentru fapta penală săvîrșită anterior, făptuitorul execută și pedeapsa stabilită pentru cea de a doua infracțiune la care se poate adăuga sporul arătat.

Posibilitatea aplicării sporului în condițiile legii în cazul concursului de infracțiuni are în vedere însă o pluralitate de fapte penale, sporul apărînd ca un quantum de pedeapsă necesar pentru sancționarea unui ansamblu de fapte reprezentînd un minim de echivalent al pedepselor absorbite care de regulă nu acoperă ceea ce a rămas neexecutat din pedepsele stabilite, la care statul a renunțat prin consacrarea sistemului amintit.

Avind în vedere efectele pe care trebuie să le producă o cauză de agravare a răspunderii penale, care nu sunt dovedite de nici un sistem de sancționare a formei de pluralitate pe care o avem în vedere, nu putem fi de acord cu părerea formulată potrivit căreia concursul de infracțiuni ar fi o cauză de agravare a răspunderii penale.

3. De neacceptat ni se pare și punctul de vedere contrar exprimat după care concursul de infracțiuni ar fi o cauză de micșorare a pedepsei⁶.

Pornind de la constatarea că pedeapsa pe care o execută infractorul în cazul concursului de infracțiuni este de cele mai multe ori mai mică decât suma pedepselor aplicate pentru infracțiunile concorrente, credem că este greșit să considerăm totuși concursul de infracțiuni ca fiind o cauză de atenuare a răspunderii penale. Într-adevăr, săvîrșirea de către aceeași persoană a două sau mai multe infracțiuni vădește de regulă un infractor mai periculos, un infractor în privința căruia se constată o anumită perseverență în încălcarea legii penale, fapt care nu poate pleda în favoarea lui, neputindu-se converti într-o imprejurare de natură a-i ușura situația, a-i atenua răspunderea penală.

Infractorului i se aplică o pedeapsă potrivit normelor de individualizare a pedepselor pentru fiecare infracțiune în parte, aşa că nu putem spune că el rămîne nesancționat pentru vreuna din faptele comise. După acest prim moment de individualizare a pedepsei, urmează cel de al doilea moment în care are loc stabilirea pedepsei de executat pentru întreg ansamblul de fapte, care nu reprezintă o pedeapsă nouă, de sine stătătoare, ci o pedeapsă rezultantă la care s-a ajuns pornindu-se de la pedepsele stabilită inițial și care în quantumul fixat trebuie să reflecte gradul de pericol social al complexului de fapte și al făptuitorului care le-a săvîrșit în condițiile în care pentru nici una dintre ele nu a intervenit o hotărire definitivă de condamnare. Nu putem spune că este o cauză de atenuare a răspunderii penale, deoarece potrivit legii noastre penale există posibilitatea, dacă imprejurările obiective și subiective ale procesului infracțional reclamă o intervenție mai energetică, de a se ajunge la un quantum de pedeapsă egal cu suma pedepselor aplicate

⁶ Acest punct de vedere a fost combătut de V. Dongoroz arătind că a fost susținut de unii autori; a se vedea *Drept penal*, Buc., 1939, p. 341; această părere rezulă și din prefată semnată de Gaston Stefani, la monografia *Cumul et non-cumul des infractions, confusion et reduction des peines*, Paris, 1960, a autorului Pol Delestrière, care, referindu-se la sistemul sancționator consacrat în art. 5 al codului penal francez arată că „...în lipsa condamnării definitive legea nu numai că nu agravează pedeapsa (așa cum se agravează la recidivă n.n.) dar face ca autorul unor infracțiuni multiple să beneficieze de un regim de favoare inexplicabil și nejustificabil, cel puțin cind nu există o imposibilitate materială de execuțare a tuturor pedepselor”.

faptele penale în concurs⁷. În acest caz, infractorul execută toate pedepsele stabilite pentru infracțiunile concurente.

Cu atit mai mult nu se poate susține această părere în baza legislațiilor penale care consacră cumulul aritmetic ca sistem de sancționare a concursului de infracțiuni în exclusivitate sau alături de alte sisteme, aşa cum a fost codul penal anterior care în art. 104 consacra acest principiu pentru pedepsele pecuniară sau aşa cum se poate constata din reglementarea altor coduri penale străine.

4. S-a mai exprimat în teoria dreptului penal și opinia potrivit căreia concursul de infracțiuni ar fi o cauză de modificare a pedepsei⁸. Apreciind concursul de infracțiuni ca având această natură, s-a avut în vedere faptul că răspunderea penală pentru întregul ansamblu de fapte, stabilită potrivit sistemelor de sancționare adoptate — al cumului juridic sau al absorbției — apare modificată față de răspunderea penală care s-ar stabili dacă infractorul ar fi obligat să execute toate pedepsele infracțiunilor săvîrșite.

Credem că nici această părere nu reușește să exprime ceea ce este caracteristic concursului de infracțiuni.

Denumirea de cauză modificatoare a răspunderii penale dată concursului de infracțiuni poate fi atribuită tot atit de bine și cauzelor de agravare sau atenuare a răspunderii penale. Chiar mai mult, în cazul acestora se constată o adevărată modificare a răspunderii penale în sensul agravării sau atenuării ei în limitele permise de lege. Astfel, în cazul recunoașterii unei cauze de agravare sau atenuare se modifică într-adevăr răspunderea penală a infractorului față de răspunderea penală tipică pe care ar fi trebuit să-o suporte, în situația în care n-ar fi intervenit o astfel de cauză. A considera concursul de infracțiuni ca o cauză modificatoare a răspunderii penale, pe lîngă faptul că nu permite stabilirea unei deosebiri între concursul de infracțiuni și alte cauze care modifică, într-adevăr, răspunderea penală, în situațiile cînd prin adăugarea sporului la pedeapsa cea mai gravă s-ar ajunge la o pedeapsă rezultantă egală cu suma pedepselor, ca și atunci cînd se execută cumulativ pedepsele privative de libertate și pecu-

⁷ Această posibilitate rezultă implicit din articolul 34 alin. ultim c. p. în cazul pedepselor privative de libertate. Cumularea este posibilă și în cazul pedepselor de natură diferită (art. 34, lit. c, c. pen.).

⁸ A se vedea, V. Dongoroz, op. cit., p. 342; Gr. Oprică, *Nota la decizia penală nr. 64/1968 a fostului tribunal județean Galați, în „Revista română de drept”*, nr. 3/1969, p. 160; C. Bulai, *Cauze de reinindividualizare a pedepsei după răminerea definitivă a hotărîrilor de condamnare*, în „Revista română de drept”, nr. 12/1967, p. 39 (autorul adoptă o formulare mai largă și anume aceea de cauză de modificare și individualizare a pedepsei); V. Dongoroz, S. Cahane, I. Oancea, I. Fodor, N. Iliescu, C. Bulai, R. Stănoiu, *Explicații teoretice ale codului penal român. Partea generală*, vol. I, Buc., 1969, p. 312; (într-o altă parte a lucrării se exprimă părere potrivit căreia concursul de infracțiuni ar fi o cauză de individualizare a pedepsei; p. 268 și 279).

niare, aspectul modifierilor al concursului față de răspunderea penală tipică nu apare. Într-o asemenea situație, răspunderea penală nu se modifică cu nimic infractorul fiind obligat să execute toate pedepsele pronunțate pentru infracțiunile concurente.

5. Fără a fi o cauză de agravare sau atenuare a răspunderii penale, credem că denumirea care s-ar apropia cel mai mult de natura acestei instituții, exprimând cel mai bine ceea ce este specific ei, ar fi aceea de cauză de individualizare a răspunderii penale. Dacă în situația unei cauze de agravare sau atenuare a răspunderii penale se pune problema stabilirii unei pedepse pentru o singură infracțiune săvîrșită într-o astfel de imprejurare, care duce la mărirea sau micșorarea pedepsei respectivei fapte penale, în cazul concursului de infracțiuni, punindu-se problema stabilirii răspunderii penale, pentru pluralitate de infracțiuni, nu se poate vorbi de o agravare sau atenuare a răspunderii penale, ci de individualizarea pedepsei în raport cu toate faptele penale care angajează răspunderea făptuitorului.

Arătam încă de la început că o pedeapsă aplicată unui infractor pentru a-și realizează funcțiile și a-și îndeplini scopurile trebuie să fie bine individualizată, indiferent dacă este stabilită pentru o singură infracțiune sau pentru o pluralitate de fapte penale. Stabilirea unei pedepse în cazul concursului de infracțiuni pentru un ansamblu de fapte săvîrșite de aceeași persoană, caracterizat într-un anume fel, nu înseamnă altceva decât individualizarea unei pedepse pentru o astfel de situație faptică, care, reflectînd gradul de pericol social al făptuitorului și al complexului de activități infracționale săvîrșite, să ducă la îndreptarea și reeducarea acestuia. În funcție de fiecare caz concret în parte, în funcție de formele concursului de infracțiuni, de faptele reunite în structura lui, de elementele care caracterizează pe făptuitor, va trebui să se stabilească prin posibilitatea de mișcare a instanței de judecată, în cadrul sistemului adoptat, pe verticală și orizontală, o pedeapsă care prin adăugarea sporului să fie egală cu suma pedepselor sau inferioară ei, sau să conste numai din pedeapsa cea mai gravă, considerată ca fiind suficientă față de imprejurările obiective și subiective ale comiterii faptelor.

Diferitele posibilități lăsate la aprecierea instanței de judecată în stabilirea pedepsei pe care trebuie să o execute infractorul ce s-a făcut vinovat de săvîrșirea unui ansamblu de fapte penale, au fost determinate tocmai de necesitatea unei individualizări cît mai corespunzătoare a pedepsei față de variantele aspecte sub care se poate manifesta concursul de infracțiuni.

Uneori pedeapsa stabilită pentru concurs trebuie să exprime o represiune mai energetică, după cum în alte situații se impune dimpotrivă o pedeapsă mai puțin severă față de toate imprejurările care caracterizează concursul de infracțiuni.

În stabilirea pedepsei pentru acest ansamblu de fapte nu trebuie să se pornească aprioric de la ideea că această formă de pluralitate, independent de imprejurările comiterii ei, prezintă intotdeauna un grad mai ridicat de pericol social și ca atare să se tindă către aplicarea unei pedepse mai aspre.

Din practica instanțelor judecătorești s-a putut constata că sunt, într-adevăr, unele manifestări ale concursului în special ale concursului real cum ar fi concursul cu conexitate etiologică sau teleologică care, uneori, datorită legăturii strînse dintre infracțiunile săvîrșite, prezintă într-adevăr un grad de pericol social de o intensitate mai mare, ca și în acele cazuri cind faptele reunite în concurs prezintă prin ele însele un grad deosebit de pericol social. În asemenea situații, în stabilirea răspunderii penale trebuie să se pornească de la necesitatea unei reprimări mai severe a ansamblului de fapte și a făptuitorului.

Dar sunt anumite manifestări ale concursului aşa cum este concursul accidental, în care se reunesc fapte penale de un grad redus de pericol social, care datorită caracterului său cu totul întîmplător, și a faptelor de minimă importanță nu reclamă o sancțiune prea severă pentru îndreptarea și reeducarea infractorului.

În același sens trebuie să se actioneze și în cazul concursului ideal de infracțiuni, care, datorită modului specific de apariție a pluralității de infracțiuni, este de regulă un concurs fără legătură între faptele penale, întîmplător, și care apare în general ca fiind mai puțin periculos. Aceasta se evidențiază și mai mult în cazul acelor aspecte ale concursului ideal în care faptele penale sub aspectul vinovăției sunt infracțiuni culpoase.

Nu este exclus, având în vedere diferențele posibilități de asociere a infracțiunilor în cadrul concursului, să constatăm, uneori, că săvîrșirea unei singure infracțiuni care vătămă o valoare socială de o importanță covîrșitoare este mai periculoasă decit un concurs de infracțiuni în care sunt reunite fapte penale cu un grad scăzut de pericol social.

Din multitudinea de aspecte practice sub care se poate infățișa concursul de infracțiuni, ceea ce se constată în toate cazurile este necesitatea individualizării unei pedepse în fiecare situație determinată, de unde concluzia că denumirea de cauză de individualizare a răspunderii penale exprimă mai aproape de realitate natura juridică a acestei instituții.

SUR LA NATURE JURIDIQUE DU CONCOURS D'INFRACȚIONS

Résumé

En relevant l'importance théorique du problème de la nature juridique du concours d'infractions, l'auteur critique les opinions qui ont été exprimées dans la littérature pénale selon lesquelles le concours

d'infractions est une cause d'aggravation, d'atténuation ou de modification de la peine.

En prenant comme point de départ les systèmes de punition du concours d'infractions, c'est-à-dire le système d'absorption (non-cumul), le cumul juridique (les plus utilisés dans la légalisation pénale) et le système du cumul arithmétique l'auteur démontre en se basant sur les effets qui sont produits par ces systèmes sur la responsabilité pénale du délinquant qu'on ne peut pas vérifier le caractère aggravant, atténuant ou modifiant du concours et par conséquent cette forme de la pluralité d'infractions ne peut avoir ce caractère.

Dans l'opinion de l'auteur la nature juridique de cette institution est celle de cause d'individualisation de la responsabilité pénale parce que en chaque cas concret il s'agit de la question d'individualisation de la peine, par rapport à l'activité infractionnelle en sa totalité, et de la personne du délinquant.

DISCERNĂMÎNTUL, CONDIȚIE A RĂSPUNDERII PENALE A MINORILOR ÎN Vîrstă DE LA 14 LA 16 ANI

DE
OCTAVIAN LOGHIN

1. Noul nostru cod penal, intrat în vigoare la 1 ianuarie 1969, a stabilit, prin dispozițiile alin. 2 al art. 99, că minorii în vîrstă de la 14 la 16 ani răspund din punct de vedere penal numai dacă se dovedește că au săvîrșit fapta cu discernămînt.

Discernămîntul, de care condiționează legiuitorul nostru penal răspunderea minorilor aflați între aceste limite de vîrstă, nu este o noțiune nouă. Ea a fost folosită pentru prima oară de codul penal francez din 1791, care stabilea pentru minoritate o singură perioadă, de la naștere și pînă la împlinirea vîrstei de 16 ani, în care problema răspunderii penale trebuia soluționată în funcție de existența sau inexistența discernămîntului.

Codul penal francez din 1810 a procedat în același mod.

În legislația noastră penală noțiunea de discernămînt apare clar exprimată în codul penal din 1864, care a preluat-o de la codul penal francez din 1810.

O dată adoptată de legislația noastră penală, noțiunea de discernămînt a fost menținută de codul penal din 1937 precum și de codul penal recent intrat în vigoare.

Și alte legislații penale, adoptînd noțiunea de discernămînt, au condiționat răspunderea penală a minorilor, aflați între anumite limite de vîrstă, de dovedirea existenței acestui discernămînt.

Așa de exemplu, potrivit codului penal italian, minorii între 14 și 18 ani pot fi supuși răspunderii penale numai dacă în momentul săvîrșirii faptei aveau capacitatea de a înțelege și voi (art. 98 alin. 1 c.p. italic).

Există însă numeroase legislații penale care nu au adoptat noțiunea de discernămînt sau care, ulterior adoptării acestei noțiuni, au înlăturat-o.

Așa de exemplu, noul cod penal maghiar cît și cel cehoslovac stabilesc numai o perioadă de irresponsabilitate pentru minorii în vîrstă pînă la 14 ani, fără a admite și existența unei perioade intermediare, în care răspunderea penală să fie condiționată de discernămîntul minorului.

La fel procedează și codul penal grec din 1951, cu deosebirea că stabilăse perioada de irresponsabilitate pînă la 12 ani împliniți.

Chesliunea discernămîntului a fost practic înlăturată și din dreptul penal francez, prin ordonanță din 2 februarie 1945. Această ordonanță a stabilit că minorii pînă la 18 ani sunt în principiu irresponsabili și că singurele măsuri aplicabile lor sunt măsurile de protecție, de asistență, de supraveghere și de educație.

De la regula stabilită, ordonanța admite o excepție, în materie de crime și delicte, cînd împotriva minorilor între 13 și 18 ani se poate pronunța și o condamnare penală, dacă imprejurările faptei și personalitatea infractorului o impun, precum și o excepție în materie de contravenție, cînd minorilor li se poate aplica amenda¹.

2. Legiuitorul nostru penal cît și legiuitorii penali străini, care au adoptat noțiunea de discernămînt, considerind această noțiune extrem de clară, nu au definit-o, lăsînd deplină libertate instanței de judecată de a aprecia, în fiecare caz concret, existența sau inexistența sa.

Lipsa unor definiții legale a discernămîntului a prilejuit, în doctrina dreptului penal, exprimarea unor puncte de vedere diferite cu privire la conținutul acestei noțiuni.

Astfel, Ortolan² — de pildă — definește discernămîntul ca o concepție a ceea ce este just, spre deosebire de ceea ce este injust. „În ceea ce privește discernămîntul — scrie el — nu trebuie să scăpăm din vedere că ceea ce trebuie să găsim la agentul unei infracțiuni, pentru a fi autorizat să-l declarăm vinovat, nu este vreo facultate specială a inteligenței, ci ceea mai înaltă facultate a sa, rațiunea morală, concepția a ceea ce este just, spre deosebire de ceea ce este injust.”

În continuare, Ortolan subliniază că această facultate prezintă anumite gradații, anumite nuanțe successive în dezvoltarea sa și că ea trebuie apreciată nu în general ci în spătă, în cazul concret dat, pe baza examinării totalității faptelor și a individualității făptuitorului.

Garraud³, făcînd distincție între discernămîntul juridic, prin care înțelege aptitudinea agentului de a-și da seama că anumite fapte sunt pedepsite, și discernămîntul moral, prin care înțelege aptitudinea de a

¹ P. Bouzat, *Traité théorique et pratique de droit pénal*, Paris, 1951, p. 970—972.

² Ortolan, *Elements de droit pénal*, p. 114—116.

³ R. Garraud, *Traité théorique et pratique de droit pénal français*, Paris, 1913, ed. a III-a, tome I, p. 760.

deosebi, din punctul de vedere al conștiinței, ceea ce este bine de ceea ce este rău, consideră că minorul, pentru a putea fi pedepsit, trebuie să posede ambele aptitudini.

Stabilind acest conținut noțiunii de discernămînt, Garraud arată însă că, dacă pentru redactorii codului penal din 1810 chestiunea discernămîntului a fost astfel pusă, iar soluționarea ei trebuia să aibă, în intenția acestora, drept consecință fie aplicarea unei pedepse, fie trimiterea la corecție, mișcarea științifică a dus, puțin — cite puțin, la abandonarea acestui punct de vedere, pentru a-i substitui cercetarea utilă a situației materiale și morale a minorului și familiei sale, precum și aplicarea, după caz, a unei pedepse propriu-zise sau a unei măsuri educative.

În sfîrșit, Garraud consideră că discernămîntul trebuie raportat la fapta concretă săvîrșită.

Vidal consideră că discernămîntul constituie o chestiune distinctă de cea a culpabilității. „Nu este suficient — scrie el — ca să-l consideri pe minor culpabil, cum se procedează în cazul majorului, ci trebuie să se mai constate că el a lucrat cu discernămînt. Legea a detasat din chestiunea culpabilității unul din elementele sale esențiale care este implicit inclus în cazul majorilor, pentru a constitui, din cauza importanței sale, obiectul unui examen special”⁴.

Subliniind că noțiunea discernămîntului folosită de lege are inconvenientul de a fi vagă și de a se preta la interpretări diferite, că în practică soluționarea acestei probleme este dificilă și delicată, Vidal, ca și Garraud, observă că toate acestea au făcut ca să se schimbe în practică caracterul chestiunii discernămîntului. „Ea a pierdut aproape total — scrie el — aspectul său psihologic pentru a deveni instrumentul unei anumite politici criminale, declarind preferabilă, în anumite cazuri, aplicarea de măsuri de reeducare forțată de lungă durată, condamnările minorilor.”⁵

J. A. Roux⁶, referindu-se la discernămînt, scrie: „Se pare că trebuie să se înțeleagă prin acest cuvînt rațiunea care permite să se aprecieze natura și semnificația unei acțiuni și de a distinge ceea ce este permis de ceea ce este interzis, lucru ce nu comportă în mod necesar cunoașterea legii penale, care nu este cerută nici adulților, ci conștiința morală, înțelegerea actelor sale și a urmărilor lor păgubitoare pentru altul, în alți termeni, sentimentul greșelii”.

Fr. von Liszt⁷, abordînd problema răspunderii penale a minorilor între 12 și 18 ani, scrie: „Trebuie menționat, mai ales, că legea nu cere numai înțelegerea culpabilității și ilegalității faptului, ci maturitatea necesară pentru a ajunge la această înțelegere, discernămîntul codului penal francez, puterea de a distinge a codului penal prusac”.

⁴ G. Vidal, J. Magnol, *Cours de droit pénal criminel et de science pénitentiaire*, Paris, 1935, p. 224.

⁵ *Ibidem*, p. 226.

⁶ J. A. Roux, *Cours de droit criminel français*, tome I, Paris, 1927, p. 166.

⁷ Fr. von Liszt, *Traité de droit pénal allemand*, tome I, Paris, 1911, p. 217.

Stoos⁸, redactor al proiectului de cod penal elvețian, consideră că la determinarea discernământului nu trebuie să se aibă în vedere imposibilitatea în care se găsește minorul de a-și da seama de acțiunile sale, prin alte cuvinte, insuficiența perceperei actelor sale, ci lipsa maturității caracterului, impulsivitatea care îl pune în neputință de a se conforma judecății sale.

Rossi și Carrara socotesc că discernământul este posibilitatea, aptitudinea de a deosebi binele de rău⁹.

În literatura juridică din țara noastră, problema discernământului a fost, în general, puțin cercetată. În afară de o lucrare mai veche consacrată acestei probleme¹⁰, nu poate fi indicat vreun alt studiu, iar tratatele și manualele de drept penal conțin numai unele referiri la dificultatea problemei discernământului sau cu privire la conținutul acestei noțiuni.

Astfel, I. Tanoviceanu¹¹, subliniind dificultatea problemei, fără a da o definiție discernământului, se limitează la a arăta că tocmai datorită acestei dificultăți, mulți penaliști se pronunță pentru suprimarea acestei noțiuni și pentru înlocuirea pedepsirii minorilor cu internarea lor pe durată lungă sau nedeterminată în stabilimente de educație.

Traian Pop¹² impărtășește părerea că discernământul este un criteriu insuficient al imputabilității și că această noțiune trebuie substituită prin dezvoltarea intelectuală și morală a minorului, prin dezvoltarea intelectuală înțelegând capacitatea de a aprecia importanța faptică, morală și socială a actului, iar prin dezvoltarea morală, o astfel de maturitate a individualității, caracterului (sau facultății voinței) care face posibilă completă validare a motivelor negative în contra motivelor pozitive, adică determinante la săvîrșirea faptei.

V. Dongoroz¹³, subliniind că în doctrină nu există încă un acord cu privire la înțelesul noțiunii de discernământ, arată că prin această noțiune trebuie să se înțeleagă capacitatea minorului de a înțelege și de a-și manifesta conștient voința, în raport cu un anumit fapt.

V. Dongoroz conchide că discernământul este capacitatea penală mărginită la o speță concretă, iar nu generalizată la orice manifestare a unei persoane.

N. T. Buzea¹⁴ impărtășește părerea că discernământul ar fi un dol imperfect, special, că ar exista, în cazul său, conștiința caracterului imoral și ilegitim al actului — în ceea ce privește factorul rațional al

⁸ I. Teodorescu, *Minoritatea în fața legii penale*, Buc., 1904, p. 38.

⁹ A. Dinopol, *Discernământul, aspecte juridice și filozofice*, Buc., 1932, p. 51.

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ I. Tanoviceanu, *Drept penal*, Buc., 1912, vol. I, p. 386.

¹² Tr. Pop, *Drept penal comparat. Partea generală*, vol. II, Cluj, 1923, p. 414—415.

¹³ V. Dongoroz, *Drept penal*, Buc., 1939, p. 407.

¹⁴ N. T. Buzea, *Infracțiunea penală și culpabilitatea*, Alba Iulia, 1944, p. 437.

dolului — dar ar lipsi capacitatea psihică a autorului de a decide liber între mai multe alternative, ar lipsi integritatea factorului volitional al dolului.

Considerind că prin introducerea în legislație a noțiunii de discernămînt s-a creat o situație mai grea minorului, autorul propune înlocuirea acestei noțiuni cu cea de dol special.

Un alt autor român, subliniind, de asemenea, dificultatea problemei discernămîntului, a considerat pur și simplu că „din moment ce regimul represiv pentru minori s-a preconizat în toate congresele internaționale penale să fie înlocuit cu măsuri preventive și educative, chestiunea discernămîntului nu are ce căuta într-un cod penal modern”¹⁵.

În sfîrșit, în manualele și cursurile mai noi de drept penal, prin discernămînt se înțelege fie „capacitatea necesară de a înțelege semnificația bună sau rea a acțiunilor sale, capacitatea de a-și da seama de ceea ce este permis și ceea ce nu este permis”¹⁶, fie „capacitatea de a înțelege și de a-și manifesta conștient voința, în raport cu o anumită faptă concretă”¹⁷.

După cum s-a putut vedea, aşadar, cu privire la noțiunea de discernămînt au fost exprimate multe și variate puncte de vedere; unii au considerat discernămîntul ca fiind aptitudinea de a deosebi binele de rău sau ceea ce este just de ceea ce este injust, alții că, pe lîngă această aptitudine, discernămîntul ar presupune și cunoașterea caracterului ilicit al faptei ori că ar consta într-o anumită dezvoltare intelectuală și morală; unii au considerat discernămîntul o chestiune distinctă de culpabilitate, alții ca fiind un dol special, în sfîrșit, o a treia categorie, ca fiind capacitatea penală raportată la o speță concretă.

De reținut este faptul că toți autorii au subliniat dificultatea problemei și că o mare parte dintre ei s-au pronunțat pentru înlăturarea noțiunii de discernămînt din legislația penală.

În ceea ce privește conținutul noțiunii de discernămînt, considerăm că cea mai mare parte dintre autorii care au abordat această problemă au complicat-o în mod nejustificat. În realitate dificultatea soluționării acestei probleme este mai mult aparentă.

Intr-adevăr, după cum bine se știe, pentru a fi supusă răspunderii penale, ca urmare a săvîrșirii unei fapte prevăzute de lege, persoana care a comis fapta respectivă trebuie să fie responsabilă.

Responsabilitatea, ca premisă a răspunderii penale, implică aptitudinea de a-ți da seama de fapta săvîrșită, de semnificația socială a acestei fapte, precum și aptitudinea de a voi, de a-ți putea conduce în mod conștient acțiunile.

¹⁵ I. B. Georgescu, *Minoritatea în proiectul de cod penal român*, „Revista penală”, 9/1934, p. 6.

¹⁶ I. Oancea, *Drept penal, Partea generală*, Buc., 1965, p. 144.

¹⁷ L. Biró, M. Basarab, *Curs de drept penal, Partea generală*, Buc., 1963, p. 123.

În cazul majorului cît și în cazul minorului care a împlinit vîrstă de 16 ani, această responsabilitate este prezumată de legiuitor, întrucît viață demonstrează că persoana de la vîrstă de 16 ani are atât aptitudinea de a înțelege cît și cea de a voi.

În acest caz responsabilitatea are un caracter general, ea caracterizează starea generală a persoanei care, în orice situație și în raport cu orice faptă, are aptitudinea de a-și da seama precum și aptitudinea de a fi stăpină pe acțiunile sale.

Fiind vorba de o prezumție, atât majorul cît și minorul care a împlinit 16 ani, vor fi declarați irresponsabili și exonerați de răspunderea penală pentru fapta săvîrșită, numai dacă se va face dovada lipsei uneia dintre cele două aptitudini arătate.

Responsabilitatea constituie o premisă a răspunderii penale și în cazul minorului în vîrstă de la 14 la 16 ani.

Minorul, aflat între aceste limite de vîrstă, pentru a fi supus răspunderii penale, trebuie să aibă, și el, atât aptitudinea de a înțelege cît și cea de a voi.

De data aceasta însă, fiind vorba de o persoană în plină dezvoltare, deci încă neformată din punct de vedere fizic și psihic, cu o redusă experiență de viață, problema existenței acestor două aptitudini se pune în mod diferit.

Intr-adevăr, dacă majorul precum și minorul care a împlinit vîrstă de 16 ani posedă în general aptitudinile de a înțelege și voi, prin urmare, în raport cu orice faptă, minorul în vîrstă de la 14 la 16 ani, deși este în general lipsit de aceste aptitudini, poate, totuși, să dea dovadă că le posedă într-o situație concretă, în raport cu o anumită faptă.

Intr-un asemenea caz, minorul va fi responsabil în raport cu fapta concretă dată și, pe această bază, va putea fi supus răspunderii penale.

Intrucît minorul în vîrstă de la 14 la 16 ani este în general lipsit de aptitudinile de a înțelege și voi, legiuitorul a stabilit și în privința acestuia o prezumție de irresponsabilitate. Această prezumție va putea fi însă înălțatată atunci cînd se va face dovada că minorul a lucrat cu discernămînt, adică atunci cînd se va stabili că, în cazul concret dat, în raport cu fapta săvîrșită, minorul este responsabil.

În felul acesta, discernămîntul apare ca fiind o responsabilitate particularizată, raportată la o faptă concretă.

Că și în cazul majorului, sau a minorului care a împlinit vîrstă de 16 ani, această responsabilitate particularizată va presupune aptitudinea de a înțelege cît și aptitudinea de a voi, numai că, de data aceasta, cele două aptitudini se vor raporta numai la fapta concretă dată.

Tinînd seama de cele arătate pînă acum, vom putea defini discernămîntul ca fiind aptitudinea minorului de a înțelege și de a-și dirija în mod conștient acțiunile, în raport cu o faptă concretă.

3. Împărtășind acest punct de vedere, nu putem fi de acord cu acele opinii potrivit cărora discernămintul ar consta în puțină de a deosebi binele de rău sau ceea ce este just de ceea ce este injust.

Definițiile bazate pe un asemenea punct de vedere, pe lîngă neajunsul că operează cu noțiuni extrem de largi și vagi, au și neajunsul de a fi, în același timp, incomplete, deoarece scapă din vedere cea de a doua aptitudine pe care o presupune discernămintul și anume cea de a-ți putea dirija în mod conștient acțiunile.

Din aceleași considerente apar incomplete și definițiile potrivit cărora discernămintul ar consta în conștiința cumulativă a imoralității și ilegalității unei acțiuni.

Adaosul pe care îl conțin asemenea definiții este cel puțin inutil, deoarece conștiința ilegalității actului este cuprinsă în conștiința imoralității acestuia, știut fiind faptul că ceea ce incriminează legea penală este în același timp și imoral.

Nici autori care leagă problema discernămintului de cea a culpabilității, considerindu-l fie un element esențial al acesteia desprins din ea, datorită importanței sale, pentru a face obiectul unui examen special, fie un dol special, nu reușesc să elucideze pe deplin această problemă.

Strînsa legătură care există între responsabilitate și vinovăție nu trebuie să ducă la confundarea acestor noțiuni; vinovăția presupune responsabilitate, numai o persoană responsabilă putând fi declarată vinovată, iar atunci cînd este vorba de un minor, acesta va putea fi declarat vinovat numai dacă se va stabili, în prealabil, că a lucrat cu discernămint. Aceasta nu înseamnă însă că discernămintul este un dol special sau un element al vinovăției.

Mergindu-se pe linia considerării discernămintului ca un dol special, care s-ar deosebi de dolul din cazul majorului prin aceea că i-ar lipsi integritatea factorului volitional, se face chiar greșeala de a trage concluzia că prin introducerea acestei noțiuni în legislația penală s-a creat în realitate minorului o situație mai grea decit majorului.

Caracterul eronat al acestei concluzii este evident deoarece discernămintul, fiind o responsabilitate raportată la o faptă concretă și nu la orice faptă, responsabilitate care trebuie, în afară de aceasta, și dovedită, nu poate crea decit o situație mult mai usoară minorului.

În sfîrșit, nu putem fi de acord cu acei autori care se pronunță pentru înlăturarea noțiunii de discernămint din legislația penală.

Considerăm că, în cazul minorilor, tocmai datorită faptului că aceștia se află într-un proces de plină dezvoltare fizică și psihică, proces care nu se desfășoară în mod egal, uniform, ci cunoaște, dimpotrivă, diferențieri de la caz la caz, este foarte greu de a stabili limite absolute în ceea ce privește existența sau inexistența aptitudinilor care caracterizează responsabilitatea și, deci, limite absolute în ceea ce privește angajarea sau neangajarea răspunderii penale pentru faptele săvîrșite.

Cu toate acestea, neputind evita stabilirea unor asemenea limite, legislațiile penale le stabilesc, bazîndu-se pe un ansamblu de considerente care însă nu exclud o mare libertate de apreciere a legiuitorului. Că este astfel, ne dovedește faptul că aceste limite nu sunt aceleași, ci diferă uneori chiar foarte mult de la o legislație penală la alta.

Din moment ce numai cu mari dificultăți se poate aprecia limita de vîrstă pînă la care aptitudinile de a înțelege și voi lipsesc în general, cît și limita de vîrstă de la care aceste aptitudini caracterizează starea generală a persoanei, existența unei perioade intermediare, în care să se lasă judecătorului posibilitatea de a aprecia dacă în cazul concret dat minorul este sau nu responsabil, apare ca un corectiv necesar și pe deplin justificat.

Sub acest aspect, împărtăsim cu totul punctul de vedere al legiuitorului nostru penal care, menținînd și în noul cod penal noțiunea de discernămînt, a condiționat răspunderea penală a minorilor, aflați în perioada intermediară de la 14 la 16 ani, de dovedirea existenței acestui discernămînt.

Dar, din moment ce legiuitorul nostru penal a fost preocupat de a asigura o cît mai mare claritate tuturor reglementărilor incluse în noul cod penal, poate ar fi fost mai bine dacă, pentru aceleași considerente, ar fi definit noțiunea de discernămînt.

Procedind astfel, legiuitorul ar fi înlăturat, de la început, orice dificultate și orice interpretări greșite în legătură cu aplicarea în practică a dispozițiilor care reglementează răspunderea penală a minorilor în vîrstă de la 14 la 16 ani.

5. Arătam că legiuitorul nostru penal a condiționat răspunderea penală a minorilor în vîrstă de la 14 la 16 ani de existența discernămîntului acestora în momentul săvîrșirii faptei.

În favoarea acestor minori operează, aşadar, tot o prezumție de irresponsabilitate, numai că, de data aceasta, prezumția avînd un caracter relativ, ea va putea fi înlăturată prin dovada contrară, adică prin dovada discernămîntului.

Așa fiind, ori de cîte ori instanța de judecată va fi pusă în situația de a judeca un minor în vîrstă de la 14 la 16 ani, ea va trebui să-și formeze, mai întîi, convingerea că acest minor a săvîrșit fapta cu discernămînt, iar numai după aceasta îi va aplica, fie o măsură educativă, fie o pedeapsă, în condițiile și limitele prevăzute de lege.

Neînînd seama de aceasta, unele instanțe judecătorescă au pronunțat hotărîri cu violarea legii, condamnînd minori a căror responsabilitate era presupusă pînă la proba contrară, fără a se preocupă de verificarea faptului dacă acești minori au lucrat în momentul săvîrșirii faptei cu sau fără discernămînt.

Așa de pildă, prin sentința penală nr. 1205/1955, fostul tribunal popular al orașului Focșani a pronunțat măsura de siguranță a reeducației morale, pe care o prevedea art. 148 din codul penal ieșit din

vigoare, împotriva minorilor C. I., în vîrstă de 13 ani, P. G. în vîrstă de 14 ani și P. C. în vîrstă de 13 ani, pentru comiterea infracțiunii de furt calificat, reținind în sarcina acestora că, în seara de 19 octombrie 1955, s-au introdus, prin efracție, în chioșcul comerciantului particular I. N., de unde au luat și și-au însușit 20 de lei, bomboane, o servietă și o verighetă.

Deși toți acești minori, având vîrste între 12 și 15 ani, beneficiau, potrivit art. 139 din codul penal ieșit din vigoare, de o prezumție legată de irresponsabilitate, instanța de judecată nu s-a preocupat de verificarea imprejurării dacă, în momentul săvîrșirii faptei, au acționat sau nu cu discernămînt, motiv pentru care sentința pronunțată a fost ulterior desființată¹⁸.

La fel, fără a se preocupa de verificarea discernămîntului minorului N. I., care nu împlinise vîrsta de 15 ani, fostul tribunal popular al orașului Constanța, prin sentința penală nr. 881 din 31 mai 1955, l-a condamnat pe acesta la 45 zile de închisoare, pentru delictul de lovire, prevăzut de art. 470 c. p. ieșit din vigoare, constînd în ceea că, în ziua de 13 martie 1955, l-a bătut pe fiul reclamantei E. M., iar la intervenția acesteia, a lovit-o și pe ea.

Și această sentință, pronunțată cu violarea dispozițiilor art. 139 din codul penal ieșit din vigoare, a fost ulterior desființată¹⁹.

Chestiunea discernămîntului minorului în vîrstă de la 14 la 16 ani, fiind o chestiune de fapt, această chestiune va trebui soluționată, în fiecare caz concret, discernămîntul urmînd a fi stabilit în mod temeinic, prin mijloacele legale obișnuite prin care se probează atît faptele ce constituie latura obiectivă a infracțiunii imputate, cît și latura ei subiectivă, raportată la persoana subiectului infracțiunii.

În practica noastră judiciară se întîmplă uneori ca unele instanțe judecătoarești, deși preocupate să răspundă la întrebarea dacă infractorul minor este responsabil în raport cu fapta concretă săvîrșită, nu fac, totuși, tot ceea ce este necesar pentru a se stabili pe cale științifică și în mod complet adevărul în această privință.

Așa de exemplu, fostul tribunal regional Craiova, Colegiul II penal, prin sentința penală nr. 7301/1956, a condamnat pe minorul N. C., născut la 25 decembrie 1942, la 6 luni închisoare corecțională pentru infracțiunea prevăzută de art. 463 din codul penal ieșit din vigoare, reținind în sarcina sa faptul de a fi aplicat, în ziua de 28 octombrie 1955 copilului B. O., în vîrstă de 5 ani, două lovitură de briceag, în regiunea toracelui, la nivelul umărului drept, lovitură de pe urma căror victimă a încetat din viață.

Imprejurările săvîrșirii faptei au fost următoarele: între N. C. și fratele victimei B. F., s-a iscat o ceartă din pricina unui fluier pe care

¹⁸ „Culegere de decizii ale Tribunalului Suprem”, 1956, vol. II, p. 415.

¹⁹ „Culegere de decizii ale Tribunalului Suprem”, 1955, vol. III, p. 49.

inculpatul nu a vrut să-l imprumute lui B. F. Ca urmare a acestui refuz, B. F., înarmat cu un ciomag, i-a aplicat inculpatului două lovitură și a fugit, retrăgindu-se în curtea casei sale. Față de această situație, C. N. a lovit de două ori cu briceagul pe O. B., fratele lui B. F., în vîrstă de 5 ani, cauzându-i moartea.

Deși instanța care a judecat această cauză a fost preocupată de stabilirea imprejurării că minorul a săvîrșit fapta cu discernămînt, totuși, această instanță nu a făcut totul pentru a stabili adevărul în această privință.

Intr-adevăr, în afară de fișa individuală (pentru infractorii minori) întocmită în mod sumar de organele de cercetare, la dosar s-a mai găsit adresa Spitalului unificat din orașul Corabia, care se ocupa de starea fizică și psihică a minorului, de memoria lui, pe care le aprecia ca fiind la un nivel corespunzător de dezvoltare. Cu toate acestea, adresa conținea concluzia că „discernămîntul copilului este slab dezvoltat”. Acest act, emanind de la un spital unificat, pe lingă faptul că nu aparține unor medici de specialitate pentru a-și impune astfel autoritatea, ca un act dat cu o deplină competență științifică, conținea și concluzii greu de impăcat, după cum s-a putut vedea din cele arătate mai sus.

Față de aceste imperfecțiuni ale actului, instanța a adăugat considerații proprii și de ordin general ca aceasta: „că de altfel este știut că un copil din mediul rural, datorită faptului că este crescut în mijlocul naturii, este mai precoce decât un copil din oraș, astfel că în speță rezultă că inculpatul minor a lucrat cu discernămînt”.

Nici aceste considerații nu sunt de natură a completa lipsurile actului medical, deoarece pretinsa notorietate a faptului că un copil din mediul rural este mai precoce decât altul de aceeași vîrstă crescut la oraș nu este de nimic justificată. În afară de aceasta, motivarea are un caracter general, ea nu este raportată la cazul concret dat.

Fiind criticabilă și din alte puncte de vedere, această hotărîre a fost desființată de Colegiul penal al Tribunalului nostru Suprem²⁰ cu indicația că să fie examinată din nou chestiunea discernămîntului precum și celelalte probleme care au constituit motivul casării.

Iată, aşadar, că instanțele judecătoarești vor trebui să acorde întotdeauna o deosebită atenție stabilirii discernămîntului, folosind pentru aceasta toate mijloacele legale de probăjune.

Numai după ce se va stabili în mod temeinic, în cazul unui minor în vîrstă de la 14 la 16 ani, că acesta a săvîrșit fapta cu discernămînt, instanța de judecată va putea lua, față de un asemenea minor, una dintre măsurile educative prevăzute de codul penal sau îi va putea aplica o pedeapsă, în condițiile și limitele prevăzute de lege.

²⁰ Decizia penală nr. 2127 din 20 octombrie 1956, în „Legalitatea populară”, 8/1957, p. 961.

LE DISCERNEMENT—CONDITION DE LA RESPONSABILITE
DES MINEURS AGES DE 14 A 16 ANS

Résumé

En montrant que, selon la législation pénale roumaine, la responsabilité des mineurs âgés de 14 à 16 ans est conditionnée par l'épreuve de leur discernement, l'auteur envisage la question du discernement et critique les diverses opinions qu'on a exprimé dans la doctrine en ce qui concerne le contenu de cette notion. Puis, en exprimant sa propre opinion l'auteur examine la manière dont on doit procéder pratiquement pour établir, dans chaque cas, le discernement du mineur.

ASPECTE TEORETICE PRIVIND NOȚIUNILE DE PROPRIETATE ȘI DREPT DE PROPRIETATE

MARIA DVORACEK

1. Proprietatea în accepțiunea de raport social de producție

Proprietatea în accepțiunea sa cea mai generală — de raport social de producție — apare sub forma relațiilor de producție fundamentale, care se nasc între oameni în cadrul producției sociale într-o societate dată. Din acest punct de vedere, remarcăm faptul că obiectul proprietății îl constituie atât mijloacele de producție cât și cele de consum. Însă, intrucât mijloacele de producție sunt indispensabile oricărei producții, fără ele producția mijloacelor de consum fiind imposibilă, proprietatea asupra mijloacelor de producție este determinată.

Termenul de proprietate — ca noțiune economică — îl întâlnim utilizat în lucrările clasnicilor, în special în studiile lui Marx — cu referire la producția socială — în două accepțiuni, și anume : într-o accepțiune, producția este definită de Marx ca fiind apropierea de către individ a obiectelor naturii, înăuntrul și cu ajutorul unei anumite forme sociale¹, (prin formă socială fiind înțeleasă proprietatea în sens larg, în sensul totalității relațiilor sociale² de producție ale unei anumite societăți). Într-o accepțiune mai restrinsă, proprietatea este considerată ca raportul fiecărui om în parte față de premisele naturale ale producției sale, privite ca fiind ale lui proprii. Din acest punct de

¹ Karl Marx, *Contribuții la critica economiei politice*, Ed. pol., Buc., 1960, p. 225.

² Aceeași accepțiune largă dată noțiunii de proprietate o mai remarcăm în principal în *Prefața la Contribuții la critica economiei politice*, de Karl Marx, în *Opere alese*, vol. I, E.S.P.L.P., Buc., 1955, p. 371, *Manifestul partidului comunist*, de K. Marx și Fr. Engels, în *Opere alese*, vol. I, p. 16, *Scrizoarea lui K. Marx din 28 dec. 1846 adresată lui P. V. Annenkov*, K. Marx — Fr. Engels, *Opere alese*, vol. II, p. 486.

vedere proprietatea constituie în același timp o premisă și o condiție necesară producției și are în vedere numai cele mai importante raporturi ale producției sociale, cele privitoare la proprietatea asupra mijloacelor de producție³. Or, de noțiunea restrânsă a proprietății este legată înțelegerea delimitării dreptului de proprietate din suprastrucțura juridică⁴. Plecind de la considerentul că proprietatea constituie forma fundamentală a relațiilor de producție și că producția constituie o condiție indispensabilă vieții omenești, proprietatea ne apare ca un fenomen inseparabil de viața societății omenești. Ca atare, de cînd există societatea omenească și cât timp aceasta va exista, o formă oarecare a proprietății, oricum, vom intilni.

În temeiul raporturilor de proprietate stăpinirea asupra mijloacelor de producție se poate realiza în favoarea unor persoane, grupări sociale, clase, în favoarea unei colectivități sau a întregii societăți — în care situații proprietatea se prezintă, în principal, fie sub forma proprietății private, fie sub forma proprietății obștești. În decursul dezvoltării istorice formele de proprietate s-au schimbat în funcție de transformările intervenite în modul de producție — mai exact, în funcție de gradul dezvoltării forțelor de producție. Ținind seama de acest adevăr istoric în dezvoltarea raporturilor de proprietate distingem trei perioade:

A. Perioada gentilico-tribală⁵, premergătoare relațiilor de proprietate cu caracter exploataator, căreia îi corespunde proprietatea obștească. Societatea gentilică a existat multe mii de ani. Ea a străbătut drumul de la hoardele sau cetele izolate, primitive, numărind fiecare cîteva zeci de indivizi, pînă la marile comunități patriarhale gentilice — unite în triburi sau uniuni de triburi — care numărau cîteva zeci de mii de oameni⁶. Baza raporturilor de producție în societatea gentilică o formează proprietatea socială asupra mijloacelor de producție, proprietatea socială explicată prin nivelul extrem de scăzut al forțelor de producție prin imposibilitatea fiecărui individ de a lupta singur pentru agonisirea celor necesare traiului.

B. Perioada de dominație a proprietății private. Ca o consecință a dezvoltării forțelor de producție, societatea omenească inaugurează perioada în care, în procesul de producție, iau naștere clasele sociale antagoniste, iar proprietatea, întemeiată pe exploatarea omului de către om, devine privată. În cadrul acestei perioade remarcăm trei epoci distincte: epoca proprietății sclavagiste, epoca proprietății feudale și epoca proprietății capitaliste.

³ Karl Marx, *Contribuții la critica economiei politice*, ediția II-a, Buc., 1960, p. 228—233.

⁴ *Materialismul istoric* (manual), București, Ed. pol., 1967, p. 102—104.

⁵ K. Marx, *Opere*, vol. 21, Ed. pol., 1965, p. 29—31.

⁶ Gordon Childe, *Făurirea civilizației*, Ed. șt., Buc., 1966, p. 30.

Mileniul IV este însemnat în istoria omenirii prin formarea proprietății sclavagiste⁷ ca o consecință a apariției proprietății private și a claselor antagonice. Societatea sclavagistă a apărut în Egipt la sfîrșitul mileniului V și începutul mileniului IV, în Babilon, Asiria, India, China și alte țări străvechi, în mileniul III. Modul de producție sclavagist a căpătat o formă clasică în Grecia și Roma antică (primul mileniu înaintea erei noastre pînă în sec. III—IV ale erei noastre). Într-o formă sau altă, sclavajul a existat la majoritatea popoarelor care au trecut prin procesul descompunerii comunei primitive la societatea împărțită în clase. Epoca sclavagistă este epoca de apariție și dominație a proprietății private, dominație care va evoluă în epocile următoare în diferite forme pînă la începutul sec. XX.

C. Perioada apariției și dominației proprietății sociale. La începutul secolului XX, prin Revoluția Socialistă din Octombrie — iar ulterior prin revoluțiile proletare izbucnите după cel de al doilea război mondial — a fost răsturnată dominația proprietății private. Revoluția Socialistă a avut drept scop înlocuirea proprietății private asupra mijloacelor de producție, cu proprietatea socială⁸ și lichidarea exploatarii omului de către om.

În perioada contemporană, dat fiind caracterul social al producției și gradul înalt de socializare a mijloacelor de producție, în statele sociale, proprietatea îmbracă — în principal — forma obștească (proprietatea socialistă), pe o treaptă ce corespunde condițiilor concrete de construire a socialismului (comunismului) din fiecare țară care a pășit pe această cale.

În cadrul acestor epoci, în care intîlnim fie dominația proprietății obștești fie a celei private, mai persistă, agonizind însă, forme ale proprietății anterioare. De pildă, este remarcabilă persistența, vreme indelungată, a proprietății obștești asupra pămîntului în Egipt și în special în Babilon, alături de proprietatea privată a monarhului, a templelor sau a înalților demnitari. De asemenea, este remarcabil caracterul specific al obștilor sătești indiene — menținute multă vreme în statul indian — care produceau, în cadrul lor, toate cele necesare traiului. Pe teritoriul patriei noastre remarcăm persistența proprietății obștești și utilizarea — vreme indelungată, pînă în sec. al XIX-lea a protomisisului⁹, ca mijloc de apărare a țărănimii și de acaparare funciară

⁷ Fr. Engels, *Anti-Dühring*, E.S.P.L.P., Buc., 1955, p. 155—156.

⁸ V. I. Lenin, *Opere*, vol. 9, E.S.P.L.P., Buc., 1955, p. 306; *Ibidem*, vol. 30, E.S.P.L.P., Buc., 1955, p. 274.

⁹ „Proletariatul pune mâna pe puterea publică și cu ajutorul acesteia transformă mijloacele de producție socială, care scapă din mîinile burgheriei, în proprietate obștească”. Fr. Engels, *Anti-Dühring*, p. 316.

¹⁰ V. V. Al. Georgescu, *Preemptiunea în istoria dreptului românesc*, Ed. Acad. R.S.R., Buc., 1965.

pentru boieri și mănăstiri. Aceeași realitate o remarcăm în condițiile trecerii de la capitalism la socialism, prin persistența rămășitelor proprietății private.

Această situație ne apare firească dacă ținem seama de faptul că procesele istorice sunt procese complexe iar trecerea de la o perioadă la alta, de la o epocă la alta, deși implică acele acumulări cantitative și saltul calitativ, nu exclud nici elementele de continuitate statonice în decursul civilizației umane, nici persistența vechilor elemente care se sting însă treptat¹¹.

2. Noțiunea dreptului de proprietate

Dreptul de proprietate, în sensul propriu juridic, are un înțeles mai restrins decât proprietatea în accepțiunea economică, de raport social de producție¹².

Dreptul de proprietate reprezintă reglementarea juridică a proprietății, face parte din suprastructura societății ca element al acestia. Ca atare, dreptul de proprietate apare ca o categorie istorică, în momentul împărțirii societății omenesti în clase. Dreptul de proprietate presupune existența puterii de stat și a normelor juridice elaborate de acesta, întrucât dreptul de proprietate reprezintă relația de proprietate, reglementată de normele de drept, respectiv, de normele de conduită stabilite și sancționate de puterea de stat. Se știe că nu toate relațiile de proprietate capătă forma de raporturi juridice de proprietate, întrucât reglementarea juridică a proprietății are loc în cadrul diferitelor instituții juridice; ca atare proprietatea, din punct de vedere juridic, este exprimată prin întregul sistem al celorlalte drepturi¹³. Această realitate nu diminuează rolul primordial al dreptului de proprietate, întrucât dreptul de proprietate precede în timp și stă la baza tuturor celorlalte raporturi juridice care pot interveni cu privire la bunuri.

Fiind o categorie istorică, dreptul de proprietate nu poate fi veșnic același. În lucrarea sa, *Mizeria filozofiei*, Karl Marx specifică faptul că, în fiecare epocă istorică, însăși proprietatea s-a dezvoltat diferit în cadrul unor relații sociale cu totul diferite. A privi proprie-

¹¹ v. Mihail Eliescu, *Dialectica formei și conținutului dreptului în perioada de trecere de la ordinulurea capitalistă la cea socialistă*, „Studii și cercetări juridice”, 1964, nr. 3, p. 387—404.

¹² Traian Ionașcu, Salvator Brădeanu, *Dreptul de proprietate socialistă și alte drepturi reale principale de tip nou în dreptul Republicii Populare Române*, Buc., Ed. st., 1964, p. 46.

¹³ A. V. Venediktov, *Proprietatea socialistă de stat*, vol. I, București, Ed. st. pentru lit. st. și did., 1951, p. 35.

tatea drept o categorie aparte, o idee abstractă și veșnică nu poate fi decit „O iluzie a metafizicii sau a jurisprudenței”¹⁴.

Că atare, în dezvoltarea istorică a dreptului de proprietate distingem o perioadă în care domină dreptul de proprietate cu caracter explozator, în care deosebim tipurile¹⁵ de drept de proprietate sclavagist, feudal și capitalist — fiecare prezentind trăsături specifice, întemeiate pe forme ale proprietății private — și o perioadă a dreptului de proprietate de tip socialist, întemeiat pe forme ale proprietății sociale.

În literatura de specialitate a țărilor socialiste noțiunea dreptului de proprietate este utilizată în două sensuri¹⁶: în sens obiectiv și în sens subiectiv.

În accepțiunea obiectivă, dreptul de proprietate reprezintă o instituție juridică, un ansamblu de norme juridice care se referă la proprietate și care, în fiecare orînduire, conform voinței clasei dominante (prin lege) și apărăt prin constrîngerea de stat, consolidează sistemul de repartiție a mijloacelor de producție și a produselor.

Dreptul de proprietate nu poate fi conceput numai ca un ansamblu de norme juridice privitoare la proprietate ci, în accepțiunea subiectivă, și ca un ansamblu de drepturi subiective — îndrituiri, prerogative, atribuții — ce revin titularului, în virtutea dreptului¹⁷ său de proprietate, de a folosi, conform voinței sale și în interes propriu, mijloacele de producție precum și rezultatele producției sale.

În literatura de specialitate s-au purtat discuții¹⁸ privind aspectul subiectiv al dreptului de proprietate, manifestîndu-se opinii dîlerite asupra unor noțiuni, ca de pildă, puterea și interesul propriu (și în special, asupra noțiunii de putere proprie formulată de Venediktov căruia i s-au alăturat și alți juriști printre care Victor Knapp, din R.S. Cehoslovacia), și pe care Venediktov¹⁹ le consideră drept trăsă-

¹⁴ Karl Marx, Fr. Engels, *Opere*, vol. IV, Buc., Ed. pol., 1958, p. 129—134, 162—163.

¹⁵ Cu privire la tipul și forma dreptului, vezi, I. Ceterchi, I. Dumitrescu, Vl. Hanga, Gh. Boboș, M. Luburici, D. Mazilu, C. Zotta, *Teoria generală a statului și dreptului*, Buc., E.S.D.P., 1967, p. 103 și urm.

¹⁶ A. V. Venediktov, *op. cit.*, vol. I, p. 43—51, pornind de la tezele lui Karl Marx, referitoare la proprietate, caracterizează dreptul de proprietate în accepțiunea de instituție juridică a dreptului obiectiv, dar și ca drept subiectiv.

¹⁷ Care să coincidă cu voința clasei dominante.

¹⁸ În principal: Venediktov, în *lucr. cit.*; N. S. Brătescu, A. V. Venediktov, *Proprietatea socialistă de stat*, în „Sovetskoe gosudarstvo i pravo”, nr. 4, 1949, p. 51 și urm. Discuțiile în „Statul și dreptul sovietic”, nr. 11/1949 și 6/1955. O. S. Ioffe, *Drept civil sovietic*, Ed. st., Buc., p. 245—247; Tr. Ionascu, Salvator Brădeanu, *op. cit.*, p. 54—58; V. Knapp, *Dreptul de proprietate în democrația populară*, (Praga 1952); cf. Gheorghe Fekete, *Curs de drept civil. (Drepturi reale)*, vol. I, Buc., E.S.D.P., 1960, Gheorghe Fekete, Ioan Zinveliu, *Drept civil (Drepturi reale)*, Ed. did. și ped., Buc. 1969, p. 14—18.

¹⁹ A. V. Venediktov, *op. cit.*, p. 17—52.

turi esențiale care deosebesc dreptul de proprietate²⁰ de alte drepturi și, în special, de alte drepturi reale.

Acest punct de vedere — privind, îndeosebi, noțiunea de putere proprie — a fost combătut (Bratus, Micolenco, Kolgonov)²¹ pe considerentul că proprietarul dobindește, în majoritatea cazurilor, dreptul de proprietate de la un altul și, ca atare, în această situație, stăpînirea asupra bunurilor nu se intemeiază pe puterea proprie²².

În literatura noastră de specialitate²³, este împărtășită opinia conform căreia „interesul” și „voința” sunt elemente componente ale dreptului subiectiv de proprietate.

În același timp, se atrage atenția asupra faptului că definiția dreptului de proprietate cuprinde, necesarmente, elementele generale care sunt comune oricărui drept subiectiv. În aceeași măsură elementele componente, „voința” și „interesul”, prezintă particularități după natura drepturilor subiective, ele conformându-se cu „voința de stat a clasei dominante.

În această privință — ca de altfel în privința întregului ansamblu de norme juridice pe care îl definim prin noțiunea de drept — ne aflăm în prezență unui proces social complex, în care voința generală — voința generalizată a voințelor individuale — se sintetizează într-o singură voință pentru a deveni voința statului și a căpăta caracter general obligatoriu²⁴. Această complexitate este evidentă, dacă ținem seama, pe de o parte, de faptul că asupra formării voinței generale a clasei dominante — în societățile împărțite în clase antagonice — își exercită influența categorii sociale diverse, și chiar elemente ale clasei dominante, iar, de altă parte, că voința generală nu se identifică cu voința indivizilor²⁵, că nu poate cuprinde toate aspectele acestor voințe, ci reprezintă un fenomen calitativ nou, o categorie de sine stătătoare, la temelia căreia stau tot condițiile de existență ale societății date, privită în ansamblul său.

O însemnatate deosebită în domeniul dreptului — și implicit în

²⁰ O. S. Ioffe, *Drept civil sovietic*, Buc., Ed. st., 1960, p. 243—254.

²¹ v. discuțiile din „Sov. gosud. i pravo”, nr. 4/1949 și „Statul și dreptul sovietic”, nr. 11/1949 și 6/1955.

²² Noțiunea de putere proprie este utilizată de Venediktov pentru a diferenția puterea pe care o are proprietarul, față de aceea pe care o are titularul oricărui alt drept (de pildă, cea a locatarului de a se folosi de un lucru).

²³ v. Traian Ionașcu, *Salvator Brădeanu*, op. cit., p. 58—59.

²⁴ „Indiviziile care dețin puterea în cadrul unor relații date, în afară de faptul că trebuie să-și constituie puterea lor sub formă de stat, trebuie să dea voinței lor, determinată de aceste relații concrete, o expresie generală sub formă de voință a statului, sub formă de lege, expresie al cărei conținut este totdeauna determinat de relațiile acestei clase”. K. Marx și Fr. Engels, *Opere*, vol. III, (*Ideologia germană*), Buc., Ed. pol., 1962, p. 337.

²⁵ V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 29, (*Caiete filozofice*), Buc., Ed. pol., 1966, p. 126—128, 298.

domeniul dreptului de proprietate — prezintă și alte categorii, care, izvorîte din aceleași condiții obiective de existență²⁶ — apar ca intermediari între aceste condiții și fenomenele de conștiință, cum sint: necesitățile, interesele, scopurile. Fiind determinate de condițiile materiale de existență, necesitățile se concretizează în interes, iar ulterior, prin intermediul intereselor, în diverse scopuri²⁷, urmărîte de un individ, o colectivitate²⁸, o clasă socială, realizate prin manifestări de voință. Ca atare, voința generală a clasei dominante este determinată de interesele ei comune, iar ridicarea voinței generale la rangul de voință statală, prin consacrarea ei în norme juridice general obligatorii, are drept scop tocmai ocrotirea interesului ei comun.

Tinînd seama de aceste considerente, dacă ne referim la dreptul subiectiv de proprietate, observăm, pe drept cuvînt, că interesul — alături de voință — sint componentele ei principale.

Conținutul interesului variază după natura fiecărui drept subiectiv. Aceasta explică și justifică puterea juridică pe care o poate avea, în cadrul interesului de clasă, titularul dreptului subiectiv.

Textele legislative ale diferitelor state — tinînd seama de însemnatatea relațiilor sociale reglementate — fac numeroase referiri — directe sau indirecte — la interesele personale, generale, de clasă. Si în legislația țării noastre²⁹, din cuprinsul multor texte — dintre care unele se referă la drepturile subiective³⁰ — rezultă că, în concepția legiuitorului nostru, interesul este un element esențial și distinct al dreptului subiectiv.

3. Corelația dintre proprietate și dreptul de proprietate în evoluția lor istorică

Noțiunea de proprietate în accepțiunea raportului social-economic are un înțeles mai larg decît sensul său propriu juridic, cel de drept de proprietate. Existența proprietății (condiție esențială oricărei societăți umane) este semnalată înainte de apariția statului și dreptului.

²⁶ K. Marx, Fr. Engels, Opere, vol. 4, (*Manifestul Partidului Comunist*), p. 461—499.

²⁷ Vezi, în această problemă, Inna Fodor, *Conținutul volitiv al dreptului, în lumina teoriei leniniste despre drept*, „Studii și cercetări juridice”, 1968, nr. 2, p. 187—189.

²⁸ Textul articolului 2 din Decretul 31 din 30 ianuarie 1954: „drepturile civile pe care le au, ca persoane juridice, organizațiile socialiste, precum și organele de stat și celelalte instituții de stat, întreprinderile și organizațiile economice de stat sau cooperatiste, orice organizații obștești, ca societățile de colaborare economică, sunt recunoscute în scopul de a asigura creșterea neîncetată a bunăstării materiale și a nivelului cultural al oamenilor muncii pentru dezvoltarea puterii economice a țării”.

²⁹ Constituția R.S.R., art. 13.

³⁰ Textul art. 1, din Decretul 31 din 30 ian. 1954: „Drepturile civile ale persoanelor fizice sunt recunoscute în scopul de a se satisfacă interesele personale, materiale și culturale, în acord cu interesul obștesc, potrivit legii și regulilor de convețuire socialistă”.

În comunitatea gentilică existau raporturi sociale de producție și, pe cale de consecință, raporturi de proprietate deși statul și dreptul nu apăruseră încă. Baza acestor raporturi de producție o alcătuia proprietatea obștească privind mijloacele de producție, aflate în stăpinierea nemijlocită a întregii comunități (gintă, trib). Dezvoltarea proprietății private și ascuțirea contradicțiilor sociale la unele triburi mai evolute au dus la apariția unor sancțiuni — care depășeau cadrul celor prevăzute pînă atunci pentru încălcarea interdicțiilor și urmăreau în primul rînd apărarea proprietății, și în special a proprietății private³¹. În condițiile proprietății de pe teritoriul patriei noastre, acest proces este legat de procesul de plămădire a statului pe teritoriul patriei noastre, care începe în timpul democrației militare, cînd ne aflam în prezența unui stat în germene — în fază timpurie a unuior de triburi scitice și geto-dacice — și a unui stat în formare — în perioada înzestră a acestor uniuni³². Dintre acestea, uniunea tribală din Cîmpia Dunării³³, în frunte cu Șromihete, a cărei existență este atestată în jurul anului 300 i.e.n., a fost mai bine conturată.

Este cunoscut faptul că, în societatea împărtită în clase, statul reglementeaază, prin intermediul normelor iuridice, raporturile sociale convenabile și avantajoase clasei stăpînitore. Dar, chiar în acest stadiu al dezvoltării sociale, nu toate raporturile de proprietate devin raporturi juridice în cadrul instituției dreptului de proprietate, întrucît în fiecare orînduire socială, starea forțelor de producție determină în ce măsură clasa dominantă este interesată — sau nu — ca proprietatea, folosirea, consumarea sau transformarea bunurilor în procesul de producție să se facă în forma raporturilor iuridice din cadrul instituției mai sus menționate. Același interes determină ca însăși reglementarea raporturilor iuridice de proprietate cu privire la bunurile susceptibile de proprietate, sub formă de drepturi patrimoniale, să difere după importanța economică pe care ele o prezintă.

³¹ „Alături de averea în mărfuri și sclavi, alături de averea în bani, apără și averea în proprietăți funciare. Dreptul de posesiune al indivizilor asupra loturilor de pămînt, care le fusese date la început de către gintă sau trib, se consolidase acum într-alta, încit acestea le aparțineau ca bunuri ereditare. Tînta spre care tindeau tot mai mult în ultimul timp era de a elibera loturile de pămînt de drepturile pe care le aveau asupra lor comunitatea gentilică, drepturi care deveniseră pentru ei căluse”. K. Marx și F. Engels, *Opere alese*, vol. 2, Ed. P.M.R., 1952, p. 287—288.

³² Discuțiile din *Studii și referate privind istoria României*, Buc., Ed. Acad. R.P.R., 1954, p. 119—146, 1839, 2001; C. Daicoviciu, *Noi contribuții în problema statului dac*, în „*Studii și cercetări de istorie veche*”, anul VI, 1955, nr. 1—2, p. 47—60.

³³ Vl. Hanga, *Crestomatie pentru studiul istoriei statului și dreptului R.P.R.*, Buc., 1955, E.S.P.L.J., vol. I, p. 47, 49, 50; cf. Diodesius Siculus, *Bibliotheca XXI*, 3, 6, 12, 13; Pausanias, *Descriptio Graeciae*, I, 5, 9.

În societatea sclavagistă, pe măsura dezvoltării vieții economice, s-au înmulțit și bunurile — destul de limitate la început — care puteau constitui obiecte ale dreptului de proprietate privată. Din categoria acestor obiecte făceau parte însuși oamenii care aveau condiția juridică de sclavi. În același timp, remarcăm persistența — destul de puternică — a proprietății collective. De pildă, în statele sclavașiste ale Orientului Antic (Egipt, Babilon) — de iure — pământul era considerat proprietatea monarhulu (statului)³⁴. Acest drept se manifesta în chip diferit, în funcție de specificul fiecărui stat în parte³⁵, având un caracter funcțional³⁶, întrucât dacă titularul dreptului — despotul — își pierdea funcția, pierdea și calitatea de proprietar asupra întregului pămînt al statului, situație care îi îndreptățește — pe unii autori — a considera statul ca proprietar asupra întregului teritoriu, monarhul — prin funcția sa — personificând statul ca titular al acestui drept. În sapt, săt cunoscute trei forme de stăpînire a pământului, în care titularii acestui drept se comportă ca adevărați proprietari: proprietatea unei colectivități³⁷, a unei familii și a unui individ. În reprezentarea schematică a evoluției istorice, aceste forme de proprietate corespund la trei faze distințe și consecutive. În realitate, fiecare epocă a cunoscut existența acestor forme, fiecare având un rol mai mult sau mai puțin dominant în epoca respectivă. Bineînțeles că evoluția — de la proprietatea colectivă la cea individuală — nu a fost rectilinie; ea a cunoscut sinuoziță, dări înapoi. Evoluția generală însă a cunoscut ascendentul către proprietatea privată³⁸.

În dreptul român³⁹, prototipul dreptului sclavașist, instituția dreptului de proprietatea privată⁴⁰ se prezintă în toată complexitatea sa. În cadrul acesteia, bunurile cu privire la care se puteau stabili raporturi juridice se impărteau — în funcție de valoarea economică pe care o prezintau — în *res mancipi* — a căror înstrâinare se făcea prin formă solemnă (*mancipatio, in iure cessio*)⁴¹, și *res nec mancipi*

³⁴ „Acolo unde nu se formase încă o proprietate privată funciară, acolo puterea de stat apare sub forma despolismului”, K. Marx și Fr. Engels, Opere, vol. 19, p. 515, 516.

³⁵ Jean Chesneau, *Récents travaux marxistes sur le mode de production asiatique*, „La Pensée”, 1964, nr. 114, p. 67—73.

³⁶ Ion Banu, *Asupra formațiunii sociale „asiatice” (I). O temă mai veche*, „Revista de filozofie”, tom. 13, nr. 2/1966, p. 218.

³⁷ Karl Marx, *Forme premergătoare ale producției capitaliste*, Buc., E.S.P.L.P., 1966, p. 9 și urm.

³⁸ Raymond Monier, Guillaume Cardascia, Jean Imbert, *Histoire des institutions et des faits sociaux*, Paris, 1955, Editions Montchrestien, p. 62.

³⁹ Milan Bartošek (Università di Praga), *Metodo tradizionale e materialismo storico nella metodologia del diritto romano*, extras din *La storia del diritto nel quadro delle scienze storiche*, Firenze, Leo S. Olschki Editore MCMLXVI.

⁴⁰ Vl. Hangu, M. Jacobă, *Drept privat roman*, Buc., Ed. did. și ped., 1964, p. 176—182.

⁴¹ Vl. Hangu, op. cit., vol. I, p. 176; cf. Gaius, *Instit.*, II, 22.

— care puteau fi înstrăinatate prin simpla remitere a bunului (*traditio*). În afară de aceste bunuri în dreptul roman sunt cunoscute categorii întregi de bunuri care nu puteau face obiectul dreptului de proprietate privată (*res extra patrimonium*). Aceste bunuri fie că erau considerate bunuri comune⁴², sau bunuri ale statului roman, fie că proprietatea lor în cadrul unor raporturi juridice de proprietate privată nu prezenta un interes deosebit pentru clasa proprietarilor de sclavi. Din această categorie făceau parte: bunurile comune și cele afectate folosinței comune (*res nullius humani juris*) și bunurile destinate cultului⁴³ (*res nullius divini juris*).

În Dacia — în epoca cuceririi romane — peregrinii aveau proprietăți⁴⁴ însă sub forma unui *dominium* care ținea de dreptul ginților. Întrucât nu aveau *ius commercii*, dobândirea bunurilor se realiza prin ocupație și remitere. Totuși interesul facilitării tranzacțiilor între romani sau latini de pe o parte și peregrini pe de altă parte, sau numai între peregrini, a dus la folosirea unor forme juridice române⁴⁵ (*mancipiăjunea*), inaccesibile în principiu peregrinilor. De asemenea, aceleasi interese au făcut accesibile peregrinilor și acțiunile care ocrotieau proprietatea romană, cărora printr-o ficțiune⁴⁶ li se recunoștea calitatea de cetățean roman⁴⁷ (*ac si civis Romanus esset*), numai cu ocazia judecării proceselor privitoare la proprietate — desăi, în principiu, beneficiul acestor acțiuni îl aveau numai cetățenii romani.

În societatea feudală baza raporturilor de producție o formă proprietatea feudalului privind mijloacele de producție — pămîntul fiind cel mai important mijloc de producție — și proprietatea necompletă privind producătorul direct, iobagul. Întrucât proprietatea agrară feudală⁴⁸ a constituit baza materială a orînduirii feudale — cu economia ei naturală, inchisă — și în dreptul feudal⁴⁹ pămîntul și, în general, bunurile nemîscătoare ca principale bogății, s-au bucurat de protecție specială. În acest sens, a fost instituit un regim juridic adecvat privind înstrăinarea regimului matrimonial și devoluționea succesorală a aces-

⁴² A. V. Venedikov, *op. cit.*, vol. I, p. 71—72.

⁴³ V. Hanqă, *op. cit.*, vol. I, p. 175; cf. Gaius, *Instit.*, II, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 7 a.

⁴⁴ Reconstituirea instituțiilor juridice din Dacia din perioada romană nu se poate face — dat fiind lipsa textelor — decât în lumeniul unui studiu comparativ privind transformările intervenite în sistemul juridic roman în aplicarea sa în provinciile cucerite.

⁴⁵ Aplicarea dreptului roman în Dacia este atestată prin tablilele cerate, acte constatazăre ale diferitor contractele încheiate potrivit dreptului roman — pe teritoriul Daciei. V. V. Hanqă, *op. cit.*, vol. I, p. 210—215.

⁴⁶ *Ibidem*, p. 179; cf. Gaius, *Instit.*, IV, 37.

⁴⁷ Practici utilizate în special înainte de edictul lui Caracalla din anul 212.

⁴⁸ C. Ciuhodaru, *Forme de proprietate feudală în Moldova*, „Studii și cercetări științifice”, Iași, nr. 3, 4-1955.

⁴⁹ În Moldova și Tara Românească, titlurile juridice de dobândire a proprietății feudale au fost moștenirea legală, dâna domnească, actele juridice încheiate între particulaři, testamentele precum și înzuirea (destelenirea) pămînturilor neenlivitate.

tor bunuri, în scopul conservării și transmiterii lor din generații în generații de familii nobiliare. De asemenea, chiar unele drepturi producătoare de venituri periodice (drepturi seniorale, imunități⁵⁰, rentele funciare, etc.) și care prezenta o valoare economică importantă, au fost incluse în categoria juridică a bunurilor nemișcătoare, asupra lor fiind extinsă protecția regimului juridic adecvat acestor bunuri.

În societatea burgheză atitudinea clasei dominante este determinată de interesul pe care aceasta îl are ca apropierea și utilizarea bunurilor în procesul de producție să se facă în limitele unor raporturi juridice din cadrul instituției dreptului de proprietate privată. În această privință, remarcăm deosebiri esențiale între capitalismul pre-monopolist și capitalismul monopolist. Din acest punct de vedere este edificatoare urmărirea liniei generale a evoluției distincțiunii bunurilor în: mișcătoare și nemișcătoare, apropiabile și neapropiabile, consacrată în codurile civile burgheze în fază inițială a elaborării lor.

În perioada capitalismului premonopolist principala diviziune a bunurilor — statornicită de codurile burgheze — era aceea în bunuri mișcătoare și nemișcătoare. Bunurile nemișcătoare constituind principala bogăție — pentru burghezie⁵¹ — se bucurau de un regim juridic preferențial. De pildă, proprietatea funciară se întindea asupra solului și asupra a tot ce cu titlu accesoriu se unea cu el (subsol, spațiu aerian înconjurator, apele, etc.) și asupra a tot ceea ce acesta putea să producă (produsele solului și ale subsolului)⁵². Așadar, ea conferea proprietarului funciar dreptul de a se bucura de toată utilitatea bunului respectiv. De asemenea, avind în vedere același interes al clasei burgheze față de bunuri, în codurile burgheze ele au mai fost clasificate în bunuri apropiabile și bunuri neapropiabile. Din categoria celor neapropiabile făceau parte: bunurile din domeniul public (art. 476, 478, cod civil român din 1864), bunurile fără stăpin (art. 646, cod civil român din 1864) și bunurile comune (art. 647 cod civil român din 1864).

O dată cu dezvoltarea industriei mecanizate⁵³, către sfîrșitul secolului trecut, în principalele state capitaliste s-a produs o cotitură în dezvoltarea capitalismului: capitalismul liberăi concurențe a fost înlo-

⁵⁰ v. Valeria Costăchel, *Les immunités dans les Principautés Roumaines au XIV-ème et XV-ème siècle*, Buc., 1947.

⁵¹ Bunurile nemișcătoare acaparate în cursul evenimentelor revoluționare de către burghezie sub forma proprietăților funciare reprezentau principala avuție a acesteia, pe cădă vreme mișcătoarele prezenta o valoare patrimonială mai restrânsă.

⁵² Cod civil român din 1864, art. 483—503, 579—583.

⁵³ „Marca industrie mecanizată este așadar ultimul cuvint al capitalismului, ultimul cuvint al „momentelor” lui „pozitive și negative”, V. I. Lenin, Opere, vol. III, p. 426.

cuit prin capitalismul monopolist — imperialismul⁵⁴. Prefacerile social-economice din societatea capitalistă, aflată în acest stadiu al dezvoltării sale, au fost reflectate și în dreptul burghez, atât prin adaptarea vechilor instituții juridice la noile condiții, cât și prin crearea de instituții noi în care sunt oglindite interesele capitaliștilor monopolisti.

Astfel, s-au adus restricții proprietății funciare pentru ca întreprinderile capitaliste să poată exploata zăcămintele miniere și forța motrice a apelor, să poată folosi spațiul atmosferic, să poată instala conducte, canaluri etc. În consecință, zăcămintele miniere, forța motrice a apelor etc., devenind o proprietate deosebită de cea a suprafeței⁵⁵, și aproprierea lor s-a făcut în cadrul unor raporturi juridice reglementate prin legi speciale^{55 a}. În același timp, o categorie distinctă de bunuri mișcătoare a devenit partea cea mai însemnată din averea unui capitalist. Acestea sunt titlurile de valoare (acțiunile⁵⁶, titlurile de obligații) emise în special de societățile anonime a căror însemnatate crește pe măsura accentuării procesului de concentrare și centralizare a capitalurilor.

De asemenea, s-a schimbat și concepția cu privire la bunurile considerate neapropriabile. În funcție de interesele capitalului monopolist, aproprierea și utilizarea unor bunuri care mai înainte erau considerate comune (gazele din atmosferă) sau fără stăpin (vînatul, pescuitul, folosirea apei din cursurile de apă) au făcut obiectul unor reglementări speciale. Alături de acestea, bunurile din domeniul public (transporturile pe cale ferată) ajungind să fie concesionate unor organizații monopoliste având un regim juridic special.

În societatea socialistă întâlnim un tip nou de proprietate — proprietatea socialistă — și forme noi de proprietate, proprietatea de stat și proprietatea cooperativă, apărute ca rezultat al unor condiții istorice obiective diferite. În același timp, în societatea socialistă asistăm la procesul apropriierii sociale a mijloacelor de producție și a produselor, apropriere care se infățișează în două forme: forma dreptului de proprietate socialistă de stat și forma dreptului de proprietate cooperativă. În prima situație aproprierea mijloacelor de producție și

⁵⁴ V. I. Lenin, *Imperialismul, stadiul cel mai înalt al capitalismului*, Buc., Ed. pol., 1959, p. 101.

⁵⁵ Vezi și legea minelor din România din 1893.

^{55 a} v. D'onișie Ionescu, Gh. Tuțu și Gh. Matei, *Desvoltarea constituțională a României*, Buc., 1957, Ed. st., p. 250; (privind Constituția din 1923, art. 19); în aceeași problemă, vezi Legea minelor din 1924 cu modificările din 1929, 1937, 1942.

⁵⁶ „Acțiunile societăților de cale ferată, miniere, de navigație, etc. reprezintă un capital real și anume capitalul care a fost investit și care funcționează în aceste întreprinderi sau sumă de bani avansată de către participanți pentru a fi cheltuită ca capital în aceste întreprinderi”. (K. Marx, *Capitalul*, vol. III, partea a II-a, cartea a III-a, p. 452).

a produselor se face de către statul socialist, întruchipind întregul popor, iar în a doua situație de către un colectiv organizat de oameni ai muncii, cooperativa, investită cu personalitate juridică.

În statele socialiste ca urmare a profundelor transformări structurale (socialiste, economice, politice și juridice) au apărut necesități și interese fundamentale comune ale clasei dominante (sau ale întregului popor), îndreptate spre realizarea aceluiași țel final.

Poziția egală — față de mijloacele de producție⁵⁷ — a fiecărui membru al societății, proprietatea socialistă de stat, precum și raportul de îmbinare a acestei proprietăți cu proprietatea cooperativă și cea personală, constituie izvorul principal care generează existența unor interese fundamentale comune.

În perioada contemporană, chiar în statele capitaliste dezvoltate și în statele eliberate de sub dominația colonială, elementele revoluționare⁵⁸ reușesc să exerce o influență remarcabilă asupra instituțiilor politice și juridice din țările respective, în funcție de necesitățile, interesele și scopurile, urmările și realizate în condițiile istorice de existență diferite ale acestor state. Referindu-se la Franța, Leon Julliot de la Morandiére⁵⁹ atrage atenția asupra faptului că, deși în această țară doctrinele socialiste nu au triumfat, totuși nu se poate afirma că ele nu au exercitat o anumită influență. În acest sens, subliniază faptul că, deși principiile oficiale ale legislației civile actuale din Franța sunt cele ale Declarației de drepturi din 1789 și ale codului civil din 1804, totuși ele au suferit transformări, cu atât mai mult cu cît însuși Constituția franceză din 1946 proclamă că, alături de aceste principii, se impun a fi admise și altele conforme spiritului și necesităților epocii. Or, aceste principii noi — deși nu sunt opuse celor vechi — au în vedere, între altele, ca toate întreprinderile care au în exploatare un serviciu public național să devină proprietatea unei colectivități; salariații unei întreprinderi să aibă posibilitatea exercitării unui control asupra gestiunii acesteia; statul să recunoască dreptul și îndatorirea de a dirija economia națională și, în consecință, de a controla modul în care particularii posedă, folosesc și dispun de bunurile lor.

⁵⁷ „Proletariatul pune mâna pe puterea publică și cu ajutorul acesteia transformă mijloacele de producție sociale, care scapă din mîinile burgheziei, în proprietate obștească. (Ifr. Engels, *Anti-Dühring*, Buc., 1955, E.S.P.L.P., p. 316).

⁵⁸ Leon Julliot de la Morandiére, *Précis de droit civil*, tom. II, Paris, Librairie Dalloz, 1957, p. 66; C. I. Gulian, s.a., *Istoria gândirii sociale și filozofice în România*, p. 457—501.

⁵⁹ *Précis de droit civil*, tom. II, Paris, Librairie Dalloz, 1957, p. 67.

Posesiunea, folosința și dispoziția ca atribute ale dreptului de proprietate nu pot fi subestimate, întrucât au un rol însemnat în exercitarea dreptului de proprietate — fie de tip socialist, fie de tip proprietății particulare în privința mijloacelor de producție.

Deși în orinduirile intemeiate pe exploatare, cît și în orinduirea socialistă, exercițiul formal al dreptului de proprietate se manifestă prin posesiune, folosință și dispoziție, conținutul său, esența și caracterul său de clasă sint diametral opuse. Acest adevăr este relevat de noțiunea generală a dreptului de proprietate, și ne obligă ca în analiza fiecărui tip de proprietate să răspundem la întrebarea: în posesiunea, folosința și la dispoziția cui se află mijloacele de producție.

QUELQUES ASPECTS THEORIQUES CONCERNANT LES NOTIONS DE PROPRIÉTÉ ET DE DROIT DE PROPRIÉTÉ

Résumé

L'auteur présente quelques problèmes théoriques généraux ainsi que quelques aspects historiques en ce qui concerne les notions de propriété et de droit de propriété. Il s'agit spécialement de l'acception sociale et juridique de ces institutions et la corrélation entre la propriété et le droit de propriété dans leur évolution historique.

De même, on expose en résumé les discussions qui ont lieu à ce sujet dans la littérature de spécialité des pays socialistes. Les controverses en question ont été plus vives sur la notion de „pouvoir propre”, formulée par le juriste soviétique Venedikov, et moins vives pour le contenu de ces notions, dont tout le monde reconnaît la nécessité, l'homme ne pouvant pas vivre sans consommer, c'est-à-dire, sans s'approprier les choses du monde extérieur.

L'auteur expose aussi l'évolution de ces institutions dans les pays socialistes et les transformations subies en même question, dans les pays capitalistes. Par exemple, en France, les principes du code civil et de la Déclaration des droits de 1789 restent officiellement ceux de la législation actuelle. Mais ils ont subi de fortes atteintes. La Constitution de 1946 proclame elle-même qu'à côté de ces principes, d'autres doivent être admis, conformes à l'esprit et aux besoins de l'époque.

Enfin, l'auteur insiste sur l'entendu du droit de propriété le plus complet que l'on puisse avoir sur une chose.

TEORIILE LUI PLATON ȘI CONCEPȚIA ARISTOTELIANĂ DESPRE SUVERANITATE

DE

ELENA PIPERNEA

Apariția statului s-a caracterizat prin constituirea unei forțe publice puse în slujba clasei dominante și împărțirea supușilor după teritoriu. Vechile legături gentilice, exprimind raporturi de rudenie, au cedat locul organizării cetățenilor după apartenența teritorială. În felul acesta s-au statonicit granițe de stat, în limitele căror statul își exercită în mod exclusiv atribuțiile sale, atât cu privire la teritoriul pe care există, cit și cu privire la populația aflată pe acest teritoriu, excluzând în aceste limite existența și amestecul oricărei alte puteri de stat.

Ca fenomen social de clasă, suveranitatea, ca trăsătură a puterii de stat, are un conținut istoric este valabil, determinat de caracterul diferitelor orînduiri social-economice, de condițiile materiale și politice existente în diferite etape ale dezvoltării sociale, de tipul de stat al căruia atribut este. Ea a apărut acolo unde au existat cel puțin două state, care trăiau unul alături de celălalt și încercau să-și mențină independența. Convingerea celor ce guvernau statele că prin deținerea puterii supreme asupra teritoriului și asupra populației și posibilitatea de a deveni absolut independenți, față de orice autoritate străină, era foarte puternică și bine stabilită în antichitate.

Existența statelor separate încă din antichitate ne determină să observăm că deși conceptul suveranității apare mult mai tîrziu, conținutul acestuia era o realitate încă în perioada antică, iar sub aspect juridic, independența statelor era bine definită în Grecia și Roma antică¹.

¹ E. A. Païlopoul, *Despre teoria juridică a suveranității naționale*, București, 1929, p. 5 și urm. și M. S. Korowicz, *Organisations Internationales et Souveraineté des Etats Membres*, Paris, 1961, p. 43.

Secolele VII-VI i.e.n. sint secole in care pluralitatea polisurilor, (orașe cetate) din Grecia antică, ajunseseră la punctul culminant al organizării și dezvoltării lor. În ce privește forma lor de guvernare, aceasta a fost diferită : aristocrație, democrație, oligarhie, tiranie etc. Dar indiferent de forma de guvernare pe care au imbrăcat-o aceste cetăți-orașe, ele și-au afirmat deschis unitatea lor împotriva întregii lumi barbare, declarindu-se independente și gata oricând de a-și apăra acest doriderat².

Cert este faptul că în explicarea originii statului, a puterii de stat și a dreptului, gînditorii greci s-au pronunțat de pe pozițiile democrației sau ale aristocrației în funcție de clasa socială căreia ii aparțineau. La strădania aceasta de a găsi o explicație cît mai credibilă și în același timp cît mai avantajoasă clasei stăpînilor de sclavi, filozofii Greciei antice au fost influențați și de lupta ascuțită dintre diferitele partide și grupări ale stăpînilor de sclavi, dintre bogăți și săraci, dintre sclavi și liberi³.

Filozofii antichității au încercat, într-un fel sau altul, să răspundă la principalele probleme care în mod indirect sint legate de problema naturii statului și justificarea autorității lui asupra individului. Întrebarea pe care și-au pus-o și la care au încercat să răspundă s-a referit, în special, la faptul dacă statul reprezintă „rațiunea și dreptatea”⁴ sau este mai mult o manifestare a voinței celor care conduc statul, ca și la unele aspecte cu privire la suveranitate, ca de exemplu izvorul ei și cine este deținătorul puterii politice supreme în stat.

Sofisții antichității, renumiți în secolul V i.e.n., au adoptat un scepticism față de legitimitatea autorității politice. Ei considerau că omul este prin natură să egoist și că dacă un om urmează natura, el va face doar ceea ce crede că este în interesul lui. Ei mai susțineau că ceea ce se numește „dreptate” este „numai interesul celui mai puternic” și că fiecare formă de guvernămînt stabilește legi potrivit cu interesele celor ce se află la putere⁵. Așadar, după ei, legea reprezintă o condiție artificială creată pentru a controla acțiunile indivizilor în interesul acelora care conduc statul.

Marea sarcină a lui Platon a fost aceea de a combate scepticismul, care amenință să distrugă temeliile societății organizate. El a considerat omul ca o ființă rațională într-un univers rațional. În acest univers există sistemul unui stat perfect pe care filozoful putea să-l descopere

² Gh. Gilescu, *Istoria gîndirii politice-juridice*, vol. I, Ed. did. și ped., București, 1968, 28 și Paul L. Léon, *L'Évolution de l'idée de la souveraineté avant Rousseau*, „Archives de Philosophie du droit et de Sociologie juridique”, Paris, 1937, p. 153.

³ A. Hauriou, *Droit Constitutionnel et Institutions Politiques*, Paris, 1968, p. 33.

⁴ Platon, *Republica*, Cartea II și Cartea IX.

⁵ Albert B. Saye and, Merrit B. Pound, *Principles of American Government*, Prentice-hall, Inc. Englewood Cliffs Fifth Edition, New Jersey, p. 7.

prin exercițiul rațiunii. În lucrarea sa *Republica*, Platon a descris acest stat ca fiind format dintr-o clasă conducătoare de oameni înțelepți, care să exerce și să administreze afacerile statului — puterea de stat n.n. — o clasă de războinici care să apere statul de dușmani și o clasă muncitoare care să furnizeze necesarul economic pentru viață. Împărțirea societății în diferite clase sociale, susține Platon, nu este o selecție naturală ci ea se face printr-o selecție gîndită, după o pregătire temeinică. Echilibrul social predomină atunci cînd fiecare clasă lucrează la sarcina pentru care este potrivită și se ferește să incurce munca celorlalte clase sociale. În acest stat ideal, înțelepții, filozofii guvernează după cunoașterea dreaptă a ceea ce este mai bun pentru stat și pentru toți membrii săi. Sarcina lor principală era de a educa pe diferenții membri în vederea înțelegерii adevăratului lor rol în societate și în felul acesta să facă posibilă o viață mai bună pentru toți. Unitatea realizată prin acest echilibru social se transformă astfel prin intermediul diferențierii politice, într-o suveranitate absolută, în apărarea căreia se îndreaptă toate eforturile și care absoarbe complet pe toți indivizii.⁶ Totodată, diferențierea socială se transformă într-o selecție artificială dirijată de către guvernanți care transmit, de la o generație la alta, o putere nediferențiată, în sensul că această autoritate poate izvori tot așa de bine din norme religioase sau din norme morale⁷. Autoritatea politică în *Republica* era, aşadar, bazată pe cunoașterea fenomenelor sociale, guvernanții fiind oameni de știință și nu legiuitori.

Cu privire la lege, Platon consideră că aceasta nu-și are locul în „statul ideal” deoarece — după părerea lui — legea se bazează pe obicei și conveniențe și, în cel mai bun caz, poate reflecta numai păreri despre adevăr nu și adevărul însuși⁸. Către sfîrșitul vieții, pierzind speranța că acest stat ar putea exista vreodată, a făcut unele concesii cu privire la stat și la autoritatea de stat, spunând că, practic, statul cel mai bun este acela unde conducătorii realizează administrarea statului după lege⁹.

Idealist prin excelență, Platon, în teoria sa asupra statului și a autorității de stat, s-a situat pe poziția aristocrației sclavagiste din care el însuși făcea parte, căutînd să justifice și să apere dominația acestei clase asupra întregii societăți. Concepțiile lui Platon au avut drept scop nu numai apărarea intereselor aristocrației sclavagiste, ci și consolidarea polisurilor care, începînd de prin sec. IV i.e.n., începuseră să decadă.

Un alt reprezentant al filozofiei antice grecești a fost ilustrul discipol al lui Platon, Aristotel, a cărei părere relativ la natura și problemele autorității politice, a fost mai apropiată de cea a teoreticienilor moderni. El s-a gîndit să combine raționamentul cu o analiză a statelor din trecut

⁶ Paul L. Leon, op. cit., p. 154.

⁷ Platon, *Republica*, Cartea IX.

⁸ Platon, op. cit.; vezi și A. B. Saye și Merritt B. Pound, op. cit., p. 3 și urm.

și contemporane lui, ca mijloc de descoperire a naturii statului și, în felul acesta, în știință să politică să se ocupe atât de formele actuale cât și de cele ideale ale organizării politice. Cu toate acestea, din analiza scrierilor lui observăm că nu a reușit să se debaraseze de influența prezentă a lui Platon, asupra gîndirii sale despre stat, pe care-l consideră ca un mijloc de realizare pentru „o viață bună”⁹.

Pornind de la ideea că omul este politic prin natura sa, Aristotel consideră că numai un zeu sau o fiară ar putea exista fără stat, că numai luînd parte la treburile statului, un om poate realiza potențialul înăscut, căutind prin aceasta să justifice existența statului pe care-l consideră ca un element indispensabil însăși existenței omului ca individ, ca parte componentă a societății a cărui ființă este asigurată prin existența elementului stat. Vorbind însă despre indivizii care trăiesc în cuprinsul unui stat, Aristotel face o distincție între oamenii liberi și sclavi, aceștia din urmă fiind calificați de el mai puțin oameni și mai mult fiare și în consecință consideră ca ceva firesc, natural, ca puterea supremă să fie exercitată numai de o anumită clasă care să aibă și rolul de conducător. În același timp, însă, el consideră ceva nenatural și degradant pentru un om să trăiască sub conducerea arbitrară a altuia dar susține că se poate trăi cu demnitate și profit sub conducerea legii, pentru că legea este „rațiunea neînsuflețită de dorință”. Astfel, într-un stat adevărat, clasa conducătoare trebuie să guverneze după lege¹⁰.

Argumentând utilitatea existenței statului, bineînțeles a statului sclavagist, Aristotel pledează și pentru existența dreptului ca element de bază al conducerii și realizării autorității în stat. El consideră legea ca o reflectare a înțelepciunii colective, al cărei obicei, tradiție și practică îndelungată ofere o bază solidă pentru autoritatea politică, superioară acelei pe care ar putea să o prezinte chiar cel mai înțelept legiuitor.

Cu privire la deținătorul autorității — suveranitatea n.n. — în stat, Aristotel combată teoria celor care susțineau că această autoritate trebuie să aparțină unui număr de cetăteni de elită, de aristocrați. O astemenea teorie nu face decît să disprețuiască celelalte clase sociale, pentru că le presupune incapabile de a ocupa funcții publice. Ea este periculoasă pentru că cei excluși, care în cazul de față reprezintă majoritatea unui stat, vor începe să urască statul respectiv. Pledând pentru suveranitatea tuturor cetățenilor, el arată că, dacă e logic și folositor ca aceasta să aparțină numai cîtorva, pentru motivul că ei sunt cei mai buni, atunci pe baza acelaiași principiu ar fi la fel de logic ca cel mai bun dintre aristocrați să aibă dreptul să revendice pentru el exclusiv suveranitatea.

⁹ Aristotele, *Politica*, parte introductivă; vezi și A. B. Saye și Merrit B. Pound, op. cit., p. 4.

¹⁰ Aristotele, *Politica*, Cartea II, capit. I.

În felul acesta, teoria enunțată mai sus nu duce la suveranitatea unei clase sociale, ci la suveranitatea unui singur om. Combătind cele relate, el consideră că adevărata teorie este aceea care atribuie suveranitatea tuturor cetățenilor, pentru că majoritatea considerată în totalitatea ei este mai bună și mai dreaptă decât un număr mic de oameni¹¹. Aristotel examinează și teoria conform căreia autoritatea supremă este încreștinată numai celor bogăți. El respinge această teorie susținind că este vorba să luăm în considerare averea multimii în totalitatea ei, este mai mare decât averea marilor proprietari. De altfel, el combată și teoria conform căreia exercitarea puterii de stat este încredințată unui singur om, afirmând că autoritatea legii nu trebuie înlocuită prin autoritatea unui singur individ. Deci, în formele de guvernămînt ale statelor din timpul său, studiate de el¹², era de părere că puterea politică trebuie să fie exercitată de toți cetățenii.

Pentru înlăturarea oricărora discuții cu privire la exercitarea autorității politice, Aristotel oferă o soluție conform căreia, în cadrul statului, această autoritate politică ar trebui să fie exercitată de o clasă mijlocie de cetățeni, nici prea bogăți, dar nici lipsiți cu totul de mijloace. Conducerea statului de către o astfel de clasă socială, afirmă el, ar înălța tulburările și revoluțiile¹³.

Observăm că, în teoriile sale, Aristotel caută să lege diferențe forme politice de un substrat social determinant. Înind seama de aceasta, el nu ascunde preferința sa pentru un regim intemeiat pe clasele de mijloc. Emite astfel un principiu democratic pe care însă el îl combină cu elementele aristocratice în așa fel că funcțiile de conducere în stat sunt rezervate acelora care în mod neindoielnic sunt cei mai capabili de a le exercita. În esență, el inclină totuși pentru acea formă de stat în care cel ce sint la conducere urmăresc binele general, adică al stăpinilor de sclavi, iar nu folosul lor personal.

Referitor la puterea de stat, el distinge, pentru prima dată în cadrul unei forme de guvernămînt, existența principiului separației puterilor în trei forme sau categorii și anume:

a — Puterea deliberativă, căreia îi revine înalta sarcină de a adopta legi, de a încheia tratate și de a controla pe magistrați. Această funcție el o încredează poporului.

¹¹ C. Dilescu, *Drept constituțional*, Ed. III, Buc., 1915, p. 123.

¹² Aristotel, influențat puternic de ideile lui Platon, împărtea statele în trei forme de guvernămînt: monarhie, aristocrație și democrație care, fiecare la rîndul lor, puteau prezenta unul din următoarele aspecte: tiranie, oligarchie și demagogie. Criteriile care separă aceste forme ar fi acelea că guvernarea se exercită în profitul guvernărilor și, în spînă, în avantajul acelora care detin puterea. Este însă vizibil faptul că această clasificare în mare măsură nu corespunde, deoarece o formă de guvernămînt poate acoperi regimuri diferite. Democrația poate, spre exemplu, să ascundă o oligarchie în serviciul celor bogăți, sau monarhia să ascundă un regim de tiranie, fără ca constituția să fi fost modificată în prealabil. (A. Hauriou, op. cit., p. 34).

¹³ Gh. Gilescu, op. cit. p. 42.

b — Magistraturile — adică exercitarea autorității — ceea ce numim noi astăzi putere executivă. Ocuparea acestor magistraturi urmează să se facă prin alegeri.

c — Cea de-a treia putere este puterea judecătorească asigurată prin tribunale. Această formă a puterii de stat are în sarcina sa soluționarea tuturor pricinilor și a cauzelor care izvorăsc din nerespectarea constituției¹⁴. În rest, el se fixează mai ales asupra modului în care aceste trei puteri se realizează, arătind că fiecare putere este încredințată către unui titular.

Ocupindu-se cu multă pricepere, pentru vremea aceea, de problemele referitoare la stat și la exercitarea puterii de stat, Aristotel a căutat să scoată în evidență supremăția legii vorbind chiar despre o lege fundamentală a statului, despre constituție. Deși a trăit în sec. IV i.e.n., el a cutes și analizat într-o mare opera, care din păcate s-a pierdut, 158 de constituții, din trecut și din timpul vieții sale, aparținind orașelor grecești și care, în totalitatea lor, constituiau un impunător ansamblu. O altă problemă de care s-a ocupat Aristotel a fost și independența statului, arătind că aceasta înseamnă independență politică și economică a unui stat față de toate celelalte state, înălțând prin această definiție concepția comunității internaționale¹⁵.

Prin gîndirea sa, Aristotel nu a putut depăși organizarea statală în polisuri a Greciei antice rămînind în aceste limite; el s-a străduit totuși să găsească, în instituțiile unei democrații sclavagiste realizabile, formele pentru dezvoltarea societății și dominația stăpinilor de sclavi¹⁶.

Existența acestor preocupări la gînditorii greci reiese și din relațiile unor istorici ca Phillipson de pildă; acesta, de acord cu mulți istorici ai dreptului, afirmă că pînă la bătălia de la Cheronea în anul 338 i.e.n. Grecia era formată dintr-un număr mare de state „independente și autonome”, care căutau să se întreacă unul pe celălalt în ce privește puterea și dezvoltarea forțelor militare și economice în vederea menținerii independenței. Divizarea Greciei în orașe independente — state, a dat naștere la relații între ele, relații care purtau amprenta puterii suverane. Coaliția (Liga) statelor independente grecești a atins un înalt nivel de dezvoltare a „dreptului helenic” care ulterior a constituit dreptul internațional al lumii grecești¹⁷.

Un document deosebit de prețios anterior acestei perioade este Constituția lui Solon, care consacră cîteva principii democratice — democrație sclavagistă — cu privire la stat și drept. Astfel, Constituția

¹⁴ A. Hauriou, op. cit., p. 35.

¹⁵ Aristotel, *Politica*, carte II-a, capitol. I, II, vezi și Gh. Gilescu, op. cit., p. 42.

¹⁶ N. Dașcovici, *Curs de drept constituțional*, (Note de curs), Iași, 1923—1924, p. 13.

¹⁷ M. S. Korowics, op. cit., p. 43.

cuprinde norme prin care se arată că regalitatea fiind abolită, puterea statului atenian rezidă în popor iar senatul și mai ales adunarea poporului sănătatea singurii factori constituționali și politici¹⁸. Exercitarea directă a puterii de stat prin adunarea poporului însemna, pentru cetățeanul grec, expresia cea mai înaltă a libertății sale, semnul vădit al libertății individuale.

Referindu-ne la ideile politice și juridice de largă circulație în legătură cu statul și puterea de stat, se observă că, în perioada civilizației grecești, oamenii politici și filozofii au mers foarte departe în încercarea de a lămuri fenomenele politice, ca o preocupare fundamentală pentru grija de a face să existe, în cadrul cetății, puterea și libertatea. Se poate spune, deci, că noțiunea de stat, putere de stat și autoritate politică — suveranitate — au constituit o amplă preocupare pentru gânditorii Greciei antice.

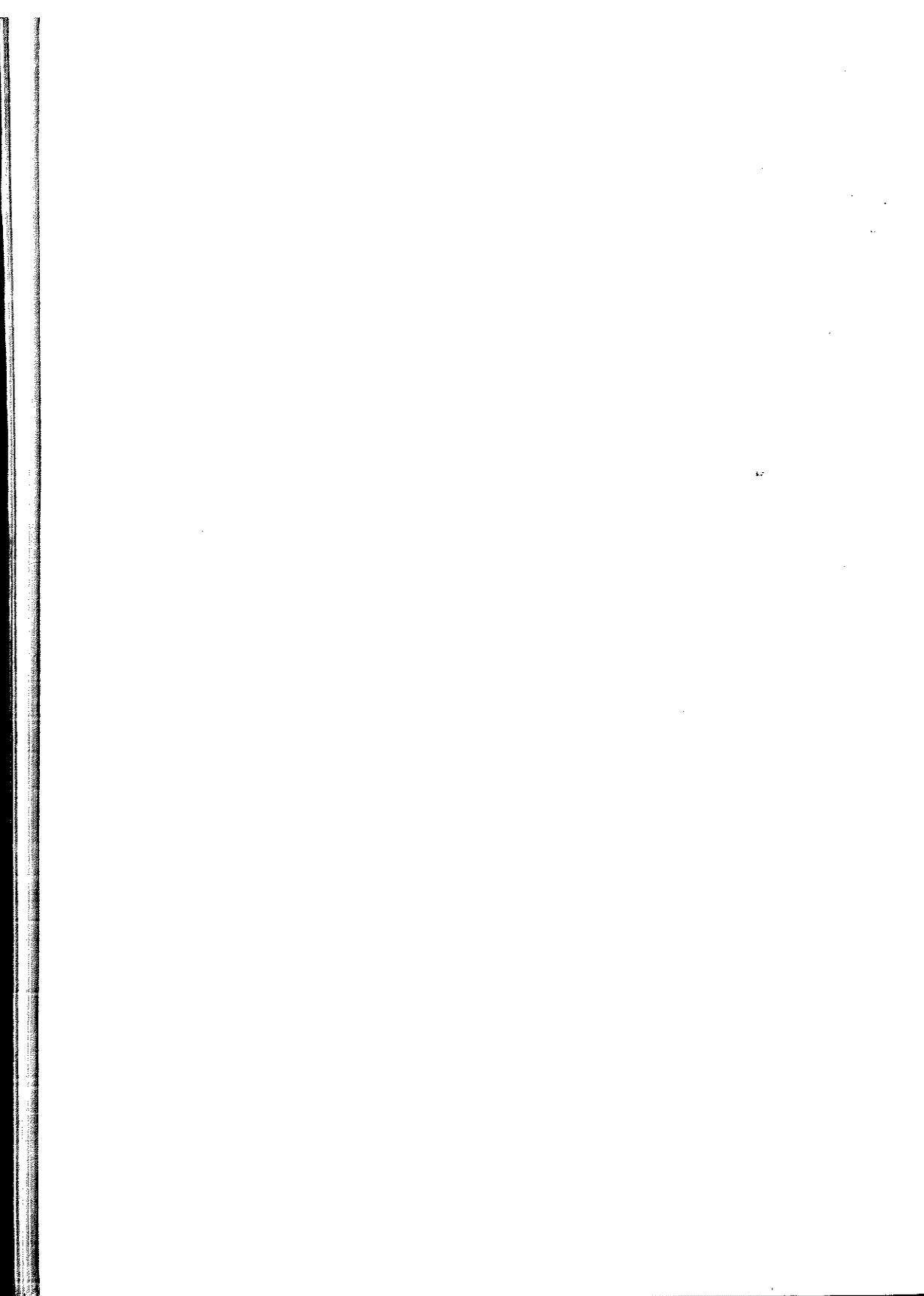
LES THÉORIES DE PLATON ET LA CONCEPTION D'ARISTOTE SUR LA SOUVERAINETÉ

Résumé

Dans cet ouvrage, l'auteur analyse les idées principales de Platon et d'Aristote par rapport à l'autorité politique (la souveraineté n.n.), la loi et l'Etat.

De l'exposé il résulte que la notion de souveraineté et d'indépendance a préoccupé particulièrement les penseurs de la Grèce antique, qui ont formulé diverses théories concernant le titulaire de la souveraineté et son mode d'exercice. Il en résulte aussi qu'ils ont accordé une importance particulière aux problèmes politiques, tâchant d'expliquer l'origine et l'essence de l'Etat et du droit ainsi que leur mécanisme.

¹⁸ C. Dănescu, op. cit., p. 117 și N. Dașcovici, *Curs de drept constituțional și administrativ*, Iași, 1934, p. 84.

NATURA NORMELOR ELABORATE DE ORGANIZAȚIILE
OBȘTEȘTI

DE

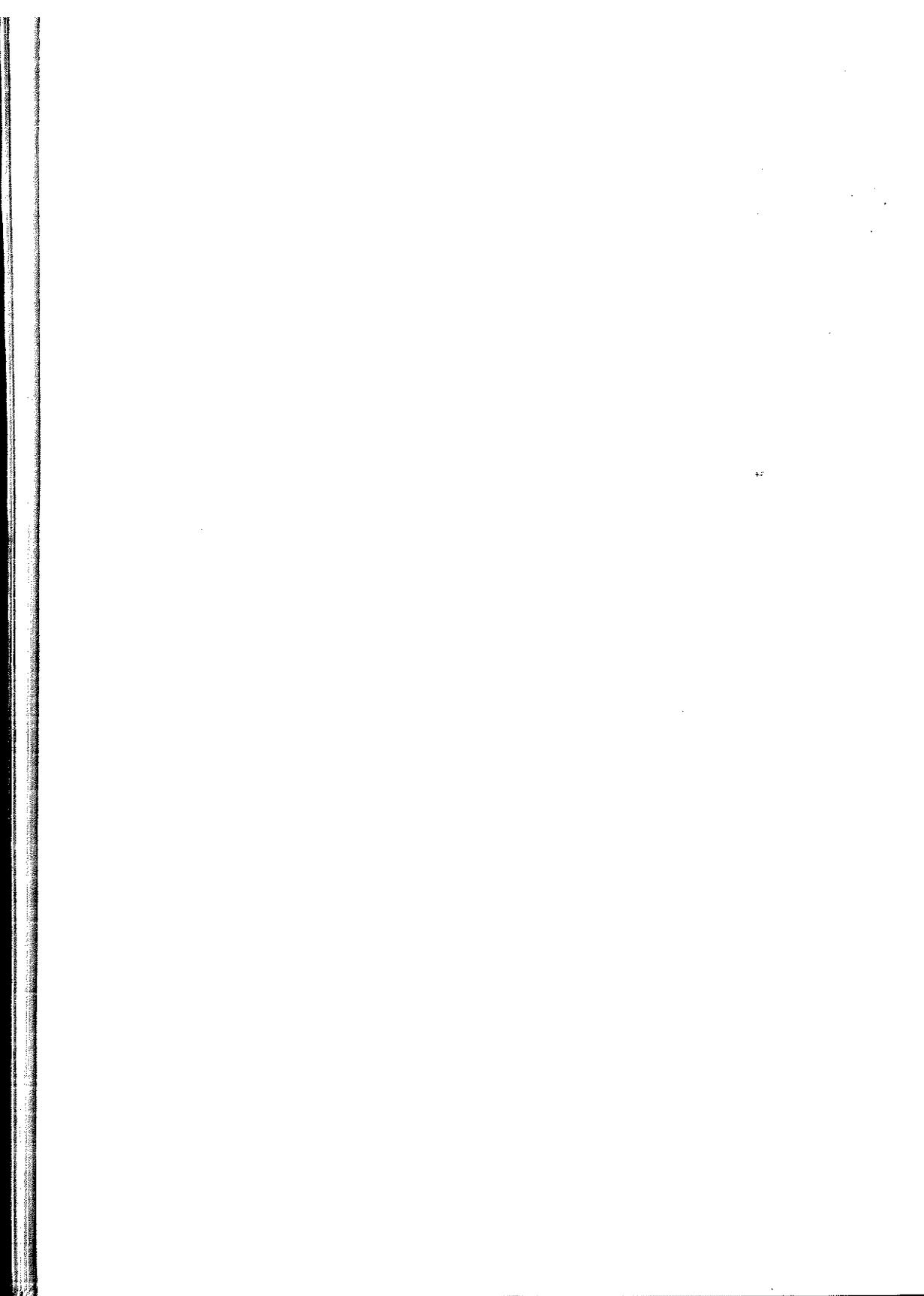
GENOVEVA VRABIE

La recentul congres al partidului nostru, tovarășul Nicolae Ceaușescu sublinia că „cerințele dezvoltării multilaterale a societății socialiste impun perfecționarea activității generale a statului, a organelor sale centrale și locale, întărirea legăturii lor cu masele, dezvoltarea democrației sociale, atragerea tot mai activă la conducerea societății a întregului nostru popor”¹.

Dezvoltarea neconitenită a democrației constituie trăsătura majoră a procesului de construire și cimentare a societății sociale multilateral dezvoltate. Inițiind și conducând nemijlocit acest proces, partidul a pornit și pornește de la faptul că, în esență, problema dezvoltării democrației sociale este problema participării active a poporului la conducerea treburilor țării.

Dinamismul societății noastre, complexitatea obiectivelor pe care le avem de înfăptuit în economie, știință, cultură și tehnică, în toate domeniile vieții sociale, necesită conjugarea eforturilor organelor de stat și ale organizațiilor obștești. Activitățile de stat și obștești se impletește, se sprijină reciproc, intrucât între ele există o deplină concordanță atât din punct de vedere al scopului căt și din punct de vedere al conducerii și îndrumării. Comunitatea de țeluri și deci de sarcini

¹ Raport la cel de al X-lea Congres al Partidului Comunist Român, Ed. pol., Buc., 1969, p. 70.

NATURA NORMELOR ELABORATE DE ORGANIZAȚIILE OBȘTEȘTI

DE

GENOVEVA VRABIE

La recentul congres al partidului nostru, tovarășul Nicolae Ceaușescu sublinia că „cerințele dezvoltării multilaterale a societății sociale impun perfecționarea activității generale a statului, a organelor sale centrale și locale, întărirea legăturii lor cu masele, dezvoltarea democrației sociale, atragerea tot mai activă la conducerea societății a întregului nostru popor”¹.

Dezvoltarea neconitenită a democrației constituie trăsătura majoră a procesului de construire și cimentare a societății sociale multilateral dezvoltate. Inițiind și conducând nemijlocit acest proces, partidul a pornit și pornește de la faptul că, în esență, problema dezvoltării democrației sociale este problema participării active a poporului la conducerea treburilor țării.

Dinamismul societății noastre, complexitatea obiectivelor pe care le avem de însăptuit în economie, știință, cultură și tehnică, în toate domeniile vieții sociale, necesită conjugarea eforturilor organelor de stat și ale organizațiilor obștești. Activitățile de stat și obștești se impletește, se sprijină reciproc, intrucât între ele există o deplină concordanță atât din punct de vedere al scopului căt și din punct de vedere al conducerii și îndrumării. Comunitatea de țeluri și deci de sarcini

¹ Raport la cel de al X-lea Congres al Partidului Comunist Român, Ed. pol., Buc., 1969, p. 70.

„imediate și mai îndepărtate determină existența unor legături strinse între cele două forme de activități ce apare ca obiectiv necesară în acea organizare socială pe care o reprezintă statul socialist”².

Procesul de întărire a statului socialist, ce corespunde cerințelor obiective ale dezvoltării societății, se realizează concomitent cu întărirea activității organizațiilor obștești. În acest sens, la Congresul al X-lea al Partidului Comunist Român se sublinia necesitatea creării condițiilor organizatorice care să asigure o mai bună participare a organizațiilor obștești a maselor largi populare la conducerea vieții de stat, corespondențator dezvoltării continue a democrației noastre socialiste.

Tinând seama de rolul mereu crescind al organizațiilor obștești, de o deosebită importanță teoretică și practică este analiza naturii activității și actelor elaborate de acestea. Această problemă a constituit obiect de studiu a numeroși autori și a fost abordată din puncte de vedere deosebite³.

Lipsa unei organizări și îndrumări în cercetarea ei științifică a avut ca rezultat fie neglijarea unor aspecte, fie concentrarea tuturor privilegiilor asupra acelorași aspecte. Nefiind obiectul nostru de studiu, ne permitem să amintim, cu titlu de exemplu, cîteva din observațiile ce s-ar putea face pe marginea temei amintite. Astfel, aproape în mod constant, nu s-a întreprins o cercetare diferențiată a activității organizațiilor obștești cu caracter economic și a celor ce nu au acest profil. De asemenea s-a discutat îndelung problema naturii actelor emise în scopul realizării sarcinilor organizațiilor obștești fără a se face o suficientă demarcație între actele de aplicare și actele normative.

Organizațiile își realizează scopul pentru care au fost create atât prin fapte materiale cât și prin emiterea unor acte. Acestea din urmă prezintă o mare importanță practică deoarece ele constituie mijloace

² I. Fodor, *Despre natura activității și a actelor organizațiilor obștești în cazul transmiterii în sarcina acestora a unor atribuții ale statului. „Studii și cercetări juridice”, anul X, nr. 2.*

³ Vezi T. Drăganu, *Acte de drept administrativ*, Ed. sl., Buc., 1959; I. Ceterchi, *Cîteva probleme teoretice ale sistemului dictaturii proletariatului privind impletirea activității de stat și a organizațiilor obștești în realizarea sarcinilor construcției socialiste. „Studii și cercetări juridice”, nr. 2-3/1960; Vl. Hanga, *Acte juridice ale organizațiilor obștești. „Justiția nouă”*, nr. 8/1963; E. Georgescu și S. Virtosu, *Cu privire la organizațiile obștești din R.P.R. și la natura actelor emise de acestea. „Justiția nouă”*, nr. 7/1965; I. Fodor, op. cit.; S. Popescu, *Rolul organizațiilor obștești în elaborarea și perfecționarea normelor dreptului socialist*, în „Studii și cercetări juridice”, nr. 1/1966; Gh. Bogos și E. Lupan, *Norme elaborate de organizațiile obștești*, în volumul *Forme de reglementare a relațiilor sociale în socialism*, Cluj, 1967, (litografiat), p. 83-101; M. Onescu, *Natura juridică și rolul actelor organizațiilor obștești. „Revista română de drept”*, nr. 2/1968.*

eficace prin care organizațiile obștești realizează anumite sarcini ale construcției socialiste⁴.

În legătură cu natura actelor organizațiilor obștești s-au conturat mai multe opinii.

O primă opinie aparține autorilor care s-au ocupat de problema actelor de drept administrativ și care s-au limitat la analiza actelor emise de organizațiile obștești în cadrul activității „transmise” lor din competența organelor de stat.

Acestia ajung la concluzia că avem de-a face cu acte ce prezintă **toate** caracteristicile actelor de drept administrativ „acte de drept administrativ prin delegație”⁵.

O a doua orientare cuprinde părerile unor autori, păreri ce prezintă nuanțe deosebite dar care converg, în ultimă instanță, către ideea naturii obștești a acestor acte. Astfel, sunt denumite de unii autori acte de natură obștească cu valoare juridică⁶, iar de alții sunt considerate acte cu caracter obștesc din punct de vedere al structurii și acte juridice din punct de vedere al formei⁷. Se pare însă că, și unii și alții, în aprecierile amintite, nu se referă la totalitatea actelor organizațiilor obștești ci numai la acelea care se emit în vederea realizării sarcinilor „transmise” din competența unui organ de stat.

Fără a ține cont de această limitare a obiectului aprecierii, alții autori acuză de o tendință de juridicizare pe cei ce consideră ca acte juridice actele organizațiilor obștești despre care am amintit⁸. În realitate, credem noi, ajung la formularea acestei critici datorită unei confuzii, a faptului că opun obștescul juridicului fără a sesiza existența unor acte statale ce nu au caracter juridic alături de acte juridice ce pot fi statale sau obștești.

La concluzia că actele juridice ale organizațiilor obștești sunt acte juridice de natură obștească ajung și alți autori, dar argumentările prezintă nuanțe deosebite, iar obiectul studiului nu este același⁹. De exemplu, Onescu are în vedere **toate** actele organizațiilor obștești

⁴ Vezi, în acest sens, E. Georgescu și S. Vîrtoșu, op. cit., p. 111.

⁵ T. Drăganu, op. cit., p. 25. Într-o formă oarecum asemănătoare această idee este susținută și de I. Gliga și M. Stoica, în *Drept administrativ al R.P.R.*, Litografia invățământului, Brașov, 1968, p. 42; R. Ionescu, *Suspendarea executării actelor administrative de stat*, în „Analele Universității București”, Seria științe sociale, nr. 11/1958, p. 46.

⁶ I. Ceterchi, op. cit., p. 85.

⁷ Vl. Hanga, op. cit., p. 31—32.

⁸ E. Georgescu și S. Vîrtoșu, op. cit.

⁹ Gh. Boboș și E. Lupan, *Normele elaborate de organizațiile obștești*, în volumul litografiat *Forme de reglementare a relațiilor sociale în socialism*, Cluj, 1967 și Marcu Onescu, *Natura juridică și rolul organizațiilor obștești*, „Revista română de drept”, nr. 2/1968.

și nu numai cele efectuate în vederea realizării sarcinilor „transmise” (idee cu care, de altfel, nici nu este de acord)¹⁰. Astfel, el se ocupă și de caracterul directivelor Partidului Comunist Român și al altor acte politice fără însă a scoate în evidență raportul dintre acestea și actele juridice normative, faptul că primele determină conținutul și orientarea celorlalte. De altminteri, autorul nu numai că nu face o demarcație între conținutul noțiunilor statal și politic, statal și juridic dar, după părerea noastră, le și confundă. În concepția sa activitatea organizațiilor obștești capătă caracter politic „numai ca rezultat al interacțiunii cu organele de stat”, iar funcțiile sociale ale organizațiilor obștești, cuprind *laturi politice* (s.n., G.V.) fără însă să se piardă un moment natura specifică de *influențare socială, educativă* (s.n., G.V.), pe care o au ca organizații obștești¹¹. Deci politicul este opus obștescului, și nu activitatea statală, activității obștești.

Lipsa unei terminologii consacrate sau folosirea unor termeni în alt sens decât cel juridic adevărat poate uneori să ducă la confuzii sau să facă foarte anevoieasă înțelegerea ideii pe care o argumentează autorul. Astfel, Onescu spune: „Este știut că în statul socialist problemele privind asigurările sociale și protecția muncii nu pot fi decât *probleme de stat* (s.n., G.V.)”. Dar ce înseamnă „probleme de stat”? Pot fi probleme ale statului și pot fi probleme ale societății sociale, toate realizându-se prin sistemul democrației sociale. Problemelor de o deosebită importanță trebuie să li se găsească metode sigure, categorice, de rezolvare. Drepturile fundamentale ale cetățenilor trebuie ocrotite prin toate mijloacele. Probleme ca cele referitoare la asigurările sociale și protecția muncii au stat și stau în atenția partidului și statului și ele sunt realizate atât prin metode statale cit și prin metode obștești. S-au făcut încercări în ambele sensuri¹²: și de lărgire a competenței organizațiilor obștești în acest domeniu și de întărire a grijii și atribuțiilor organelor de stat pentru apărarea acestor drepturi, drepturi fundamentale ale cetățenilor. Deci nu este neapărat necesar să le spunem „probleme de stat” pentru a le sublinia importanța. Si nici nu putem face o clasificare în „probleme de stat” și probleme ce nu sunt ale statului. Într-o măsură mai mare sau mai mică toate sunt probleme ale statului și toate derivă din sarcinile democrației sociale, putind fi realizate atât prin organe de stat cit și prin organizații obștești. Unele acte ale organizațiilor obștești pot deveni acte juridice nu pentru că avem de-a face cu „probleme de stat” ci pentru că realizarea lor, interesind într-o măsură mai mare statul, este asigurată și prin măsuri statale (alături de cele obștesti).

¹⁰ Marcu Onescu, *op. cit.*, p. 69.

¹¹ *Ibidem*.

¹² *Ibidem*.

¹³ De exemplu, în 1949, asigurările sociale de stat au trecut în sarcina sindicatelor, iar legea 219 dec. 1967 (art. 3 al. III) le trece în sarcina Ministerului Muncii.

Dacă cele două opinii pe care le-am amintit au un caracter monist, inclusiv actele juridice ale organizațiilor obștești într-o categorie sau alta — acte obștești sau acte statale — în literatură și-au făcut apariția și alte opinii care-și limitează obiectul de studiu numai la actele cu acțiune externă ale organizațiilor obștești, considerindu-le acte de natură complexă ce se situează pe o poziție intermedieră între actele edictate de organele de stat și actele interne ale organizațiilor obștești¹⁴.

Pe o poziție asemănătoare se situează și părerea conform căreia actele emise de organizațiile obștești ca urmare a unei autorizări exprese date de stat formează, după natura lor, un gen absolut nou de acte normative¹⁵.

Problema naturii actelor organizațiilor obștești fiind deosebit de complexă și prezentând o multitudine de laturi ce pot fi analizate din diferite puncte de vedere, noi ne propunem să discutăm, în studiul de față, cîteva aspecte referitoare la natura actelor normative și a normelor elaborate de organizațiile obștești.

Pentru a elucida problema naturii actelor trebuie să pornim de la natura activității organizațiilor obștești.

Aștăzii organele de stat și organizațiile obștești urmăresc același scop. De aceea acțiunile lor nu pot să se desfășoare în mod izolat. „Fiecare însă își indeplinește sarcinile ce le are potrivit specificului său, fără a se transforma una în celalătă; nici organele de stat nu-și pierd calitatea de organe ale puterii, nici organizațiile obștești nu se transformă în organe de stat, nu se etatizează.”¹⁶

Dar, în procesul infăptuirii sarcinilor multiple și complexe ale construcției socialiste în țara noastră, cele două categorii — organizații de stat și obștești — se influențează reciproc, se intercondiționează, am putea spune chiar că se complecăză. Influențarea activităților statale și obștești este reciprocă: formele statale ale activității sociale se perfecționează și se întăresc continuu lărgindu-și mereu baza de masă și folosind metode obștești, apropiindu-se în felul acesta de organele și organizațiile obștești iar formele organizatorice obștești își lărgesc și întăresc neconitenit activitatea, folosindu-se de sprijinul, îndrumarea și experiența organelor de stat.

La realizarea scopului lor comun și sub îndrumarea unică a partidului comunist ele pot să folosească și unele mijloace și căi asemănătoare sau comune. Astfel, reglementarea relațiilor sociale făcută de un organ de stat sau de o organizație obștească în vederea atingerii unor scopuri imediate, specifice lor, are ca final realizarea sarcinilor

¹⁴ I. Podor, op. cit., p. 206.

¹⁵ S. Popescu, op. cit.

¹⁶ I. Ceterchi, op. cit., p. 283.

și funcțiilor statului socialist, realizarea obiectivelor fundamentale ale societății în etapa dată. Scopul lor comun nu poate duce la confundarea celor două categorii de organizații — de stat și obștești — la estomparea deosebirilor dintre ele. De reținut numai aspectul care ne interesează: fiecare dintre ele poate să reglementeze relațiile sociale. Dar reglementarea prin norme sociale poate avea un conținut diferit și poate să îmbrace forme diferite. În marea lor majoritate, normele sociale au un conținut de clasă determinat, într-o formă sau alta, de condițiile vieții materiale. Astfel, schimbările survenite în sinul relațiilor economice se vor reflecta, în primul rînd, în normele politice. Acestea, la rîndul lor, vor influența sau determina conținutul altor norme sociale, mai ales a normelor juridice. Dezvoltarea dreptului socialist român este organic legată de necesitățile practice ale vieții sociale, de necesitățile cimentării și dezvoltării relațiilor economice socialiste. Dar această dezvoltare nu poate să nu reflecte dialectic, într-o formă specifică, modificările survenite în organizarea vieții sociale, formele noi de organizare a participării maselor la conducearea treburilor de stat. Mai mult decât atât, dreptul este principalul mijloc prin care statul socialist realizează sarcinile complexe ale construcției societății sociale multilateral dezvoltate.

Dar, se ridică problema, organele statului nostru sunt singurele creațoare de norme juridice, mai precis, normele juridice pot proveni numai de la organele investite cu putere de stat?

În elucidarea acestei probleme credem că este cazul să pornim de la :

1. realitatea socială a implementării activității organizațiilor de stat cu activitatea organizațiilor obștești;
2. definiția unanim admisă a normei juridice sociale;
3. delimitarea noțiunilor „statal” și „juridic”.

Spuneam mai înainte că, în etapa actuală, activitatea statală se imbină armonios cu cea obștească, că aceste două forme de activitate se intercondiționează, se influențează și chiar se completează. În această situație este normal ca organele de stat să folosească și forme obștești în realizarea sarcinilor care le incumbă, iar organizațiile obștești, maturizându-se, să folosească experiența organelor de stat sau să se sprijine pe puterea acestora în realizarea sarcinilor din ce în ce mai diverse și complicate pe care le au. Astfel, organele de stat, în realizarea sarcinilor desăvârșirii construcției sociale, folosesc metode statale dar folosesc și metode de influențare obștească, desfășurînd o activitate diversă: economică, politică, social-culturală și educativă.

Un mijloc important de realizare a sarcinilor lor este reglementarea relațiilor sociale prin norme general-obligatorii. Marea majoritate a actelor elaborate de organele de stat sunt acte juridice. Alături de acestea însă, organele de stat pot elabora și acte care nu îmbracă

această formă. De exemplu, în literatura juridică s-a arătat că organele puterii și organele administrației de stat pot elabora acte cu caracter exclusiv politic, deci acte statale ce nu sunt acte juridice¹⁷. Forma juridică este o formă a activității statale, este principala ei formă, dar nu unică.

Însă, în condițiile actuale, cind aparatul de stat este unul din instrumentele — instrumentul principal — cu care poporul în frunte cu clasa muncitoare realizează sarcinile construcției socialiste, dar nu unicul instrument, organizațiile obștești (care înglobează milioane de oameni ai muncii) au un rol din ce în ce mai mare în realizarea lor. Ele își realizează sarcinile atât prin fapte materiale cît și prin acte cu caracter normativ sau de aplicare. Marea majoritate a actelor lor au un caracter politico-obștesc. Acestora, în general, nu li s-a negat natura obștească. Problema s-a ridicat, în special, în legătură cu acele norme ale organizațiilor obștești cărora statul le garantează efectele și, prin aceasta, aceste efecte devin juridice.

Opunîndu-se obștescul juridicului, lupta s-a dus în special în jurul problemei dacă sunt acte de natură obștească sau acte de natură juridică, prin natura juridică înțelegindu-se, după părerea noastră, natura statală. Astfel, considerîndu-se că numai statul poate emite acte juridice, acestor acte li s-a spus acte obștești cu valoare juridică (deoarece subiectul nu era un organ de stat)¹⁸ sau, cu toate că se ajunge la concluzia că sunt acte juridice, argumentările ce se aduc ne conduc la concluzia că problema încă nu a fost suficient lămurită, avîndu-se în vedere că în final se consideră că actele organizațiilor obștești care cuprind reglementări juridice nu-și schimbă „natura statală a lor”¹⁹.

Criticînd punctele de vedere amintite, Gh. Boboș și E. Lupan porneșc de la definiția unanim admisă a normei juridice socialiste și ajung la concluzia că unele norme obștești sunt norme generale sancționate de statul socialist, norme care exprimă voința clasei muncitoare și a tuturor oamenilor muncii și sunt asigurate în aplicarea lor, la nevoie, de forță coercitivă a statului socialist, deci că sunt norme juridice²⁰.

Astfel, se arată că normele organizațiilor obștești au un caracter general fiind formulate pe cale principală, în abstract, că sunt norme impersonale. În legătură cu caracterul lor impersonal se evidențiază

¹⁷ T. Drăganu, *Formele de activitate ale organelor statului socialist român*, Ed. șt., Buc., 1965, p. 158—160, 185—186, 207—210, 313—316 și I. Benditer, *Natura juridică și clasificarea actelor organelor locale ale puterii de stat*, în „An. șt. Univ. Iași”, Seria științe sociale, anul 1958, p. 198.

¹⁸ I. Ceterchi, op. cit., p. 290 și asemănător, E. Georgescu și S. Virtosu, op. cit., p. 114 și.

¹⁹ Marcu Onescu, op. cit., p. 74—75.

²⁰ Gh. Boboș și E. Lupan, *Normele elaborate de organizațiile obștești, în Forme de reglementare a relațiilor sociale în socialism*, Cluj, 1957. (volum litografiat), p. 83.

faptul că ele se adresează unor persoane care „de cele mai multe ori sunt determinate generic”²¹. Se ia ca exemplu Statutul C.A.P. care reglementează raporturile dintre cooperatori și cooperativă. Aici s-ar putea aduce completarea că și unele acte juridice ale organelor de stat reglementează relațiile pe categorii de cetățeni, deci determină generic persoanele cărora li se adresează²² dar prin aceasta ele nu-și pierd caracterul de norme generale și impersonale. De asemenei, trebuie amintit că normele elaborate de organizațiile obștești și denumite în literatură „norme cu acțiune externă” nu se mai adresează unor categorii distincte de cetățeni. Se poate deci trage concluzia că normele elaborate de organizațiile obștești sunt norme generale și impersonale.

În ceea ce privește conținutul lor, voința clasei muncitoare, argumentarea făcută de autorii amintiți nu ni se pare suficient de convingătoare. Ei arată, mai intii, că o trăsătură a normei juridice este caracterul ei volitiv, exprimarea voinței clasei muncitoare ca voință de stat. Dar apoi continuă: „În cazul organizațiilor obștești, deși este vorba numai de o categorie de cetățeni (...), acest lucru nu influențează asupra sferei conținutului volitiv al normelor organizațiilor obștești în sensul că ele nu ar reprezenta voința tuturor oamenilor muncii. Voința exprimată în normele organizațiilor obștești apare ca parte integrantă a voinței generale a poporului muncitor, exprimată în vederea reglementării anumitor relații sociale. De aici decurge *in mod firesc* (s. n. — G.V.) și concluzia că între normele organizațiilor obștești și cele elaborate de organele de stat, nici sub acest aspect (al caracterului volitiv) nu există nici o deosebire esențială”²³.

O primă problemă care se ridică este aceea dacă, pentru etapa actuală, etapă în care interesele clasei muncitoare coincid în întregime cu interesele celorlalte clase și categorii de oameni ai muncii, mai este necesar să demonstrezi, în primul rînd, cărei „categorii de cetățeni” aparține voința sau, dacă nu cumva, obiectivul fundamental trebuie să fie acela de a convinge că „voința obștească” apare ca parte integrantă a voinței de stat. Desigur că voința tuturor categoriilor de cetățeni se integrează în sfera conținutului voinței de stat dar acest lucru nu ni-l putem propune a-l demonstra în studiu de față²⁴.

Mai intii, trebuie cercetat dacă voința exprimată de organizațiile obștești în vederea reglementării anumitor relații sociale poate fi assimilată voinței de stat și în ce condiții se poate face acest lucru. Nu ni se pare lipsită de interes compararea ei cu o normă din codul civil

²¹ Gh. Boboș și E. Lupan, *Normele elaborate de organizațiile obștești, în Forme de reglementare a relațiilor sociale în socialism*, Cluj, 1957, (volum litografiat), p. 90.

²² De exemplu, Codul muncii.

²³ Gh. Boboș și E. Lupan, op. cit., p. 91.

²⁴ Despre participarea organizațiilor obștești la elaborarea dreptului socialist și formarea voinței de stat, vezi S. Popescu, op. cit.

care stabilește : „înălțimea îngrădirii se va hotărî după regulamentele particulare, după *obiceiul obștesc...*”²⁵ În acest caz, o normă socială cu caracter local capătă forță juridică. Voinței obștești i se recunosc calități care o apropie de voința de stat. Aici nu am putea vorbi de o voință de stat care este o voință generatoare pe lingă voință obștească care este o voință mediată? Mai precis această ultimă voință capătă relevanță juridică numai prin recunoașterea ei ca atare din partea voinței de stat. Situația ni se pare aproape similară în cazul voinței exprimate în vederea reglementării anumitor relații sociale de către organizațiile obștești. Prin intermediul voinței de stat se recunoaște relevanță juridică voinței obștești. Numai în acest sens și nu generalizat, se poate spune că voința exprimată în normele organizațiilor obștești apare ca parte integrantă a voinței de stat.

O problemă tot atât de delicată se ridică și în legătură cu o altă trăsătură definitorie a normei juridice și anume, faptul că ea, la nevoie, poate fi asigurată de forță coercitivă a statului. În elucidarea ei trebuie să pornim de la o precizare: orice normă socială, indiferent de forma pe care o îmbracă, poate fi asigurată prin constringere (în sensul larg al cuvintului). Dar nu orice constringere are caracter statal. Pe de altă parte, trebuie reținut faptul că statul poate asigura realizarea unor norme sociale fără ca acestea să provină neapărat de la organe ale statului. Astfel, în mult discutata problemă a naturii actelor elaborate de organizațiile obștești s-a realizat o unanimitate de vederi în ceea ce privește posibilitatea ca unele din acestea să fie realizate și pe calea constringerii statale²⁶.

Referitor la această problemă, Gh. Boboș și E. Lupan arată în studiul amintit: „... faptul că constringerea nu se aplică de către subiectul care a elaborat norma, ci de un altul, nu este un impediment în a considera normele elaborate de organizațiile obștești ca fiind juridice. Și în cazul organelor de stat norma este elaborată, de cele mai multe ori, de un alt organ decit cel care aplică sancțiunea în cazul nerespectării ei”²⁷. Într-adevăr, fapul că subiectul care a elaborat norma nu este același cu subiectul care aplică constringerea „nu este un impediment” în a considera normele elaborate de organizațiile obștești ca fiind juridice dar comparația pe care o face cu organele statului ni se pare exagerată. Un organ creează normă, altul o aplică, altul asigură coerciția, dar toate sunt organe, toate sunt investite cu putere de stat, pe cind atunci cind o organizație „creează” și un organ „asi-

²⁵ Vezi art. 600 cod. civ.

²⁶ Gh. Boboș, *op. cit.*, p. 93. De reținut faptul că majoritatea autorilor au recunoscut această posibilitate în legătură cu actele emise în realizarea sarcinilor „transmise”.

²⁷ Gh. Boboș, *op. cit.*, p. 93.

faptul că ele se adresează unor persoane care „de cele mai multe ori sunt determinate generic”²¹. Se ia ca exemplu Statutul C.A.P. care reglementează raporturile dintre cooperatori și cooperativă. Aici s-ar putea aduce completarea că și unele acte juridice ale organelor de stat reglementează relațiile pe categorii de cetățeni, deci determină generic persoanele cărora li se adresează²² dar prin aceasta ele nu-și pierd caracterul de norme generale și impersonale. De asemenei, trebuie amintit că normele elaborate de organizațiile obștești și denumite în literatură „norme cu acțiune externă” nu se mai adresează unor categorii distincte de cetățeni. Se poate deci trage concluzia că normele elaborate de organizațiile obștești sunt norme generale și impersonale.

În ceea ce privește conținutul lor, voința clasei muncitoare, argumentarea făcută de autorii amintiți nu ni se pare suficient de convingătoare. Ei arată, mai întii, că o trăsătură a normei juridice este caracterul ei volativ, exprimarea voinței clasei muncitoare ca voință de stat. Dar apoi continuă: „În cazul organizațiilor obștești, deși este vorba numai de o categorie de cetățeni (...), acest lucru nu influențează asupra sferei conținutului volativ al normelor organizațiilor obștești în sensul că ele nu ar reprezenta voința tuturor oamenilor muncii. Voința exprimată în normele organizațiilor obștești apare ca parte integrantă a voinței generale a poporului muncitor, exprimată în vederea reglementării anumitor relații sociale. De aici decurge *in mod firesc* (s. n. — G.V.) și concluzia că între normele organizațiilor obștești și cele elaborate de organele de stat, nici sub acest aspect (al caracterului volativ) nu există nici o deosebire esențială”²³.

O primă problemă care se ridică este aceea dacă, pentru etapa actuală, etapă în care interesele clasei muncitoare coincid în întregime cu interesele celorlalte clase și categorii de oameni ai muncii, mai este necesar să demonstreze, în primul rînd, cărei „categorii de cetățeni” aparține voința sau, dacă nu cumva, obiectivul fundamental trebuie să fie acela de a convinge că „voința obștească” apare ca parte integrantă a voinței de stat. Desigur că voința tuturor categoriilor de cetățeni se integrează în sfera conținutului voinței de stat dar acest lucru nu ni-l putem propune a-l demonstra în studiu de față²⁴.

Mai întii, trebuie cercetat dacă voința exprimată de organizațiile obștești în vederea reglementării anumitor relații sociale poate fi assimilată voinței de stat și în ce condiții se poate face acest lucru. Nu ni se pare lipsită de interes compararea ei cu o normă din codul civil

²¹ Gh. Boboș și E. Lupan, *Normele elaborate de organizațiile obștești*, în *Forme de reglementare a relațiilor sociale în socialism*, Cluj, 1957, (volum litografiat), p. 90.

²² De exemplu, Codul muncii.

²³ Gh. Boboș și E. Lupan, *op. cit.*, p. 91.

²⁴ Despre participarea organizațiilor obștești la elaborarea dreptului socialist și formarea voinței de stat, vezi S. Popescu, *op. cit.*

care stabilește : „înălțimea îngrădirii se va hotărî după regulamentele particulare, după *obiceiul obștesc...*”²⁵ În acest caz, o normă socială cu caracter local capătă forță juridică. Voinței obștești i se recunosc calități care o apropie de voința de stat. Aici nu am putea vorbi de o voință de stat care este o voință generatoare pe lingă voință obștească care este o voință mediată? Mai precis această ultimă voință capătă relevanță juridică numai prin recunoașterea ei ca atare din partea voinței de stat. Situația ni se pare aproape similară în cazul voinței exprimate în vederea reglementării anumitor relații sociale de către organizațiile obștești. Prin intermediul voinței de stat se recunoaște relevanță juridică voinței obștești. Numai în acest sens și nu generalizat, se poate spune că voința exprimată în normele organizațiilor obștești apare ca parte integrantă a voinței de stat.

O problemă tot atât de delicată se ridică și în legătură cu o altă trăsătură definitorie a normei juridice și anume, faptul că ea, la nevoie, poate fi asigurată de forță coercitivă a statului. În elucidarea ei trebuie să pornim de la o precizare: orice normă socială, indiferent de forma pe care o îmbracă, poate fi asigurată prin constringere (în sensul larg al cuvântului). Dar nu orice constringere are caracter statal. Pe de altă parte, trebuie reținut faptul că statul poate asigura realizarea unor norme sociale fără ca acestea să provină neapărat de la organe ale statului. Astfel, în mult discutata problemă a naturii actelor elaborate de organizațiile obștești s-a realizat o unanimitate de vederi în ceea ce privește posibilitatea ca unele din acestea să fie realizate și pe calea constringerii statale²⁶.

Referitor la această problemă, Gh. Boboș și E. Lupan arată în studiu amintit: „... faptul că constringerea nu se aplică de către subiectul care a elaborat norma, ci de un altul, nu este un impediment în a considera normele elaborate de organizațiile obștești ca fiind juridice. Și în cazul organelor de stat norma este elaborată, de cele mai multe ori, de un alt organ decit cel care aplică sancțiunea în cazul nerespectării ei”²⁷. Într-adevăr, faptul că subiectul care a elaborat norma nu este același cu subiectul care aplică constringerea „nu este un impediment” în a considera normele elaborate de organizațiile obștești ca fiind juridice dar comparația pe care o face cu organele statului ni se pare exagerată. Un organ creează norma, altul o aplică, altul asigură coerciția, dar toate sunt organe, toate sunt investite cu putere de stat, pe cind atunci cind o organizație „creează” și un organ „asi-

²⁵ Vezi art. 600 cod. civ.

²⁶ Gh. Boboș, *op. cit.*, p. 93. De reținut faptul că majoritatea autorilor au recunoscut această posibilitate în legătură cu actele emise în realizarea sarcinilor „transmise”.

²⁷ Gh. Boboș, *op. cit.*, p. 93.

gură", deosebirea este de altă natură, este deosebirea pe care, încă din prima parte a lucrării, arătam că nu putem s-o estompăm și asupra căreia nu mai revenim.

Dar, dacă numai unele acte ale organizațiilor obștești cu caracter normativ pot fi asigurate prin forța coercitivă a statului, se ridică întrebarea legitimă, care sunt acele acte și în ce condiții devin ele acte juridice?

Răspunsul este strins legat de o ultimă trăsătură a normei juridice pe care o avem de analizat și anume, de aceea potrivit căreia norma juridică este o regulă generală instituită sau sănctionată de stat. Cum, în cazul nostru, nu ne interesează normele instituite de statul socialist ci cele „sănctionate”, vom recurge din nou la comparația făcută anterior. „Obiceiul obștesc” referitor la înălțimea îngrădirii la care face trimitere art. 600 cod civil nu provine de la un organ al statului ci statul doar îi recunoaște efectele juridice prin intermediul unei norme de drept civil.

În cazul nostru normele pe care le analizăm, norme ale organizațiilor obștești, nici ele nu provin de la un organ de stat, dar pot deveni norme juridice prin recunoașterea efectelor produse de ele, prin garantarea lor de către stat²⁸.

Sfera recunoașterii și garantării de către stat a efectelor produse de actele organizațiilor obștești depinde atât de natura și întinderea sarcinilor pe care le au, cît și de maturitatea, experiența și capacitatea lor.

În ceea ce privește forma recunoașterii, aceasta poate imbrăca diferite aspecte: autorizare prealabilă generică, aprobare ulterioară expresă, avizare din partea unui organ de stat sau elaborarea unor norme comune²⁹.

Dacă în legătură cu autorizarea prealabilă, aprobarea ulterioară și emiterea în comun s-a realizat o unanimitate de vederi în sensul recunoașterii caracterului juridic al normelor elaborate în aceste condiții, în privința avizelor și propunerilor de adoptare a unor acte normative opiniile au rămas împărțite, unii autori considerîndu-le doar simple operații tehnice prin structura lor, acte preparatorii ale unor acte normative³⁰.

²⁸ Faptul că din punct de vedere al tehnicii juridice ne-am permis să facem această comparație, nu poate duce, credem noi, la estomparea conținutului nou al procesului de elaborare a normelor juridice de către organizațiile obștești. Este un proces specific etapei actuale de dezvoltare a statului nostru și este determinat, pe de o parte, de complexitatea sarcinilor construcției socialelor iar, pe de altă parte, de necesitatea tot mai acută a atragerii maselor la rezolvarea treburilor de stat, necesitate care în practică duce la îmbinarea din ce în ce mai strânsă a activității statale cu cea obștească.

²⁹ Vezi Gh. Boboș și E. Lupan, *op. cit.*, p. 95.

³⁰ Vl. Hanga, *op. cit.*, p. 38–40 și S. Popescu, *op. cit.*, p. 14.

Cum însă natura actelor elaborate de organizațiile obștești nu poate fi afectată de numărul mai mare sau mai mic de forme prin care statul recunoaște și garantează electele lor, le sancționează, le dă forță juridică, nu ne vom ocupa de această problemă deoarece economia studiului de față nu ne-o permite.

Reținem doar faptul că statul atribuie acestora — prin diferite forme — un caracter obligatoriu, asigurindu-le aplicarea cu ajutorul forței coercitive. Iată de ce ne alăturăm opiniei care consideră că pentru aceste acte normative se impune recunoașterea caracterului lor juridic, recunoașterea lor ca acte juridice³¹, recunoaștere care nu afectează și nici nu poate afecta natura lor obștească.

Deci, în condițiile etapei actuale, reglementarea unor relații sociale se poate înfăptui prin organizațiile obștești care, în anumite limite, folosesc și forma juridică³². Forma juridică, credem noi, este specifică organelor de stat, dar ea poate fi „imprumutată” în anumite limite și de organizațiile obștești atunci cind complexitatea sarcinilor societății sociale multilateral dezvoltate cere o imbinare mai puternică între activitatea statului și cea obștească, o participare din ce în ce mai mare a maselor la conducerea treburilor de stat. Bineînțeles că se vor aprecia, pentru fiecare etapă în parte, gradul, limitele în care organizațiile obștești pot folosi forma juridică de reglementare.

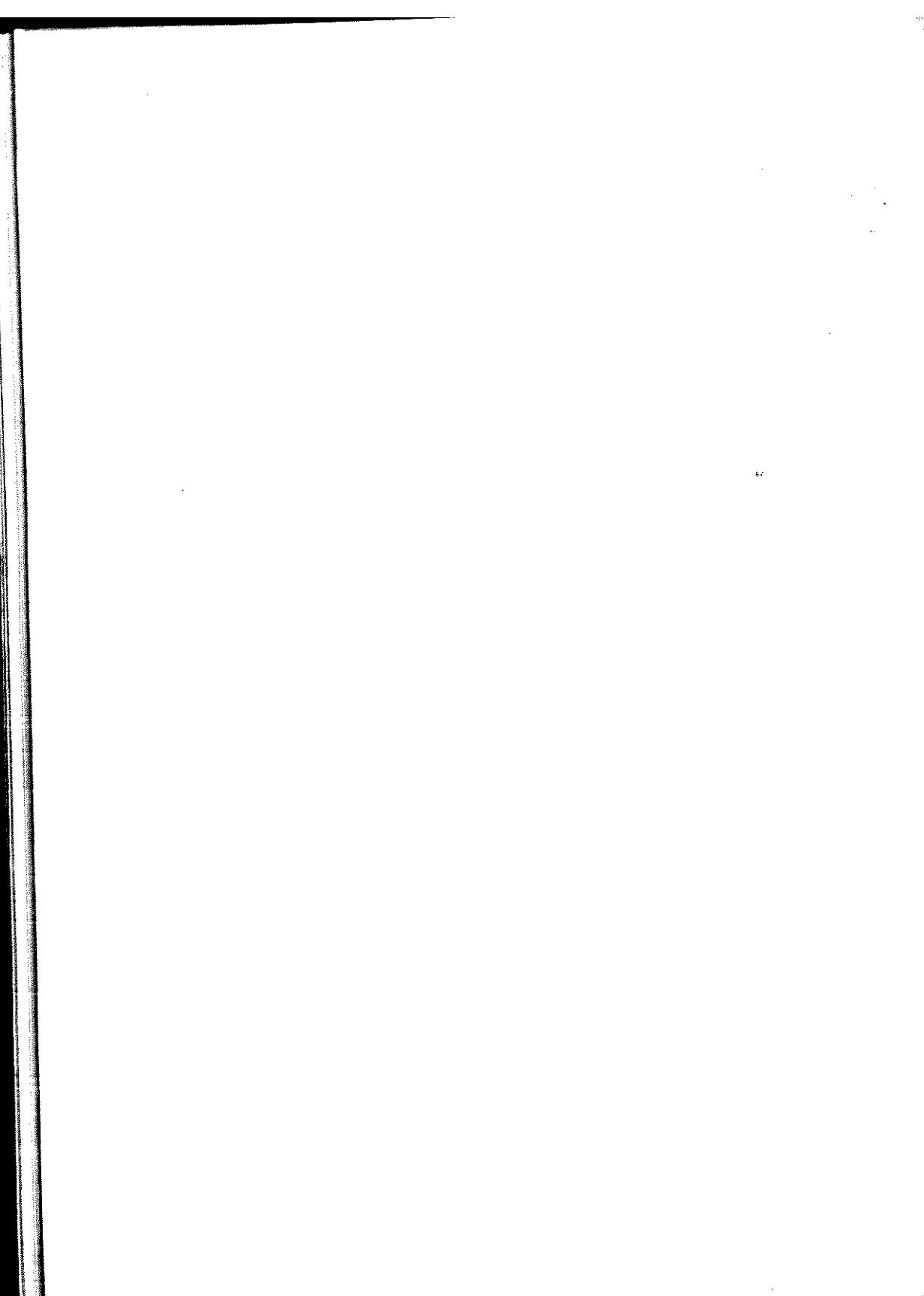
LA NATURE DES NORMES ÉLABOREES PAR LES ORGANISATIONS SOCIALES

Résumé

En abordant le problème de la nature des normes et des actes normatifs des organisations sociales et en prenant comme point de départ : a) la réalité sociale de l'interprétation de l'activité des organisations sociales ; b) la définition par tous admise de la norme juridique sociale et c) la délimitation des notions „juridique” et „étatique”, l'auteur arrive à la conclusion que les normes des organisations sociales auxquelles l'État reconnaît et garantit, en certaines formes, leurs effets, en leur donnant la force juridique, sont des normes juridiques.

La forme juridique est propre aux organes de l'État mais rien ne s'oppose, dans l'étape actuelle, que cette forme soit utilisée, dans les limites fixée par l'Etat, aussi par les organisations sociales.

³¹ Vezi, în acest sens, și M. Onescu, op. cit., p. 74.

CONSIDERAȚII CU PRIVIRE LA OBIECTUL ȘI LOCUL CRIMINALISTICII ÎN CADRUL ȘTIINȚELOR JURIDICE

DE

AUREL CIOPRAGA

Apărută ca preocupare științifică distinctă unitară, relativ tîrziu, în prima jumătate a secolului al XIX-lea, din nevoile practicăi sociale și juridice și reflectînd condiții diferite de practicare, literatura de specialitate a prilejuit opinii diferite referitoare la obiectul criminalisticii, sistemul acesteia precum și cu privire la locul ei în cadrul științelor juridice.

Considerată fie „o știință tehnică aplicată sau o știință a dreptului probator, ori auxiliară a dreptului procesual penal”¹, obiectul criminalisticii burgheze se mărginește exclusiv aproape la problemele de tehnică polișistă iar metodele, procedeele, tehniciile acesteia au în vedere examinarea numai a probelor materiale.

La diversitatea de opinii întlnită în literatura de specialitate burgheză cu privire la obiectul criminalisticii, mai exact al polișiei științifice, disciplină al cărei conținut este, aşa cum anticipam limitat exclusiv aproape la probleme de tehnică polișistă, i se alătură o alta care-i contestă caracterul de știință autonomă.

Situîndu-se pe pozițiile literaturii clasice exprimate de Edmond Locard, acum mai bine de treizeci de ani, în tratatul său de criminalistică², în literatura franceză recentă de specialitate, criminalisticii nu î se recunoaște caracterul de știință de sine stătătoare pe consi-

¹ S. Georgeșcu, L. Tamas, *Criminalistica în R.P.R. și sarcinile ei actuale*, „Probleme de medicină judiciară și criminalistică”, vol. I, Ed. med., Buc., 1964, p. 12.

² Edmond Locard, *Traité de criminalistique*, tome I^e, Lyon, 1931, p. 7 și urm.

derentul că: „Paralel cu medicina legală, cu toxicologia și criminologia, s-a creat încetul cu încetul o disciplină particulară care nu poate revendica denumirea de știință deoarece ea face apel în mod simultan la biologie, la chimie, la fizică, precum și la matematică”³.

Cu alte cuvinte, potrivit acestei opinii, ceea ce răpește acestei discipline caracterul de știință independentă este faptul că ea operează adeseori cu date furnizate de diferite științe ale naturii și tehnicii.

Este adevărat că încă de la începuturile sale criminalistica, mai cu seamă partea ei tehnică, a utilizat o gamă variată de metode, de procedee, de realizări din alte domenii ale științei și tehnicii, că într-o anumită măsură calea urmată de criminalistică în evoluția sa este în general calea dezvoltării acelor ramuri ale științelor naturii și tehnicii ale căror realizări au fost adaptate obiectului său de studiu. Dar aceasta a constituit și constituie o necesitate izvorită din cerințele vieții sociale, din condițiile obiective de practicare a criminalisticii.

Într-adevăr, diversificarea mijloacelor de săvîrșire a infracțiunilor, varietatea procedeelor de camuflare a infracțiunilor pe de o parte, folosirea în scopuri antisociale într-o măsură tot mai mare a progreselor științei și tehnicii de către infractori, a creat necesitatea obiectivă de a se folosi, în scopul descoperirii infracțiunilor și identificării infractorilor, realizări din diferite domenii ale științei și tehnicii.

Descoperirea infracțiunilor, identificarea infractorilor ar rămîne iluzorii dacă organele judiciare nu ar fi înarmate cu cele mai noi realizări ale științei și tehnicii, dacă metodele și mijloacele elaborate de criminalistică nu ar fi în permanentă concordanță cu progresele realizate de știință, dacă metodele și mijloacele tehnico-științifice criminalistice nu ar devansa procedeele folosite de infractori.

A contesta criminalisticii caracterul de știință autonomă pe considerentul că aceasta se slujește în scopuri proprii de realizări din diferite ramuri ale științei, înseamnă însă a pierde din vedere un aspect fundamental, un element calitativ, înseamnă a ignora modul, maniera în care criminalistica folosește datele puse la îndemînă de alte științe.

Astfel, utilizînd datele din domeniul chimiei, fizicii, biologiei, științelor naturale etc. în scopul cercetării infracțiunilor și a prevenirii lor, criminalistica nu preia pur și simplu, nu preia mecanic aceste realizări aşa cum ele au fost elaborate de științele naturii și tehnicii, ci le prelucrează în mod radical, creator, activ, le atribuie noi însușiri, noi calități, într-un cuvînt le adaptează sarcinilor sale specifice, le folosește potrivit unor modalități și într-un spirit proprii numai ei.

Adaptarea realizărilor altor științe scopului cercetării infracțiunilor are drept rezultat crearea unor metode, procedee, tehnici noi care

³ Jean Gayet, *Manuel de police scientifique*, Paris, 1961, p. 7.

mai înainte nu aveau această configurație, nu existau ca atare în nici una dintre științele din care au fost preluate.

Toate acestea atribuie criminalisticii caracterul de știință independentă, de știință care unifică realizările, datele din diferite domenii ale științelor naturii și tehnicii și le adaptează unei finalități proprii — descoperirea infracțiunilor, identificarea infractorilor, cercetarea infracțiunilor.

Un singur exemplu ce ilustrează modul creator în care criminalistica prelucră și adaptează scopurile sale realizările preluate din alte științe, ni se pare edificator. La sfîrșitul secolului al XVII-lea, un anatomist italian, Malpighi, făcea o descoperire care pentru știința anatomiciei nu avea să prezinte vreodată vreun interes, dar care preluată de criminalistică și adaptată sconjurilor sale, avea să însomne, alături de celelalte realizări, inceniturile aplicării științei în slujba identificării infractorilor. Astfel, Malpighi, nota existența ne linia de demarcare dintre dermă și epidermă, la nivelul falangelor terminale de la mijloc, a creștelor papilare și a orificiilor sudoripare. Dar abia două secole mai tîrziu forma acestor desene papilare avea să atragă atenția unui alt savant, Purkinje. Eforturile acestora li se alătură eforturile cercetătorilor Sir William Herschell, Dr. Henry Faulds, Sir Francis Galton, Vucetich s.a.

Aceste cercetări au pus în evidență particularitățile desenelor papilare și anume de a fi stabile pe întreaga perioadă a vieții unei persoane și de a prezenta o infinită varietate în sensul că două persoane nu pot avea desene papilare identice, particularități care și astăzi stau la baza identificării persoanei. Pe baza acestor particularități a desenelor papilare s-a constituit dactiloscozia — parte a tehnicii criminale — care a permis elaborarea metodei de înregistrare penală a infractorilor dină desenele papilare, metodă care, cu unele deosebiri este aplicată de toate serviciile de înregistrare din lume. Aceasta este drumul schitat în termeni cu totul generali, al constituirii unioa din părțile tehnicii criminale care confirmă teza nostrivă că această disciplină nu preia mecanic realizări ale celorlalte științe ale naturii și tehnicii și, prelucrîndu-le și adântîndu-le creator, le atribuie o fizionomie proprie.

Se înțelege, sirul exemplelor menite a învedera această teză este bogat, căci numeroase sunt științele ale căror realizări criminalistica le preia și le adaptează scopurilor sale.

În acest mod criminalistica unifică metodele și procedeele altor științe în scopul cercetării infracțiunilor și, pe baza lor, creează noi metode și procedee care mai înainte nu au existat în nici una din științele naturii și tehnicii, justifică caracterul de știință autonomă al criminalisticii.

Dacă ne referim la criminalistica socialistă, adaptarea creațoare a datelor furnizate de științele naturii și tehnicii scopurilor sale reprezintă o metodă proprie de cercetare și totodată o sarcină de mare însemnatate: aceea de a fi în mod permanent la curent cu cele mai noi realizări ale științei și cu cele mai noi date ale experienței practice.

În literatura noastră de specialitate, ca de altfel în literatura de specialitate socialistă în general, criminalistica este considerată „o știință care are drept obiect studiul și elaborarea mijloacelor necesare pentru descoperirea infracțiunilor, urmărirea și identificarea infractorilor, pentru cercetarea infracțiunilor și prevenirea lor”⁴.

Cuprindând într-un sistem unitar metodele și mijloacele tehnico-științifice, tactică-penale, cele ce-și găsesc aplicarea la cercetarea diferitelor categorii de infracțiuni, precum și metodele și mijloacele de prevenire a infracțiunilor, obiectul criminalisticii socialiste, sistemul acesteia, metoda pe baza căreia cercetează problemele ce constituie obiectul său de studiu, sunt științific elaborate.

De aceea, în literatura de specialitate socialistă, discuțiile nu poartă asupra acestor aspecte ci doar asupra locului pe care criminalistica trebuie să-l ocupe în cadrul științelor juridice și al raporturilor în care se află aceasta cu științele juridice.

Astfel, în literatura noastră s-a exprimat opinia potrivit căreia „criminalistica este o știință juridică cu obiectul, sistemul și metoda sa de studiu și elaborare bine definite” și că „Așa fiind, locul criminalisticii este deci în cadrul științelor juridice, ea fiind o știință juridică specială și nu o știință tehnică aplicată sau o știință a dreptului probator ori auxiliară a dreptului procesual penal”⁵.

Fără a împărtăși această opinie, vom căuta să dovedim că statutul criminalisticii este acela al unei științe auxiliare a științelor juridice, iar în considerațiile pe care le vom face vom porni în primul rînd de la obiectul științelor juridice.

După cum se știe, „În accepțiunea cea mai largă a cuvîntului, obiectul științelor juridice îl constituie, desigur, dintr-un anumit unghi de cercetare, statul și dreptul în formele lor multiple în care au existat sau există în societate” că „Studiind fenomenul juridic, dreptul, în complexitatea lui, științele juridice cercetează toate realitățile sociale cu caracter juridic ca: normele de drept, instituțiile juridice, raporturile juridice, precum și diferite concepții privitoare la drept, existente în decursul istoriei”⁶.

⁴ S. Georgeșcu, L. Tamas, *Criminalistica în R. P. R. și sarcinile ei actuale*, „Probleme de medicină judiciară și criminalistică”, vol. I, Ed. med., Buc., 1964, p. 10.

⁵ *Ibidem*, p. 11 și 12.

⁶ I. Demeter, I. Ceterchi, *Introducere în studiul dreptului*, Ed. st., Buc., 1962, p. 8.

Așa fiind, criminalisticii nu i se poate atribui caracterul de știință juridică deoarece obiectul acesteia nu-l constituie nici normele de drept, nici instituțiile juridice nici raporturile juridice, ci așa cum s-a desprins și pînă aici, obiectul acesteia constă în elaborarea metodelor și mijloacelor necesare pentru descoperirea infracțiunilor, urmărirea și identificarea infractorilor pentru cercetarea infracțiunilor și prevenirea lor.

Se știe, de asemenea, că în raport cu obiectul lor de studiu științele juridice se subdivid în trei mari grupe. Astfel, cercetarea problemelor generale ale statului și dreptului constituie obiectul teoriei generale a statului și dreptului, studierea statului și dreptului în evoluția lor istorică constituie obiectul științelor juridice istorice și, în sfîrșit, cercetarea normelor juridice pe grupe, potrivit specificului lor, constituie obiectul științelor juridice de ramură⁸.

Neîndoios, criminalistica nu-și află locul în primele două grupe ale științelor juridice, după cum aceasta nu poate fi, în nici un caz, inclusă în rîndul științelor juridice de ramură.

Astfel, criminalistica nu poate fi încadrată în primele două mari subdiviziuni ale științelor juridice deoarece obiectul acesteia nu are nici pe deosebire legătură cu problemele generale ale statului și dreptului fie în considerarea lor teoretică, fie în evoluția lor istorică concretă.

În ce privește cea de a treia subgrupă a științelor juridice — științele juridice de ramură — criminalistica nu poate fi în nici un caz astfel considerată pentru următoarele motive: „Legitățile generale ale dezvoltării suprastructurii juridice își găsesc forme specifice în cadrul diferențelor domenii ale vieții sociale. Aceste forme specifice, determinate de particularitățile raporturilor sociale pe care le reglementează, constituie criteriul principal de divizare a dreptului în mai multe ramuri pe baza căror se formează științele juridice de ramură.

Fiecare dintre aceste ramuri ale dreptului formează obiectul de studiu al unei discipline juridice aparte, astfel că fiecăreia dintre ele îi corespunde o anumită știință juridică de ramură”⁹.

Astfel, dreptul penal ca ramură a sistemului de drept constituie obiectul de cercetare al științei dreptului penal; cu alte cuvinte obiectul științei dreptului penal îl constituie studiul normelor juridice care prevedă faptele ce constituie infracțiuni și pedepsele aplicabile celor ce se fac vinovați de săvîrsirea lor. Tot astfel, ramura dreptului procesual penal constituie obiectul științei dreptului procesual penal etc., acesta fiind criteriul de constituire al oricărei științe juridice de ramură.

⁸ Ibidem, p. 13.

⁹ I. Demeler, I. Ceterchi, op. cit., p. 18.

Așa fiind, criminalistica nu poate fi încadrată nici un rîndul științelor juridice de ramură, deoarece, după cum s-a putut observa, obiectul acesteia îl constituie elaborarea metodelor și mijloacelor tehnico-științifice, tactico-penale, cele cu privire la cercetarea diferitelor categorii de infracțiuni și la prevenirea acestora și nicidecum normele și instituțiile juridice.

În sprijinul tezei după care criminalistica este o știință juridică și că, așa fiind, aceasta trebuie așezată între științele juridice, se aduce argumentul potrivit căruia metodele și mijloacele elaborate de criminalistică au un caracter juridic și că ele nu-și găsesc aplicarea în afara științelor juridice¹⁰.

Este adevărat că metodele și mijloacele tehnico-științifice, tactico-penale, de metodică specială, precum și cele menite a preveni săvîrsirea de infracțiuni își găsesc aplicare în cadrul științelor juridice. Dar împrejurarea că metodele, procedeele, mijloacele elaborate de criminalistică își găsesc aplicare în domeniul științelor juridice¹¹ este un argument care după opinia noastră nu convinge, sau, în orice caz insuficient pentru a-i atribui criminalisticii caracterul de știință juridică, deoarece în afară de disciplina în discuție, există și alte științe cum sunt statistică judiciară, medicina legală, psihiatriea judiciară, psihologia judiciară, la care am adăuga și criminologia, ale căror date își găsesc aplicare în același cadru, cu alte cuvinte sunt menite a servi științelor juridice, practicii judiciare în general, fără ca această împrejurare să justifice considerarea măcar a uneia din ele drept știință juridică.

Astfel, statistică judiciară, studiind latura cantitativă a fenomenelor juridice, furnizează organelor judiciare și celor de conducere a activității judiciare date prețioase privind formele concrete de încălcare a normelor juridice și a procesului de combatere a unor astfel de încălcări, constituie o sursă însemnată de documentare pentru legiuitor, precum și pentru activitatea de cercetare științifică în domeniul științelor juridice¹².

Dar numai împrejurarea că datele statistice judiciare servesc activității judiciare nu atribuie acesteia caracter de știință juridică. Dimpotrivă, statistică judiciară constituie „o ramură a statisticii sociale care studiază latura cantitativă a fenomenelor și proceselor de masă

¹⁰ S. Georgeșcu, L. Tamăș, *op. cit.*, p. 11.

¹¹ Multe din metodele și mijloacele tehnico-științifice recomandate de criminalistică își găsesc aplicare și în afara acestui cadrău, cu alte cuvinte în afara științelor juridice. E suficient să ne referim la acele metode și mijloace menite a preveni săvîrsirea de noi infracțiuni, cum ar fi măsurile de prevenire a falsului în diferite documente oficiale, organizarea unei paze eficiente a avutului obștesc, prin folosirea unor instalații speciale și alte asemenea metode ce-și găsesc aplicare în investigațiile organelor securității și de milție pe linia prevenirii infracțiunilor.

¹² C. Moineagă, *Bazele statisticii și statistică judiciară*, Note de curs, vol. I, Buc., 1964, p. 23 și urm.

cuprinse în sfera de activitate a organelor de stat și obștești, menite să înfăptuiască sau să ajute la înfăptuirea justiției socialiste în Republica Socialistă România, adică a instanțelor judecătoarești, procuraturii, organelor de urmărire penală, organelor arbitrale și notariale, precum și organelor obștești cu atribuții jurisdicționale”¹³.

Tot astfel, datele unei alte științe — medicina legală — al cărui obiect îl constituie „rezolvarea problemelor medicale legate de viața și sănătatea omului ca relații sociale protejate de lege”¹⁴ este „o știință limitrofă, de graniță, între științele medico-biologice și cele sociale”¹⁵, după cum psihologia și psihiatrica judiciară, științe ce studiază stările psihice ale celor ce vin în contact cu organele judiciare precum și comportarea psihică a infractorilor anormali sau bolnavi, nu sunt științe juridice „ci științe psihologice, medicale, examinând stările psihice ale infractorilor, folosind metode speciale (observații, ancheta, analiza, experimente)”¹⁶.

În sfîrșit „Criminologia deși se ocupă cu studiul criminalității, al infracțiunilor, nu este o știință juridică penală și nu face parte din sistemul științelor dreptului penal. Criminologia este o știință socială specială, care studiază fenomenul infracțional în cauzele lui sociale și al mijloacelor de combatere”¹⁷.

Întemeindu-ne pe aceste considerente, conchidem că criminalisticii nu-i poate fi atribuit caracterul de știință juridică și așezată în consecință în grupa științelor juridice, ci, după opinia noastră, aşa după cum anticipam, locul acesteia este între științele auxiliare ale științelor juridice.

Intr-adevăr „O dată cu dezvoltarea tot mai largă a științelor se înmulțește numărul științelor speciale de care se servește practica judiciară și știința juridică în general. Unele dintre acestea au o importanță atât de mare încât viața juridică nu se poate lipsi de aportul lor, ele având o aplicare continuă în practica judiciară. Ca urmare a acestui fapt, în cadrul acestor științe speciale s-au dezvoltat unele ramuri de știință aparte, a căror menire este de a ajuta la desfășurarea activității juridice a aparatului de stat, a organizațiilor obștești și a cetățenilor. Astfel de științe, numite și științe auxiliare ale științelor juridice sunt: criminalistica, medicina judiciară, psihiatrica judiciară și statistica judiciară”¹⁸, cărora le-am adăuga noi criminologia și psihologia judiciară.

¹³ Ibidem, p. 24.

¹⁴ Gh. Scrisoraru, *Medicina legală pentru studenții facultății de drept*, Litografia I.M.F., 1968, p. 9.

¹⁵ Ibidem, p. 7.

¹⁶ I. Oancea, *Dreptul penal, Partea generală*, Ed. did. și ped., Buc., 1965, p. 40.

¹⁷ Ibidem, p. 39.

¹⁸ I. Demeter, I. Ceterchi, op. cit., p. 18.

Susținerea noastră, potrivit căreia criminalistica nu constituie o știință juridică ci o știință auxiliară științelor juridice, își găsește sprijin și în literatura noastră juridică actuală și mai veche și chiar în literatura franceză de specialitate recentă. Astfel, Gr. Theodoru¹⁹, în cursul său de drept procesual penal, consideră criminalistica o știință auxiliară științei dreptului procesual penal. Tot astfel, Traian Pop²⁰, în lucrarea *Drept penal*, vol. I, face distincție între științele de drept penal propriu-zise și științele penale sau criminale auxiliare, în grupa acestora din urmă incluzând, alături de altele și criminalistica. De asemenea, Pierre Bouzat și Jean Pinatel, în *Traité de droit pénal et de criminologie*, tome I, între științele auxiliare ale dreptului penal, pe lîngă penologie și criminologie includ criminalistica sau poliția științifică²¹.

Sprinindu-ne deci pe toate considerentele enunțate, nu împărtășim opinia potrivit căreia criminalistica este o știință juridică, ci considerăm că statutul acesteia este acela al unei științe auxiliare a științelor juridice.

CONSIDERATIONS CONCERNANT L'OBJET ET LA PLACE DE LA CRIMINALISTIQUE PARMI LES SCIENCES JURIDIQUES

Résumé

Dans la première partie de la communication, l'auteur combat l'opinion généralement admise dans la littérature technique occidentale en conformité de laquelle la criminalistique ne constitue pas une science indépendante.

Dans la deuxième partie, en partant de l'opinion exprimée dans la littérature de spécialité roumaine qui considère la criminalistique comme une science juridique, l'auteur, avec des arguments, soutient que la place de la criminalistique doit être parmi les sciences auxiliaires des sciences juridiques et non parmi les sciences juridiques proprement-dites.

¹⁹ Cir. Theodoru, *Curs de drept procesual penal, Partea generală*, Litografia invățămintului, subunitatea Iași, 1959, p. 35 și urm.

²⁰ Tr. Pop, *Drept penal*, vol. I, Cluj, 1921, p. 18 și urm.

²¹ Pierre Bouzat et Jean Pinatel, *Traité de droit pénal et de criminologie*, tome I, *Droit pénal général*, Paris, 1963, p. 8 și urm.

CONCURSUL CONDIȚIE DE VALIDITATE A CONTRACTULUI
DE MUNCĂ, ÎNCHEIAT CU UNELE CATEGORII DE CADRE
DIN ÎNVĂȚAMINT

DE

P. ANDREI

Incheierea contractului individual de muncă trebuie să se facă întotdeauna cu respectarea condițiilor generale obligatorii, nerespectarea acestora având drept efect nulitatea contractului individual de muncă încheiat.

Uneori legea cere și indeplinirea unor condiții speciale obligatorii, pentru încheierea unor anumite contracte individuale de muncă. Aceste condiții speciale sunt determinate de ocrotirea unor interese cu caracter general — cum ar fi de exemplu măsurile de igienă publică asigurate prin necesitatea unui aviz medical (art. 351 și 352 din H.C.M. 1884/1965), — sau datorită gradului de exigență, cum ar fi, apărarea avutului obștesc asigurată prin necesitatea unui aviz al organelor de evidență pentru lipsa antecedentelor penale (art. 3 din H.C.M. 463 1960).

Una din aceste condiții speciale obligatorii face obiectul comunicării de față și anume condiția specială obligatorie a promovării unui concurs.

Observăm că, în actuala redactare, Codul muncii nu conține prevederi pentru organizarea unui concurs, ca o condiție specială, la încheierea contractului individual de muncă. Credeam însă că, intrucit consensualismul constituie regula generală a încheierii contractului individual de muncă, nimic nu impiedică pe acel ce angajează că, la ocuparea unui post, mai ales dacă se prezintă mai mulți candidați, să selecționeze pe cei mai corespunzători, prin instituirea unui concurs.

Având în vedere necesitatea selecționării unor cadre corespunzătoare, concursul constituie însă una din condițiile speciale obligatorii, rezultate din lege, pentru încheierea unui raport de muncă, cu unele cadre din învățămînt.

Expunerea de motive a legii privind statutul cadrelor didactice constituie materialul de bază, în ceea ce privește scopul urmărit de legiuitor prin instituirea acestei condiții speciale, cit și în ceea ce privește sfera de aplicare a acestei condiții, în raport cu funcția didactică ce urmează a fi ocupată prin concurs.

Din redactarea expunerii de motive reținem că obligativitatea condiției speciale a concursului, pentru cadrele didactice din învățămîntul preșcolar, învățămîntul obligatoriu de cultură generală, învățămîntul liceal, profesional și tehnic are o sferă de aplicare mai restrînsă, spunem noi de excepție, întrucât nu constituie o regulă generală, ea urmînd să se aplique numai în anumite cazuri.

În ceea ce privește învățămîntul superior, concursul¹ constituie o condiție specială de obligativitate ce trebuie îndeplinită, ca regulă generală, la încheierea contractului de muncă cu cadrele didactice, fiind însă facultativă pentru ocuparea posturilor de asistenți și lectori — sefi de lucrări — și obligatorie pentru ocuparea posturilor de profesor și conferențiar.

I. Concursul condiție specială obligatorie pentru numirea cadrelor didactice de predare din învățămîntul preșcolar, obligatoriu de cultură generală, liceal, profesional și tehnic

Articolul 13 litera c, alin. 2 de sub Titlul II, secțiunea 2 a statutului cadrelor didactice stabilește, ca principiu, că „numirea în posturile pentru ocuparea cărora se institue concurs se face pe baza rezultatelor concursului”, evidențînd deci împrejurarea că nu pentru toate posturile se institue concurs.

În adevăr, legiuitorul face precizarea din art. 25, stabilind să se institue concurs pentru ocuparea posturilor educatoarelor, învățătorilor și profesorilor, în posturile vacante, de la unele unități școlare, din anumite unități școlare din orașe și centre aglomerate, localitățile, unitățile și posturile pentru care se institue concurs, precum și data ținerii concursului fiind de atributul exclusiv al Ministerului Învățămîntului care va stabili și va publica ținerea concursului în Buletinul Ministerului.

Această dispoziție ne îndreptățeste să tragem concluzia că îndeplinirea condiției speciale a concursului, pentru încheierea contractului de muncă pentru cadrele didactice cu sarcină de predare, constituie o excepție, regula generală fiind aceea prevăzută de art. 13 lit. a, b și c din statut, adică repartizarea, numirea și transferarea.

În cazul în care se aplică procedura concursului, acei ce au satisfăcut această condiție specială au un drept de prioritate, față de toți ceilalți solicitanți, pentru ocuparea postului respectiv.

O primă concluzie rezultă din redactarea art. 26 din statut, care stabilisce categoriile de angajați îndreptățiti să participe la concurs. În acest text sunt enumerați ca îndreptățiti a participa la concurs cadrele didactice titulare definitive. Aceasta înseamnă că în afara dreptului de prioritate obținut cu privire la incadrare, cum am arătat mai sus, candidatul reușit capătă titlul definitiv, acest titlu fiind valabil numai pentru postul respectiv.

Cu alte cuvinte, ocuparea unui post prin concurs nu dă dreptul unui cadru didactic de predare să ocupe un alt post, din altă unitate școlară, scos la concurs, pentru motivul că el a trecut cu succes proba concursului la o altă dată și la o altă unitate.

Concursul cadrelor didactice de predare din invățământul preșcolar, obligatoriu de cultură generală, liceal, profesional și tehnic ridică încă o serie de probleme ce trebuie elucidate.

Comisiile de concurs întocmesc rapoarte motivate care cuprind rezultatele concursului (art. 27, al. 1 din statut).

Aceste rezultate sunt comunicate candidaților care au un drept de contestație împotriva hotărîrilor comisiei de concurs.

Hotărîrile comisiilor pentru judecarea contestațiilor sunt definitive.

Pe baza acestor hotărîri, comitetele executive ale consiliilor populare județene, prin inspectoratele județene, emite actele de transferare (art. 31, al. 1 din statut), iar propunerile de numire se înaintează Ministerului Învățământului în vederea aprobării (art. 31, al. 2 din statut).

Redactarea art. 31 face distincție între procedura ocupării postului prin concurs, în situația în care un cadru didactic titular obține transferarea, ca urmare a reușitei la concurs într-un alt post și procedura ocupării postului pentru persoanele care sunt numite în invățământ.

În prima situație, hotărîrea de numire este luată de comisia de concurs, respectiv comisia de contestație, și pe baza acesteia comitetele executive ale consiliilor populare, prin inspectoratele școlare județene, sunt obligate să emită actele de transfer.

În cel de al doilea caz (pentru cadrele care nu au funcționat în invățământ), propunerile de numire se înaintează Ministerului Învățământului, în vederea aprobării, în concordanță cu dispozițiunile art. 13 din statut, care prevede că numirea personalului didactic de predare se face numai de către acesta.

În raport cu această situație urmează să observăm că dispozițiunile art. 31, al. 1 sunt imperitive și că deci emiterea ordinului de incadrare prin transfer este obligatorie pentru comitetul executiv al consiliului popular județean.

Pornind de la acesață premisă suntem de părere că refuzul de a emite actul de transfer este susceptibil de a fi atacat în fața organelor de jurisdicție a muncii.

Ne intemeiem acest punct de vedere pe dispozițiunile art. 114 din codul muncii și pe dispozițiunile art. 18 din statutul cadrelor didactice.

Dispozițiunile art. 18 din statut prevăd că cei numiți săt angajații persoanelor juridice în subordinea cărora funcționează unitățile școlare și anume ai județelor, a Municipiului București.

Aliniatul 2 al același articol precizează că organele de conducere ale persoanelor juridice sunt îndreptățite să indeplinească toate actele în legătură cu raporturile de muncă ale personalului didactic.

Întrucât ordinul de transferare, ca urmare a reușitei la concurs, este obligatoriu pentru comitetul executiv al consiliului popular județean, datorită textului imperativ al legii și un drept ciștagat pentru acel ce a reușit la concurs, refuzul de a emite acest ordin constituie un litigiu de muncă între cadrul didactic și acel ce angajează cu privire la executarea contractului de muncă și anume un litigiu cu privire la locul muncii.

În ceea ce privește cea de-a doua situație, prevăzută de art. 31 al. 2 din statut, cu privire la numirea de către Ministerul Învățământului a persoanelor reușite la concurs, dar care nu au funcționat în învățământ, pentru care nu s-a încheiat contractul de muncă, urmează să analizăm care este organul jurisdicțional ce urmează a constata legalitatea sau ilegalitatea refuzului ministerului de a emite ordinul de numire, deși candidatul reușit a fost propus de comitetul executiv al consiliului popular județean.

Pornind de la premisa stabilită de art. 13 și 18 din statut că numirea și eliberarea din funcție sunt atributul exclusiv al Ministerului Învățământului, în asemenea caz, conflictul se produce numai între candidatul reușit, care pretinde un drept și minister.

Pentru a ne afla în prezență unui litigiu de muncă este necesar ca el să intervină între cele două părți contractante (angajat și unitate), iar din punct de vedere al obiectului litigiului el să se refere la încheierea executarea sau desfacerea contractului de muncă.

În situația analizată nu ne aflăm încă în fața unui contract de muncă încheiat, ci în fața refuzului încheierii acestuia; candidatul reușit nu are calitatea de angajat, ci numai vocația de a ocupa postul cu prioritate, pe baza dispozițiunilor legale. Nefiind îndeplinită această primă condiție, nu credem că soluționarea unui eventual litigiu între candidatul reușit și Ministerul Învățământului, cu privire la refuzul de a aproba numirea, este de competență organelor de jurisdicție a muncii. Ministerul Învățământului, pentru aprobarea propunerilor de numire, are controlul îndeplinirii condițiilor de fond și de formă stabilite de art. 26 și 27 din statut, precum și acele ale condițiilor generale prevăzute de art. 11. Fiind vorba de un act de control administrativ, de aplicare a unei măsuri cu caracter individual, credem că un asemenea

litigiu este de competență exclusivă a organelor judecătorești potrivit Legii 1/1967¹.

II. Concursul condiție specială pentru numirea cadrelor didactice din învățămîntul superior

Așa cum am arătat în partea introductivă a comunicării, expunerea de motive a statutului cadrelor didactice prevede că modalitatea generală pentru ocuparea posturilor în învățămîntul superior este concursul. Acest principiu este dezvoltat în art. 104 din statut care prevede obligativitatea concursului pentru ocuparea postului de conferențiar și profesor și condiția facultativă a concursului pentru ocuparea postului de lector — șef de lucrări — și asistent.

A. Concursul condiție de numire a lectorilor — șefilor de lucrări — și asistenților

Articolele 118 și 127 din statutul cadrelor didactice stabilesc că ocuparea posturilor de lector și asistent, cu personal titular, se poate efectua, prin avansare sau prin concurs. Avansarea se poate efectua, cum este lesne de înțeles, numai pentru persoanele care se află în învățămînt în posturi inferioare.

Singura excepție prevăzută de legiuitor este aceea cuprinsă în art. 104, al. 3, care prevede că ocuparea postului de asistent stagiar se poate face și prin numire, în cazul repartizării absolventului de către comisia guvernamentală, pentru efectuarea stagiului legal, într-o unitate de învățămînt superior.

Situația alternativă, a ocupării posturilor prin avansare sau concurs, este precizată în textele articolului 119 și 128, care stabilesc că modalitatea de titularizare este lăsată la aprecierea unității de învățămînt superior, condiția specială a concursului fiind deci facultativă pentru unitate.

1. Ocuparea prin concurs a posturilor vacante de asistent și asistent stagiar

Articolul 129 din statut stabilește că posturile de asistent, cărora nu li se aplică procedura de avansare, sunt scoase la concurs. Procedura de ocupare a postului prin concurs se deschide, în mod obligatoriu, în cursul anului universitar în care s-a ivit vacanța. Publicitatea vacanței postului se asigură prin publicarea concursului în Buletinul Oficial și într-un ziar de largă circulație. Pot participa la concurs persoanele care funcționează în post de asistent, acei ce funcționează în învățămîntul liceal, profesional sau tehnic, în instituțiile de cercetare științifică, în producție sau aparatul de stat, asistenții stagiaři, dacă au studii superioare în specialitatea postului scos la concurs și stagiu legal îndeplinit.

¹ Leonid Miller, *Controlul judecătoresc al legalității unor acte administrative interesând raporturile juridice de muncă*, „Revista română de drept”, nr. 8/1968, p. 99.

Prin stagiul legal înțelegem stagiul de 2—3 ani stabilit prin art. 163 din legea privind invățământul și nu stagiul de 1 an prevăzut de art. 20 din H.C.M. 918/1960.

Candidații se înscriu la concurs la unitatea de invățămînt superior unde s-a ivit vacanța în termen de 15 zile de la publicarea concursului, cererea de înscriere fiind însoțită intotdeauna de actele stabilite prin Instrucțiunile Ministerului Învățămîntului nr. 84539/1969.

Potrivit acestor instrucțiuni — punctul 8 — Oficiul juridic intocmește un aviz motivat, prin care se verifică legalitatea înscrierii la concurs, aviz care stă la baza referatului ce se intocmește de rector, cu privire la indeplinirea de către candidați a condițiilor legale de a participa la concurs.

Din cuprinsul instrucțiunilor se desprinde concluzia că acei candidați care nu îndeplinesc condițiile de înscriere prevăzute de statut și de Instrucțiunile Ministerului Învățămîntului — pct. 6 — pot fi înălaturați de la concurs numai de către comisie, pe baza referatului rectorului.

Acest drept al comisiei rezultat din instrucțiunile ministerului, care stabilesc condițiile de înscriere la concurs, se fundamentează pe dispozițiunile art. 131, al. 2 din statut care imputernicesc Ministerul Învățămîntului să elaboreze instrucțiuni cu privire la actele ce vor însoții cererile de înscriere la concurs.

Comisia de concurs este formată din decanul facultății ca președinte, sau un reprezentant al acestuia, șeful catedrei și un profesor sau conferențiar din specialitatea postului scos la concurs.

Concursul constă într-o probă scrisă, o probă orală și conducerea unui seminar sau lucrări practice.

Probele se notează de comisie cu note de la 10 la 1.

În urma concursului, comisia întocmește o recomandare a candidatului care a obținut notarea cea mai bună, cu condiția ca media să nu fie mai mică de 8.

Recomandarea se înaintează, prin intermediul decanului, consiliului profesoral al facultății care hotărăște.

Potrivit art. 132, alin. ultim, din statutul cadrelor didactice, hotărîrea consiliului profesoral al facultății este supusă confirmării senatului, care verifică respectarea procedurii de concurs.

Pentru ocuparea postului de asistent și asistent stagiar, senatul are numai datoria de a verifica respectarea condițiilor procedurale, inclusiv existența avizelor și referatelor, cerute de Instrucțiunile Ministerului Învățămîntului. O dată aceste condiții fiind îndeplinite, senatul este obligat să confirme hotărîrea consiliului facultății.

Confirmarea senatului este obligatorie pentru rector, care este obligat să numească pe candidatul reușit cu începere de la semestrul următor al anului școlar respectiv.

Deci procedura concursului se încheie o dată cu confirmarea de către senat a hotăririi consiliului profesoral al facultății.

Aceasta rezultă și din dispozițiunile art. 106, al. 2 din statut, care stabilește și calea de atac împotriva hotăririlor comisiilor profesorale de facultate și a senatelor, prin contestații la Ministerul Învățământului¹, în termen de 15 zile de la comunicarea hotăririlor definitive.

Procedura ocupării postului prin concurs nu este susceptibilă de a fi atacată în fața organelor de jurisdicție a muncii intrucit legea fixează o procedură și un organ de jurisdicție special. Refuzul rectorului de a emite actul de numire este cenzurabil de către organele judecătoarești, potrivit Legii nr. 1/1967, intrucit acest refuz lezează pe candidatul reușit printr-un act administrativ, el nu dispune de nici o altă cale jurisdicțională generală sau specială, pentru a repara prejudiciul ce i se cauzează, prin acest refuz.

Candidatul reușit la concurs este numit titular la facultatea, catedra și postul pentru care a candidat. El are un drept cîștigat pentru acest post.

O situație specială este aceea a asistenților stagiari.

În cazul în care postul de asistent stagiar a fost ocupat prin concurs și nu prin numire, candidatul reușit nu are calitatea de titular. Asistentul stagiar are obligația ca după ocuparea postului, și după îndeplinirea stagiuilui legal, să dea din nou concurs pentru titularizarea pe postul de asistent.

În această situație, prezentarea la concurs este obligatorie pentru candidat, dar facultativă pentru unitate, intrucit unitatea poate proceda la titularizarea asistentului stagiar prin avansare.

Avind în vedere contractul obligatoriu al acestui concurs, pentru asistenții stagiari la expirarea stagiuilui legal, relevăm aspectul mai mult de examen decit acela de concurs.

În caz de nereușită, potrivit statutului, asistenții stagiari vor fi eliberați din funcție.

2. Ocuparea prin concurs a posturilor vacante de lector

Ocuparea funcției de lector — șef de lucrări — prin concurs, se face, dacă nu se aplică procedura de avansare, ca și la funcția de asistent. Prin urmare ocuparea funcției de lector, prin concurs, este facultativă pentru unitate.

Procedura desfășurării concursului este aceeași ca și pentru funcția de asistent, cu deosebirea că exigențele la înscrierea și desfășurarea concursului sunt mai mari, cerîndu-se titlul de doctor sau doctorand și o vechime de cel puțin cinci ani în specialitate.

¹ A se vedea, Decizia Trib. Suprem, col. civil, nr. 438/1968, „Revista română de drept”, nr. 8/1968, p. 174.

Concursul se desfășoară în condiții similare prevăzindu-se și proba unei prelegeri publice ce va fi stabilită de comisie, comunicată candidatului cu 48 ore mai înainte de prezentare. Comisia întocmește un raport în termen de 60 zile de la expirarea termenului de înscriere, dând două calificative: admis sau respins.

Din redactarea articolului 125 din statut rezultă că pot fi mai mulți candidați admitiți, însă comisia este obligată ca, în raportul cel întocmește, să recomande persoana cea mai corespunzătoare să ocupe postul respectiv.

Organul care urmează să hotărască asupra rezultatului concursului este consiliul profesoral al facultății.

Decanul înaintează rectoratului hotărîrea consiliului profesoral împreună cu lucrările ce au stat la baza hotărîrii.

Deci, alegerea candidatului reușit este făcută de consiliul profesoral al facultății, dintre candidații declarați admitiți, recomandarea comisiei de concurs nefiind obligatorie.

Rectorul trebuie să supună confirmării senatului această hotărîre, după ce în prealabil va face verificarea respectării legalității procedurii de concurs, potrivit Instrucțiunilor Ministerului Învățământului nr. 84539/1969.

Spre deosebire de concursul asistenților, unde senatul face verificarea numai a procedurii de concurs, în cazul lectorilor, senatul confirmă sau infirmă hotărîrea consiliului de facultate făcind și verificarea de fond a concursului, inclusiv aceea a respectării condițiilor art. 11 din statutul cadrelor didactice.

Numirea candidatului reușit la concurs, astfel cum este stabilită de art. 119 al. 4 din statut, este de competența rectorului de învățămînt superior.

B. Ocuparea prin concurs a posturilor vacante de profesor și conferențiar

Spre deosebire de funcțiile didactice de care ne-am ocupat pînă acum, posturile vacante de profesor și conferențiar se ocupă, în mod obligatoriu, numai prin concurs. La concurs se pot înscrie numai persoanele care au titlul de doctor în ramura de știință corespunzătoare și o vechime în specialitatea respectivă. Fac excepție, în cazul concursului pentru ocuparea postului de conferențiar, specialitățile la care nu se organizează doctorat, dar numai cu aprobarea Ministerului Învățământului și cu o vechime de cel puțin 10 ani de activitate valoroasă în domeniul specialității din care face parte disciplina scoasă la concurs.

Din comisia de concurs fac parte decanul facultății, sau un reprezentant al acestuia, care trebuie să facă parte, în mod obligatoriu, din senat, și trei referenți de specialitate. Atât decanul cit și ceilalți membri ai comisiei trebuie să ocupe funcții cel puțin egale cu postul scos la

concurs. Fără indoială că opiniile referenților pot să nu coincidă, președintele comisiei având în acest caz sarcina de a expune punctele de vedere ale referenților, precum și punctul său de vedere.

Rapoartele referenților și concluziile președintelui sunt supuse avizării consiliului profesional al facultății.

Toate lucrările comisiei de concurs, însoțite de avizul consiliului facultății, trebuie înaintate senatului, într-un termen de 30 zile de la avizare.

Senatul este organul care hotărăște asupra rezultatului concursului — art. 117 al. 3 din statutul cadrelor didactice.

Hotărirea senatului este înaintată Ministerului Învățământului, care verifică legalitatea concursului și emite ordinul de numire.

Din redactarea textului citat tragem concluzia că Ministerul Învățământului are numai un control al procedurii desfășurării concursului, nu și o apreciere în fond, față de textul imperativ al legii, care dispune că „Ministerul numește ca titular în post candidatul reușit”. Deci, numai pe acesta și nu pe altul, dintre ceilalți candidați, poate ministerul să-l numească, dacă procedura concursului a fost respectată.

În caz de nerespectare a procedurii legale a concursului, Ministerul Învățământului poate refuza actul de numire, procedind la anularea acestuia, urmând a deschide un nou concurs, dar nu poate numi un alt candidat.

Din cele arătate mai sus rezultă că în cazul concursului pentru ocuparea posturilor vacante de profesori și conferențieri, ministerul are o dublă calitate: aceea de organ de verificare administrativă și de elaborare a actului de numire, precum și aceea de organ de jurisdicție specială, în caz de contestație. În cazul în care se refuză în mod nejustificat emiterea actului de numire acest refuz poate fi cenzurat de organele judecătoarești, potrivit Legii 1/1967.

În urma numirii ca titular, pe postul pentru care a concurat, candidatul obține un drept ciștagat, pentru specialitatea respectivă, în cadrul aceleiasi catedre și facultăți. Pierderea acestui drept poate interveni numai în cazurile stabilite de codul muncii sau a aplicării titlului VI, din statut, cu privire la răspunderea disciplinară a acestor cadre.

Art. 111 din statut confirmă punctul de vedere ce ne-am exprimat cu privire la circumscrierea drepturilor ciștagate, prin acordarea dreptului de a se înscrive la concursul pentru ocuparea postului de profesor, chiar și profesorilor titulari, care au titlul de doctor, în ramura de știință respectivă. Aceasta înseamnă că acei care doresc să candideze, ocupând aceeași funcție de același grad, dar la o altă disciplină în aceeași unitate, sau în altă localitate, pentru ocuparea postului respectiv, trebuie să se supună procedurii concursului.

Mai înainte de a trage unele concluzii cu privire la organizarea concursului potrivit legilor în vigoare, pentru ocuparea posturilor didactice vacante, este necesar să mai facem unele precizări.

Toate avizele și hotărîrile consiliilor de facultate și ale senatelor se iau cu o majoritate de cel puțin jumătate plus unu din numărul total al membrilor ce compun aceste organe.

Nerespectarea acestei majorități duce la nulitatea avizului sau hotărîrii luate de consiliul de senat, prin încălcarea regulilor procedurale de desfășurare a concursului și la anularea acestuia.

În legătură cu nulitatea concursului este necesar să analizăm consecințele constatării nulității unui act de procedură și în primul rînd persoanele ce pot invoca această nulitate.

În ceea ce privește persoanele ce pot invoca nulitatea concursului, în afara candidaților, ne exprimăm părerea că Ministerul Învățământului poate constata din oficiu, în virtutea dreptului ce-l are de îndrumare și control al unităților subordonate, nulitatea unui concurs. Fără îndoială că o asemenea nulitate poate fi invocată și pe cale de excepție în cazul unei acțiuni introduse împotriva ministerului potrivit Legii 1/1967.

În ceea ce privește consecințele nulității unui act de procedură a concursului problema ce se ridică este aceea de a se ști dacă nulitatea unui act de procedură are drept efect numai anularea actelor posterioare actului nul, sau a întregului concurs.

Credem că nulitatea unui singur act de procedură afectează întreaga procedură a concursului întrucât nu mai pot fi respectate termenele, condițiile și compunerea organelor ce au fost chemate să îndeplinească regulile de organizare a concursului.

Anularea concursului are drept efect nulitatea numirii efectuate pe baza unui act împlinit cu încălcarea dispozițiunilor legale corespunzătoare.

O altă precizare necesară este aceea a afectelor concursului în raport cu drepturile cuvenite cadrelor didactice pentru vechimea în învățămînt.

La începutul lucrării am arătat că ocuparea postului, prin concurs, în învățămîntul superior, constituie regula generală și că, această condiție îndeplinită, creează cadrului didactic un drept cîștiagat pentru postul la care a candidat, cu excepția avansării asistenților și lectorilor.

În cazul candidaților reușiți la concurs, consecințele par a fi deosebite, noul sistem de salarizare aplicat prin H.C.M. 2841/1968 crejnd situații ce trebuie lămurite.

Pentru candidații reușiți la concurs, care au funcționat în învățămîntul superior nu există nici un fel de problemă, ei beneficiind de vechimea neîntreruptă în aceeași unitate și de vechimea corespunzătoare în învățămîntul superior.

Anexa VII la H.C.M. 914/1968, precum și normele pentru acordarea vechimii neîntrerupte, pentru aplicarea H.C.M. 2841/1968, pct. 2, lit. a, consideră transferarea în interesul serviciului, transferarea efectuată ca urmare a reușitei la un concurs instituit prin lege, organizat de o altă unitate. Aceste norme se referă la personalul didactic ajutător și tehnic administrativ, în vederea stabilitării sporului pentru vechimea neîntreruptă în aceeași unitate.

La cadrele didactice acest spor nu se calculează separat ci se include în salar, sub formă de gradăție, în raport cu vechimea echivalentă în învățămînt, stabilită potrivit Instrucțiunilor Ministerului Învățămîntului.

Problema vechimii și a transferului este deosebită, ea făcînd obiectul unor reglementări asupra cărora Ministerul Muncii a revenit în două rînduri¹.

În prezent, această situație pare a fi lămurită prin precizările Ministerului Învățămîntului privind modul de acordare a gradăților personalului didactic din învățămîntul superior, pentru aplicarea H.C.M. 2841/1968. Punctul 11 din precizări stabilește că „specialistii din alte sectoare de activitate, numiți în învățămîntul superior ca titulari, obțin gradățile corespunzătoare numărului de ani de activitate, recunoscută ca vechime în învățămîntul superior, ținîndu-se seama și de caracterizările ce le-au fost făcute în organizațiile socialiste în care au funcționat”.

Se pune întrebarea dacă este recunoscută vechimea în producție, ca și cum ar fi funcționat în aceeași unitate, dacă nu a vrut oare legiuitorul să considere această trecere, care se poate face numai prin concurs, un transfer în interes de serviciu, acordînd titularului gradăția corespunzătoare vechimii.

Credem că o asemenea interpretare nu este posibilă. Instrucțiunile Ministerului Învățămîntului, care sunt și astăzi în vigoare², stabilesc modalitatea de calcul a vechimii echivalente în învățămîntul superior, asimilînd în anumite proporții vechimea din diferite sectoare de activitate cu vechimea în învățămînt, fără a schimba caracterul legal al trecerii din producție în unitatea de învățămînt superior. Aceeași rațiune a fost păstrată și prin noile precizări ale ministerului cu privire la aplicarea noului sistem de salarizare a cadrelor didactice. Legiuitorul a vrut ca pentru stabilirea justă a salariului cadrelor didactice să țină seama și de activitatea în producție, în strînsă legătură cu activitatea predată în învățămînt, indiferent dacă a avut vreo întrerupere și de felul cum a trecut din producție în unitatea de învățămînt superior.

¹ Circulara Ministerului Muncii și Ministerului de Finanțe nr. 9737/68.

² Instrucțiunile Ministerului Învățămîntului 136636/1958 și 136386/1964.

Dacă ar fi dorit să acorde, concomitent cu acordarea acestei vechimi și beneficiul unui transfer în interes de serviciu, cu toate drepturile ce decurg dintr-o asemenea dispoziție, legiuitorul ar fi putut să o exprime, aşa cum a făcut-o în anexa VII la H.C.M. 914/68 și normele pentru acordarea vechimii neîntrerupte pentru aplicarea H.C.M. 2841 1968 cu privire la personalul didactic ajutător și tehnic-administrativ.

În consecință, specialiștii din producție titularizați ca urmare a reușitei la concurs beneficiază de vechime în învățământul superior în proporțiile stabilite prin Instrucțiunile Ministerului Învățământului, îndăr nu beneficiază de drepturile corespunzătoare transferării în interesul serviciului sau al producției.

În urma analizei condiției speciale obligatorii a concursului pentru încheierea contractului de muncă a cadrelor didactice, se desprind unele concluzii ce merită a fi subliniate, unele discuții constituind eventual baze pentru imbunătățirea în viitor a reglementărilor actuale.

Numirea pentru candidații reuși la concurs, în învățământul preșcolar, obligatoriu de cultură generală, liceal, profesional și tehnic, a lectorilor, conferențiarilor și profesorilor din învățământul superior se face de Ministerul Învățământului. Excepția o constituie numirea asistenților stagiaři, asistenților și lectorilor care se face de rectorul unității de învățământ superior.

Deci, aproape întotdeauna, spre deosebire de regula generală din codul muncii, în cazul concursului, hotărîrea și numirea nu se ia de acela ce angajează, ci de forul ierarhic superior, deși cu excepția lectorilor, conferențiarilor și profesorilor aceste cadre didactice nu au funcție de răspundere și cu atit mai puțin de conducere.

Față de această împrejurare, ne punem întrebarea care este rolul actului de numire la încheierea contractului de muncă, ca urmare a îndeplinirii condiției specifice obligatorii a concursului.

Publicarea unui post la concurs reprezintă o ofertă din partea acelui ce angajează de a încheia contractul de muncă, cu acel ce va reuși la concurs; candidatul acceptă oferta, prin înscrierea la concurs, realizându-se astfel acordul de voință a părților.

În literatura juridică socialistă s-a exprimat opinia „asocierii unei a treia voințe”¹ la încheierea contractului de muncă, opinie înălțurată pe considerentul că persoana care autorizează sau numește nu ia parte la încheierea raportului juridic de muncă și nu-și asumă nici drepturi și nici obligații.

¹ A. E. Pašerstnik, *Dreptul la muncă*, E. S. P. L. S., București, 1954, p. 248—249.

În literatura juridică română s-a afirmat punctul de vedere că există situații în care încheierea contractului de muncă este precedat sau urmat de un act administrativ¹. În cazul concursului, încheierea contractului individual de muncă ca urmare a reușitei la concurs este urmat de actul administrativ de numire, care reprezintă o confirmare. Numirea deci de către minister reprezintă o modalitate care afectează acordul de voință a părților.

Acest punct de vedere este confirmat și de imprejurarea că refuzul nejustificat de a emite actul de numire poate fi cenzurat, nu de organele de jurisdicție a muncii, ci de organele judecătorești potrivit Legii 1/1967.

Intr-o decizie de speță a Tribunalului Suprem², analizînd încadrarea unui cadru didactic din învățămîntul superior mai înainte de confirmarea concursului, tribunalul stabilește că modalitatea care afectează contractul încheiat între părți este o condiție rezolutorie.

Intrucît, așa cum am afirmat, Ministerul Învățămîntului are un drept de control general asupra procedurii de desfășurare a concursului cît și dreptul de a analiza eventual indeplinirea condițiilor prevăzute de art.11 din statutul cadrelor didactice, acordul părților și indeplinirea tuturor formelor concursului nu-și pot produce efectele, decit după confirmarea organului respectiv.

În consecință, considerăm actul de numire ca o condiție suspensivă specială, legală, ce afectează încheierea contractului de muncă, a cadrelor didactice, reușite la concurs.

LE CONCOURS, CONDITION DE VALIDITÉ DU CONTRACT
DE TRAVAIL DE CERTAINES CATÉGORIES DE CADRES
DE L'ENSEIGNEMENT

Résumé

Le travail analyse l'application de la condition spéciale obligatoire pour l'accomplissement du contrat de travail des cadres didactiques.

En étudiant les dispositions légales, on constate que pour l'occupation des postes de l'enseignement préscolaire, obligatoire de culture générale, de l'enseignement licéal, professionnel et technique, l'application de cette condition constitue une exception, qui dépend du choix exprès du Ministère de l'enseignement pour les postes qui seront soumis au concours.

¹ Leonid Miller, *Unele cazuri în care încheierea contractului de muncă este precedată și urmată de un act administrativ*, „Revista română de drept”, nr. 2/1967, p. 46– 57.

² Tribunalul Suprem, col. civil, decizia nr. 1598/1962, „Culegere de decizii”, 1962, p. 201.

En ce qui concerne l'occupation des postes dans l'enseignement supérieur, l'application de la condition du concours est facultative pour le poste d'assistant et de lecteur et obligatoire pour ceux de maîtres de conférence et de professeurs.

En étudiant d'une manière sommaire la procédure du concours on remarque que dans tous les cas, l'acte administratif de nomination est émis par un autre organe que celui qui décide sur le résultat du concours et par conséquence les moyens d'attaque qui regardent le développement du concours sont distincts.

L'étude s'occupe aussi des effets du concours en ce qui concerne les droits qui résultent de l'accomplissement de cette condition spéciale obligatoire.

On arrive à la conclusion que l'accomplissement de la condition spéciale obligatoire du concours, pour les cadres de l'enseignement, est affecté d'une modalité, une condition suspensive spéciale, de l'acte administratif de nomination.

CĂLĂTORII DE STUDII

La invitația Institutului pentru dreptul răsăritean (Institut für Ostrecht) de pe lîngă Universitatea din Köln, prof. dr. Nicolae Țățomir, decanul Facultății de drept din Iași, a făcut în iunie 1969 o călătorie de studii în Republica Federală a Germaniei.

Prin amabilitatea Serviciului academic din Bad Godesberg pentru dezvoltarea relațiilor universitare între oamenii de știință, d-sa a vizitat Institutul și Universitatea din Köln și a purtat discuții cu specialiști de drept internațional, public și privat, din Köln și Bonn.

S-a căzut de acord asupra necesității efectuării unui cit mai intens schimb de publicații și studii juridice între centrele universitare Iași și Köln, angajamentele reciproce colegiale referindu-se, în primul rînd, la revistele de specialitate „Osteuropa Recht” și „Analele științifice ale Universității Al. I. Cuza”.

S-a constatat prezența în bibliotecile germane a tuturor documentelor de drept internațional, elaborate fie în cadrul Organizației Națiunilor Unite, fie în cadrul instituțiilor specializate, fie în acel al conferințelor și simpozioanelor internaționale, printre care, bineînțeles, și cele din România.

Firește că documentarea din surse directe creează premisele elaborării unor studii de reală valoare științifică, precum și premisele redactării tratatelor sau a précis-urilor de drept internațional, public și privat, al căror conținut riguros organizat trebuie să reflecte utilizarea unei cit mai variate și mai complete bibliografii de specialitate.

Converbirile utile întreținute cu prof. dr. jur. Boris Meissner, dr. Dietrich Frenzke, redactor al revistei „Osteuropa Recht”, dr. Edgar Tomson și alții, au fost axate pe diverse probleme generale și actuale ca, de exemplu, problema izvoarelor dreptului internațional, problema recunoașterii de facto și de jure a statelor, principiul suveranității de

stat și al suveranității naționale, aspectele teoretice ale recentelor decizii ale Curții Internaționale de la Haaga referitoare la modurile de delimitare a mării teritoriale germane etc.

Prin participarea la diferite forme ale activității metodico-didactice, prin informările primite cu privire la structura bibliotecilor și la viața cotidiană din unele cămine studențești, schimbul de experiență s-a dovedit a fi fost necesar atât în domeniul metodologiei, cât și în acel general-organizatoric.

În luna februarie 1969, prof. dr. Ichil Benditer, titularul disciplinei de Drept constituțional de la Facultatea de drept din Iași a efectuat o călătorie de documentare la Paris. În timpul vizitei în capitala Franței, d-șa a luat contact cu personalități ale învățământului superior juridic din Franța, printre care, profesorii André Hauriou și Maurice Duverger.

La întoarcerea în țară, d-șa a prezentat, în cadrul facultății, importante aspecte privind modul de organizare și desfășurare a învățământului juridic în universitățile franceze.

RECENTII

RENÉ DAVID: *Les grands systèmes de droit contemporain*, Paris, Dalloz, 1969,
647 p.

Tipărită în colecția „Précis Dalloz”, carte, recent apărută, a profesorului René David de la Facultatea de drept și științe economice din Paris, intitulată: *Les grands systèmes de droit contemporains*, este cea de a treia ediție a cursului său de drept comparat, prima ediție datând din anul 1964.

Din primele rinduri, carte este o pleoarie în favoarea recunoașterii importanței dreptului comparat, a autonomiei sale ca ramură distinctă a științei juridice. Pornind de la constatarea faptului că de la începutul secolului nostru și, în special după al doilea război mondial, studiile de drept comparat cunosc un avint considerabil, autorul demonstrează în mod convingător necesitatea și utilitatea dreptului comparat, atât pentru cercetările teoretice cât și pentru practica judiciară. Într-adevăr, fără studiul dreptului comparat nu poate fi concepută cercetarea teoretică în unele importante domenii cum sunt filozofia și istoria dreptului. Totodată dreptul comparat ne poate ajuta la cunoașterea și înțelegerea instituțiilor juridice ale altor țări și, în felul acesta, să contribuie în mod practic la întărirea relațiilor în viața internațională. Prin cunoașterea și folosirea experiențelor reușite ale altor state se poate, de asemenea, aduce o contribuție la ameliorarea dreptului național.

Lucrarea profesorului René David este concepută ca un studiu al marilor sisteme de drept ale lumii, în vigoare astăzi. Totodată, sunt examineate și unele sisteme de drept care nu mai au astăzi aplicare sau care nu și-au găsit niciodată o aplicare integrală în dreptul pozitiv al vremui stat, dar a căror cunoaștere este necesară pentru înțelegerea particularităților pe care le prezintă sistemele de drept contemporane.

Varietatea și mulțimea sistemelor de drept existente — întrucât dreptul fie cărei țări constituie, în fond, un sistem ce se distinge prin particularitățile sale de toate celelalte sisteme de drept — prezintă o mare dificultate în găsirea unor criterii obiective de clasificare, de sistematizare și de studiu. Profesorul R. David își propune să învingă aceste dificultăți prin gruparea dreptului tuturor țărilor în cîteva mari sisteme sau „familii” — cum le denumește el — ale căror trăsături caracteristice le studiază în cele patru mari părți ale lucrării. Pornind de la concepțiile care stau la baza ideii de drept, cu privire la rolul și importanța dreptului în societate, precum și de la particularitățile istorice de formare și de dezvoltare ale diferențelor sisteme de drept, dreptul tuturor țărilor este grupat în trei mari familii: familia romano-germanică, familia commonlaw-ului, familia țărilor sociale. Întrucât există țări al căror drept nu poate fi încadrat în nici una din aceste trei familii, ultima — cea de a patra parte — a lucrării este consacrată unor sisteme de drept care prezintă o mai mare originalitate și pe care autorul le grupează sub titlul de drept religios și drept tradițional.

Ar merita, desigur, să ne oprim mai pe larg asupra criteriilor de clasificare a diferitelor sisteme de drept ca și asupra elementelor pe care autorul le relevă ca fiind caracteristice fiecărei din cele trei mari familii de drept. Spre regretul nostru, nu o putem face în cadrul unei recenzii, oricât de mare ar fi intinderea ei. Ne vom limita, în consecință, la modul în care autorul înțelege să caracterizeze, în linii generale, fiecare din marile familii de drept, în sistemul său de clasificare.

Familia dreptului romano-germanic, care își are leadăul istoric în Europa și cuprinde aproape toate țările europene (cu excepția țărilor socialiste) include și dreptul multor țări de pe alte continente. Denumirea de drept romano-germanic își are explicatia în faptul că ideile și conceptiile pe care se întemeiază sistemele de drept din țările respective sunt rezultatul unei lungi evoluții istorice la originea căreia stau ideile elaborate, începând cu secolul al XII-lea, în universitățile țărilor latine și germanice din Europa, pe baza receptării dreptului roman. Dreptul este conceput în aceste țări ca un ansamblu de reguli strîns legate de preocupările de justiție și de morală. Sarcina principală a științei dreptului, în concepția romano-germanică, ar fi accea de a determina care sunt sau care trebuie să fie regulile iuridice ce ar corespunde cel mai bine ideilor de justiție și morală. Doctrina în aceste țări se interesează prea puțin de administrarea și de aplicarea normelor de drept, acestea fiind lăsate în sarcina iurișprudentei, administratiiei și „practicilor” dreptului.

Caracteristic pentru dreptul romano-germanic este și faptul că cea mai mare importanță î se acordă dreptului civil întrucât, din punct de vedere istoric, dreptul a fost initial conceput ca un mijloc de reglementare a raporturilor civile dintre cetățeni, celelalte ramuri ale dreptului, în special dreptul public, formându-se mai târziu.

Relevând trăsăturile esențiale, comune dreptului tuturor statelor incluse în familia romano-germanică, prof. R. David menționează totodată deosebirile pe care le prezintă dreptul fiecărei țări în parte. Dacă, fiecare din sistemele de drept ale continentalui european are, faptul e cert, originalitatea sa, „...noi nu subestimăm deloc importanța deosebirilor ce pot exista între diferențele sisteme de drept”. Peste toate aceste deosebiri trebuie recunoscută — scrie autorul în continuare — mareea asemănare care există între ele, atunci cînd sunt considerate în ansamblu, acesta fiind și motivul pentru care ele trebuie omunite într-o familie unică pe care o denumește, din considerentele mai sus arătate, familia dreptului romano-germanic.

In cea de a doua mare familie a dreptului țărilor occidentale autorul include țările commonlaw-ului. Din această grupă, căreia îi este consacrată cea de a treia parte a lucrării, fac parte toate țările de limbă engleză, începând cu Marea Britanie, precum și majoritatea celorlalte țări de pe toate continentele care, din punct de vedere politic, au fost, sau mai sunt încă, sub influența Angliei.

Ca și în partea referitoare la dreptul romano-germanic, sunt relevate trăsăturile caracteristice ale commonlaw-ului, faptul că el este profund marcat prin istoria sa. Cum istoria commonwal-ului este pînă în secolul al XVIII-lea, în mod exclusiv, istoria dreptului englez, în lucrarea prof. R. David se acordă o atenție deosebită studiului istoriei, structurii și izvoarelor dreptului englez.

Autorul face însă remarcă că, o dată cu recunoașterea importanței dreptului englez pentru întregul *drept comun*, nu trebuie subapreciată imprejurarea că dreptul unor state ale commonlaw-ului sunt astăzi profund deosebite de dreptul englez. Pentru exemplificare este studiat pe larg dreptul Statelor Unite ale Americii, în evoluția sa istorică, cu particularitățile privind structura și izvoarele sale.

După cum s-a mai amintit, în ultima parte a cărții, intitulată: *Dreptul religios tradițional*, în patru titluri separate sunt examineate, succesiv, dreptul țărilor musulmane (Egipt, Mali, Pakistan, Indonezia); dreptul Indiei (dreptul hindu și dreptul național al Indiei); dreptul din Extremul Orient (China, Japonia); dreptul țărilor din Africa și Madagascar.

Autorul justifică utilitatea studierii acestor sisteme de drept argumentind prin aceea că ea ne oferă posibilitatea înțelegерii procesului istoric de sinteză care a avut loc în țările afro-asiatice între concepțiile tradițional-religioase și unele concepții de drept europene, simbioză din care a rezultat dreptul actual al multor țări din Asia și Africa. Această explicatie era, într-adevăr, necesară pentru că, altfel, ar fi fost greu de acceptat ideea necesității examinării în cadrul unui studiu de drept contemporan a unor concepții privind reguli cu caracter religios care nu-și găsesc astăzi aplicarea sub forma unui sistem încheiat de norme juridice, în nici una din țările lumii.

Un interes deosebit îl prezintă modul în care prof. R. David apreciază dreptul țărilor socialiste. Acestuia îi este consacrată partea a două a lucrării.

Luind în considerare faptul că, înainte de instaurarea socialismului în unele țări europene, dreptul țărilor respective a aparținut familiei romano-germanice, prof. R. David afirmă că dreptul socialist este rezultatul unui proces secesionist care a dus la desprinderea din această familie a unei noi ramuri care, dezvoltându-se, s-a constituit apoi într-o familie distință a dreptului țărilor socialiste.

Recunoscind faptul că există deosebiri de natură conceptuală între dreptul țărilor socialiste și celealte mari familii de drept, autorul consideră însă că dreptul în vigoare în U.R.S.S. și în celealte țări socialiste prezintă multe afinități cu dreptul romano-germanic, ceea ce ar putea pune la indoială chiar necesitatea grupării sistemelor de drept din aceste țări într-o familie aparte.

În acest sens, prof. R. David reproduce afirmațiile unor autori occidentali care neagă originalitatea, trăsăturile noi ale dreptului socialist, reducindu-l doar la o variantă a dreptului romanic. În sprijinul acestor afirmații sunt invocate unele asemănări exterioare, formale ale unor instituții juridice socialiste cu cele ale țărilor nesocialiste. O astfel de poziție extremistă nu se pare exagerată și nefondată.

Dacă ar fi să reținem numai deosebirile remarcate de prof. R. David cu privire la noile funcții pe care dreptul este chemat să le indeplinească în țările sociale, la atitudinea filozofiei juridice marxiste față de concepțiile burgheze, referitor la originea și esența dreptului sau la caracterul tranzitoriu al dreptului socialist care va dispărea treptat, o dată cu statul, în viitoarea societate comună, considerăm că sunt destule argumente, pentru oricine este de bună-credință, de a recunoaște caracterul nou, original al dreptului socialist.

Dreptul socialist, generat de baza economică a socialismului, constituie un important instrument de edificare a societății sociale. Această deosebire de esență determină și unele particularități esențiale privind structura, izvoarele de drept, formele pe care le imbrăcă regula de drept etc. În ansamblul lor, toate aceste particularități constituie noutatea și originalitatea dreptului țărilor socialiste.

Merită, desigur, toată aprecierea și considerația faptul că o personalitate cu autoritatea profesorului René David recunoaște că juriștii socialisti și cei din țările nesocialiste se pot întîlni pe multe poziții comune și că, în asigurarea coexistenței între țările sociale și cele occidentale, juriștii de pretutindeni sunt chemați să-și aducă contribuția lor. Este deosebit de prețioasă afirmația d-sale că „studiuul dreptului țărilor sociale ne face, nu numai să cunoaștem o lume nouă, diferită de a noastră; ea este plină de învățăminte pentru noi”.

Împărtășim în totul ideea că o că mai bună cunoaștere reciprocă este utilă pentru toți cercetătorii și practicienii dreptului.

Conlucrarea între juriști este utilă și necesară. Ea nu trebuie să aibă loc însă pe baza unor concesii ce ar implica renunțarea la unele concepții de bază privind natura și esența însăși a dreptului.

De altfel, chiar profesorul R. David, recunoscind că unele experiențe aplicate în unele țări sociale ar putea fi util puse în profit și în unele țări occidentale, nu uită să adauge că folosirea unor astfel de experiențe nu trebuie să însemne, în același timp, aderarea la concepțiile teoretice pe care ele se întemeiază (pag. 153).

Făcind abstracție de concepțiile autorului privind natura și rolul unor instituții juridice examinate în lucrare, precum și de poziția sa teoretică privind însăși esența și rolul dreptului ca fenomen social, concepții care diferă de cele ale juristilor din țările socialiste, cartea profesorului René David se impune ca o operă științifică valoroasă, de proporții solide, de mare utilitate pentru cunoașterea celor mai importante sisteme de drept din lumea contemporană. Utilitatea ei practică este sporită de cele două anexe cuprinzătoare de la finele cărții dintre care, prima conține importante informații bibliografice iar cea de a doua, indicații de ordin practic referitoare la centrele de drept comparat, biblioteci, studii etc.

Prin această lucrare, profesorul René David se afirmă, o dată în plus, un mare animator al studiului dreptului comparat și al recunoașterii acestuia ca ramură autonomă a științei juridice.

Ichil Benditei

ANEXA

GHEORGHE CRONI: *Instituții medievale românești, înfrățirea de moșie, jurătorii*. Editura Acad. R. S. România, București, 1969, 244 p.

Intr-un studiu amplu, autorul, Gheorghe Croni, pune în lumină doară instituții originale ale țării Românești din sec. XIV—XVIII: înfrățirea de moșie și jurătorii. Cercetările autorului au în vedere originile, continuitatea și structura acestor instituții pe teritoriul țării noastre, infirmind tezele istoriografiei cu privire la împrumuturile străine. Aceste instituții își au rădăcinile în străvechile tradiții juridice ale turile străine. Aceste instituții își au rădăcinile în străvechile tradiții juridice ale populației autohtone, din care s-a format poporul român, și s-au dezvoltat sub forme proprii corespunzătoare necesităților sociale și evoluției istorice.

În istoriografia marxistă din țara noastră aceste instituții nu au formal obiectul unor cercetări speciale, deși preocupări au existat. Astfel, bine orientat din punct de vedere științific este art. publicat în 1956 de către Emil Cernea intitulat *Efectele patrimoniale ale înfrățirii în vechiul drept românesc* („Analele Universității C. I. Parhon București”, Secția științe juridice, 1956, nr. 6, p. 121—130), o substanțială examinare a înfrățirii este făcută de P. P. Panaiteșcu în studiul *Obștea țărănească* în *Tara Românească și Moldova. Orinduirea feudală*, (București, 1964, p. 179—183), în *Tara Românească și Moldova. Preemptiunea în istoria dreptului românesc*. *Dreptul de primis în Tara Românească și Moldova* (București, 1965, p. 78—79, 148, 244), de asemenea noile interpretări din *Istoria României*, vol. II (București, 1962, p. 590), precum și documentele din *Crestomația pentru studiul istoriei statului și dreptului R.P.R.*, vol. II (Buc., Ed. st., p. 736 și următoarele), întocmită de Ștefan Pascu și Vladimír Hanga.

Un studiu mai amplu — ca cel de față —, în această problemă, se impunea, cu atât mai mult cu cât el este legat de proprietate, una din cele mai însemnante și viabile instituții, care a existat și va exista — sub diferite forme — în societatea omenească.

Meritul deosebit al autorului acestei lucrări este acela că își intemeiază cercetările, în primul rând, pe un impresionant număr de documente. Folosind informațiile documentare, autorul reușește să determine trăsăturile esențiale ale instituțiilor cercetate, sublinindu-le bazele și funcțiile sociale, iar prin cercetarea — mai cu seamă a factorilor interni — reușește să explice geneza și dezvoltarea acestor instituții în istoria poporului român. Acest mod de abordare a problemelor permite autorului să-și intemeieze generalizările pe cercetarea cazurilor particulare.

Din examinarea conținutului social și juridic al acestor instituții, observăm că ele au avut funcții complexe și contradictorii, fiind utilizate atât de către țărani pentru apărarea bunurilor și libertății lor sociale, cât și de către feudali pentru aservirea țărănilor. Feudalizarea acestor instituții reflectă preluarea străvechilor tradiții juridice și utilizarea dreptului consuetudinar împotriva obștilor

sătești care îl creaseră în decursul secolelor. Ambele instituții insă oglindesc con-tradicția fundamentală dintre țărănimile și boierime, caracteristică orfăduirii feudale. Înfrățirea își are geneza în societatea gentilică, infățișându-se ca o practică populară și având caracterul pactelor de solidaritate familială primitivă, în vede-retea apărării comune și a luptei împotriva adversităților și primejdijilor. Același caracter de apărare și luptă î-a avut această instituție și în societatea slavagistă, și în cea feudală, dar cu un conținut social deosebit.

În analiza acestei instituții autorul examinează: I. Originea istorică și practica generală a înfrățirii; II. Instituția înfrățirii în istoriografie; III. Vechi practici de înfrățire pe teritoriul țării noastre; IV. Practica înfrățirilor în societatea feudală românească; V. Practica înfrățirilor între membrii familiei; VI. Înfrățirile între persoanele nefrăudite.

Cercetind originea acestei instituții pe teritoriul țării noastre și utilizarea ei până în feudalism, sub forma frăției de cruce, autorul insistă asupra frăției de moșie, considerată drept o instituție proprie societății feudale românești. În lumina istoriei universale, frăția de moșie apare ca o instituție originală în practica generală a formelor de înfrățire cunoscute de celelalte popoare.

Studiul înfrățirilor oferă un nou orizont cercetătorilor de istorie socială românească. Avind în societatea gentilică din Dacia forma frăției de singe și, fiind utilizată pentru apărarea reciprocă a înfrățirilor, instituția înfrățirii s-a dezvoltat sub forme noi în Țara Românească, figurind în documente, în special, ca un procedeu juridic folosit de familiile și obștile țărănești pentru a impiedica infiltrarea străinilor în moșia părintească și în comunitatea sătească. Cu timpul, elementele ale boierimii ajung să determine pe țărani loviți de lipsuri să se înfrățească. Devenind prin înfrățire membri ai familiilor, și implicit ai comunităților sătești, boierimea utilizează frăția de moșie ca modalitate de legalizare a acaparării pământurilor țărănești.

Scoțind în evidență atât sensul istoric al înfrățirilor folosite de țărani pentru apărarea lor socială, cât și sensul înfrățirilor utilizate de boieri și mănăstiri pentru extinderea aservirii feudale, autorul subliniază faptul că în sec. al XVIII-lea înfrățirile au devenit sporadice, prevestind disparitia instituției ca rezultat al individualizării stăpinirilor funciare și al apariției primelor forme de relații capitaliste.

Nouă este și cercetarea privitoare la instituția jurătorilor. În analiza acestei instituții autorul examinează: I. Problema originilor instituțiilor; II. Jurătorii în istoria altor popoare; III. Practici vechi pe teritoriul țării noastre; IV. Terminologia documentelor privitoare la jurători; V. Jurământul în procesele cu jurători; VI. Principalele categorii de jurători; VII. Judecata în procesele cu jurători; VIII. Jurătorii în procesele penale și civile; IX. Legea peste lege; X. Procesele cu jurători — hotarnici, și XI. Părtinirea feudalilor în judecătile domnești.

Autorul atrăgând atenția asupra originii gentilice a acestei instituții, atestate în Dacia preromană, examinează feudalizarea instituției, în Țara Românească, relevând sensul istoric al jurământului colectiv. Sint amplu cercetate categoriile de jurători și subordonarea lor față de autoritatea domnească. Prin atribuirea de jurători „pe răvașe” fie reclamanților, fie pîrîtilor, domnul favorizează unele categorii sociale împotriva altora și asigura, în majoritatea cazurilor, soluționarea proceselor în favoarea boierimii. Rejudecarea proceselor cu un număr dublu de jurători avea sensul unei chezășii sociale largite pentru administrarea justiției. Utilizarea jurătorilor s-a restrins mult în sec. al XVIII-lea, iar instituția a dispărut pe măsura dezvoltării aparatului de stat și a folosirii actelor scrise ca mijloace de probă judiciară.

Studiul înfrățirii de moșie și al jurătorilor cuprinde rezultatele noi și în ceea ce privește aspectele speciale ale instituțiilor cercetate, cum sunt cele privitoare la terminologia documentară a înfrățirii și a jurătorilor, practica înfrățirilor între soți, înfrățirea fiicelor și ginerilor, procedura frăției de moșie, aducerea jurătorilor la soroc, procesele judecate de dregătorii domnești etc.

Prin acest studiu autorul, Gheorghe Cront, se adresează atât cercetătorilor istorici și juristi, cadrelor didactice, studenților facultăților de istorie și drept, cât și unor cercuri mai largi de cititori, oamenilor de cultură generală interesanți în cunoașterea trecutului social și juridic al poporului nostru. De asemenea, lucrarea este deosebit de utilă atât pentru studiul istoriei comparate, cât și pentru studiul dreptului comparat.

Maria Dvoracek

MILAN BARTOSEK: *Diritto Romano e teoria dello statu e del diritto*. Separata de la Revista „Temis”, editată por la Facultad de Derecho de la Universidad de Zaragoza, Nûm., 21—1967.

Cu prilejul celebrării jubileului privind viața și activitatea ilustrului romanist spaniol Dr. D. Carlos Sánchez del Rio y Peguero, s-a întocmit o culegere de studii dedicate cu preferință temei referitoare la dreptul roman și teoria generală a dreptului.

Această ocazie îi oferă autorului acestui studiu, Dr. Milan Bartosek, cunoscut romanist ceh, prilejul unor observații metodologice privind raporturile dintre aceste două discipline.

Ideea fundamentală a contribuției sale este aceea că în epoca noastră dreptul roman trebuie cultivat în cea mai strinsă conexiune cu teoria statului și a dreptului. Autorul își intemeiază această afirmație prezentând o serie de argumente convințătoare în următoarele capituloare: I. Concepționea fundamentală a dreptului roman în știință modernă; II. Aspecte actuale ale dreptului roman; III. Legătura studiilor românești cu teoria statului și dreptului.

Primul capitol al acestui studiu este destinat unor indispensabile clarificări cu caracter general. Astfel, de la bun început, autorul face referiri la teoria marxistă a statului și dreptului și disciplinele analoge tradiționale (atrăgînd atenția asupra faptului că teoria marxistă a statului și dreptului nu este identică cu nici una din disciplinele introductive cu caracter general, studiate în facultățile burgheze de drept): Introducere în studiul dreptului, Filozofia dreptului și Teoria generală a dreptului (la care se pot adăuga și altele, ca de exemplu: Introducere în știință juridică, Elemente de jurisprudență, Encyclopædia dreptului, cf. Gareis—Wenger, *Rechts—Enzyklopädie und Methodologie als Einleitung in die Recht—Wissenschaft* [Encyclopædia și metodologia dreptului ca introducere în știință dreptului], Giessen 1920).

În ceea ce privește obiectul teoriei statului și dreptului, autorul consideră că — grosso modo — el corespunde la toate cele trei discipline, menționate — în principal — mai sus. Termenul de stat (Teoria statului și dreptului) nu reprezintă numai uzajul unei noțiuni în plus, această expresie reprezintă o viziune mai profundă a statului și dreptului, în totă complexitatea lor și, în același timp, primatul politicii asupra dreptului. Realitatea însă este aceea că — în stadiul actual — teoria statului și dreptului scoate foarte mult în evidență, înainte de toate, vasta problematică a statului socialist și se ocupă relativ mai puțin cu problemele de logică juridică și tehnică juridică.

Diferența calitativă între aceste discipline constă, evident, în domeniul ideologic, știind că teoria statului și dreptului — știință consecvent marxistă — se intemeiază pe materialismul istoric și, viceversa, tradiționala teorie a dreptului concentrîndu-se mai mult asupra dreptului, dar fără a ține seama de condițiile vieții sociale, și în special de contradicțiile sociale și lupta de clasă, operează cu normele de drept aproape exclusiv, independent de aceste condiții.

Comun, atât teoriei generale a statului și dreptului cât și disciplinelor analoge „non” marxiste, le sunt: latura sistematică, fuziunea lor în ansamblul științelor juridice, faptul că sunt discipline juridice generale și sintetice, care elaborează probleme teoretice de maximă importanță, faptul că generalizează noțiunile provenite de la științele juridice speciale — cărora le oferă cu acest prilej un sprijin prețios.

Plecind de la aceste considerente introductive Dr. Milan Bartošek se referă în continuare la: „Romanistica tradițională și problemele juridice generale”. Din acest punct de vedere autorul atrage atenția asupra științei tradiționale a dreptului roman, care însă nu a neglijat probleme teoretice cu caracter general. Această situație nici nu ar fi fost posibilă întrucât — pe de o parte — fiecare romanist întâmpină în practica didactică foarte multe probleme cu caracter general, iar — pe de altă parte — preceptele dreptului roman au drept scop să dea discipolilor o cultură superioară, axată și pe probleme de ordin general.

O situație asemănătoare există și în știința romanistică în care se proiectează necesarmente probleme didactice. Ca atare, operele elaborate pe fondul problemelor juridice de interes general nu reprezintă excepții ci, dimpotrivă, în ultimul timp, chiar în romanistica italiană se poate observa cu satisfacție creșterea importanței unor asemenea lucrări. Mai mult încă, unii profesori de filozofie juridică desfășoară o activitate romanistică (Hagerström, Koskembahr-Lyskowski etc.) sau trec de la filozofia dreptului în domeniul romanisticii (Westrup) după cum, dimpotrivă, există mulți romanisti care se ocupă de filozofia dreptului sau de teoria generală a dreptului (Betti, Croso, Wieackler, Orestano și alții), căutând o nouă cale, aşa după cum, cu precizie, a făcut-o sărbătoritul.

În general, interesul romaniștilor occidentali pentru problemele acestor științe juridice superioare (astfel numite de autor) este sporadic. Or, există o mare diferență între a trata ocazional o asemenea problemă importanță pentru teoria generală a dreptului, și, între a orienta studiul dreptului roman pe calea unui program conștient, în strinsă legătură cu disciplinele generale.

În știința marxistă, în special în ultimii ani, se acordă o importanță deosebită problemelor metodologice. Academia de Științe a U.R.S.S. a dezbatut în octombrie 1963 aceste aspecte, rezultatele fiind publicate în *Metodologiskie problemi nauki* (Problemele metodologice științei), Moscova, 1964, relațiile principale aparținând academicianului L. F. Iljicev.

„Actualizarea” și actualitatea dreptului roman constituie o problemă care îl preocupă pe autor. În acest sens, pornește de la ideea conform căreia dreptul roman tragează probleme care — cu toate transformările ce au loc în societate — au un aspect mereu nou, dar care, în același timp, sunt expuse controverselor și disputelor, criticii și polemicii.

Discuțiile asupra poziției dreptului roman au devenit deosebit de vîl, încă din începutul acestui secol, cînd centrul de gravitate al studiilor romanistice s-a desplasat lent, dar sigur, din Germania în Italia. Din 1936 se înțepe să se vorbi chiar de „criza dreptului roman” și, în același timp, diversele tendințe de „actualizare” a dreptului roman au devenit tema frecventă a unor dezbateri. Autorul consideră că toate reflectiunile de acest gen — privind „actualizarea” — sunt, în principiu, eroale. Conceptul de „actualizare” indică un fenomen, care chiar dacă în prezent nu mai este actual, să fie într-un mod corect adaptat condițiilor prezentului. Prin urmare, ori un fenomen este actual, deci important astăzi, și atunci nu este necesara actualizarea, ori nu este important în prezent și, în această situație, orice tentativă de atribuire artificială a unei importanțe este, în principiu, predestinată eșecului.

Prin intermediul „actualizării” se construiesc, de fiecare dată, puncte arbitrară de legătură între instituțiile dreptului roman și ale celui modern și, dimpotrivă, este de ajuns să incerce și să găsi actualitatea dreptului roman acolo unde în adevăr există, printre altele, în domeniul fundamental al dreptului: în esența dreptului, în problemele juridice generale și, pe scurt, pesce tot unde se manifestă o legătură importantă cu teoria statului și dreptului. Ridicindu-se împotriva „actualizării” și demonstrând că dreptul roman este o disciplină juridico-istorică, autorul îl compară cu filozofia greacă și istoria generală, punind următoarea întrebare: „Să cui și poate veni în minte ideea de a „actualiza” fenomenele filozofiei grecești sau istoria în general”?

În afara de aceasta dreptul roman se deosebește de toate celelalte discipline juridico-istorice prin natura sa întrinsecă, prin valoarea sa juridico-profesională, fiind întîi și direct legal de prezent prin vastul cimp al logicii și tehnicii juridice, reprezentând, într-o măsură considerabilă, ceea ce pentru știința dreptului este un model de gîndire juridică.

Preocupîndu-se de „actuala fuziune socială a dreptului roman cu romanistica juridică”, autorul se referă la fuziunea socială a dreptului roman, cu privire specială asupra societății sociale și cu accent special asupra laturii didactice. În dezvoltarea acestei idei, autorul distinge, în sfera dreptului roman, mai multe aspecte: aspectul extrajuridic (în special latura politică, economică și socială), aspectul istoric, aspectul logico-didactic și, în final, aspectul juridic cu latura științică-institutională.

În analizarea acestor laturi — examineate mai detaliat în Cap. II — autorul atrage atenția asupra faptului că studiul dreptului roman ajută mult în pătrunderea înțelesului dreptului modern, în special al celui civil (Móra, *Bemerkungen zu der historischen Betrachtungsweise im römischen Recht* (Observații asupra modului de tratare istorică a dreptului roman, Acta juridica, VII, 1965, Ungaria). Această realitate nu o înținem numai în dreptul burghez, intemeiat direct pe dreptul roman, dar ținînd seama de condiții, și în dreptul socialist, intrucît acest drept este legal prin multe fire interioare de dreptul roman. Cunoașterea profundă a dreptului roman conduce, necesarmente, la cunoașterea mai profundă a dreptului Socialist, dat fiind și posibilitatea de comparare a obiectului de studiu al acestor discipline atât de diferite.

În capitolul III, doctorul Milan Bartosek se ocupă de studiul problemelor romanistice — folosind o diagramă instructivă — privind principalele raporturi științifice, și încheie cu unele reflexiuni privind esența dreptului, abuzul de drept și utilitatea metodei propuse. În acest sens, autorul consideră că pentru a menține conexiunea dreptului roman cu teoria statului și dreptului, trebuie urmărite toate categoriile juridice romane, în evoluția lor ulterioară, în vederea studierii întregului complex al dreptului sclavagist — în special — și al dreptului exploataator — în general. Dacă, de pildă, găsim analogii substanțiale sau chiar concordanță între emplio-venditio din dreptul roman, și vînzarea-cumpărarea din dreptul burghez, se datoresc faptului că aceste instituții juridice nu aparțin numai dreptului roman, sau dreptului burghez ci, mai presus de toate, dreptului exploataator.

Asemenea reflexiuni, privind în general complexul dreptului, trebuie să alătură în vedere elementul istoric (ca o lege obiectivă a evoluției sociale), să țină seama de evoluția de la dreptul sclavagist la dreptul feudal, de la dreptul feudal la dreptul burghez, de la dreptul burghez la dreptul socialist. Ca atare, pentru dezvoltarea științei — și în cazul de față a romanisticii juridice — cu maxima de profunzime posibilă, este necesară multă prudență și menținerea unei strînsă legături cu marile probleme ale romanisticii.

În condițiile actuale, cînd multe probleme romanistice, de prim ordin, își aşteaptă soluționarea — în special din unghiul vizual al marxismului — nu este indicată abordarea unor particularități excesive sau crearea unor specializări romanistice de „grade” secundare. Un asemenea procedeu ar duce nu numai la îndepărtarea neromanîștilor de dreptul roman (ceea ce ar fi una din rațiunile fenomenului denumit „criza dreptului roman”), dar, prin consecințele sale, la dezagregarea, fărîmitarea romanisticii într-o vană erudiție.

Citind lucrarea lui Gaudemet, intitulată *Les abus de „potentes” au Bas Empire* (The Irish jurist, I, 1966, 128—135), autorul se ocupă, în special, de problema esenței dreptului. În acest sens, conchide că normele juridice au o imensă relevanță în viața socială, relevanță pe care timpurile noastre o atestă în mod perfect.

În concluzie, autorul demonstrează — limitîndu-se numai la cîteva aspecte — oportunitatea și utilitatea studierii dreptului roman în strînsă conexiune cu teoria statului și dreptului. Procedind astfel, romanîștii vor combina cuceririle oferite de

concepția și metoda materialismului istoric, cu măiestria și perfecțiunea investigației și analizei tradiționale. Autorul consideră ca o necesitate foarte actuală prezentaarea liniei generale a romanisticii juridice și relevarea marilor valori ale dreptului roman, întrucât, pe această cale, se vor găsi, cu ușurință, puncte de contact cu juriștii neromaniști, nu va mai fi necesară inventarea a noi și noi moduri de "actualizare" a dreptului roman, după cum, nu se vor mai manifesta nici tendințele de izolare și sănătatea romanistice din ansamblul altor științe juridice și nici previziunile nefaste, privind sfîrșitul acestei discipline.

Intr-un cuvînt, autorul a subliniat una din căile care va duce la dezvoltarea romanisticii juridice: dreptul roman ancorat ferm pe istoria statului și dreptului și menținut în strînsă legătură cu teoria statului și dreptului, vor realiza o fuziune eminență pentru studiul dreptului în general, parte vitală a culturii juridice moderne.

Maria Dvoracek

K. K. S. PILLADY, C. C. THOMAS, Jr., G. F. MAHONEY: *Rolul contaminării din mediul înconjurător în criminalistică: Prezența unui caz (the role of environmental contamination in criminalistics: a case history)*, Prepared for Presentation at Fifth Annual International Meeting on Forensic Sciences, Toronto, Ontario, Canada, June 10, 1969.

Pornind de la o chestiune elucidată acum mai mulți ani în urmă, aceea a efectului contaminării părului omeneșc cu diferite substanțe din mediul înconjurător (arsenic, antimoniu, seleniu, mercur și altele), autori comunicării pun problema posibilității examinării probelor materiale și chiar a identificării persoanelor pe a căror îmbrăcăminte, corp, păr etc., s-au depozitat anumite particule datorită contactului profesional sau condițiilor de mediu, cu ajutorul analizei de activare cu neutroni.

Constatările autorilor au fost prilejuite, așa cum rezultă din titlul comunicării, de săvîrșirea unei crimi de omor în care condițiile de mediu au jucat un rol însemnat la identificarea autorului.

Victima (o femeie) a fost strangulată cu ajutorul unei perechi de ciorapi. La locul faptei au fost găsite și alte obiecte: o bluză, o pătură, un cearșaf și două prosoape; acestea din urmă servind la imobilizarea victimei.

Pe toate aceste obiecte au putut fi semnalate anumite zone de pele de culoare neagră a căror analiză spectrografică a indicat prezența posibilă de tungsten, titan, antimoniu, magneziu și fier.

Bănuielile s-au întrebat asupra unei persoane care fusese angajată la o firmă producătoare de carbură de tungsten și carbură de tungsten grafitată. Pe îmbrăcămintea și părul celor ce lucrauă într-un asemenea mediu, precum și pe mîini, se depuneau sau se impregneau un praf care conține tungsten, cobalt, tantal și eventual titan.

S-a procedat la luarea de mostre din părul de pe cap și din regiunea pubiană a presupusului autor, precum și probe din materialele produse de firma la care lucra acesta și anume: un amestec de carbură de tungsten și carbură de tungsten grafitată. S-au luat de asemenea probe (bucăți de material) și din celelalte obiecte.

Toate acestea au fost supuse analizei de activare cu neutroni pentru tungsten, cobalt și tantal. Iără a intra în detaliu asupra operațiilor și tehnicilor folosite, analiza de activare cu neutroni a dus la următoarele concluzii:

- pe obiectele supuse analizei (bluză, ciorapi, pătură, cearșaf, fire de păr de pe cap, s-a constatat prezența tungstenului, cobaltului și tantalului);

- tungstenul, cobaltul și tantalul, identificate pe aceste obiecte, provin din contaminare externă;

— analiza comparativă a firelor de păr din regiunea pubiană cu a celor de pe cap indică numai contaminarea acestora din urmă din mediul extern;

— deoarece este foarte improbabil ca tungstenul, cobaltul și tantalul să fie găsite sub formă de pată și particularizate în mediul înconjurător normal, e posibil ca tungstenul, cobaltul și tantalul, sub forma găsită pe materialele supuse analizei, să provină dintr-o sursă comună de origine.

Desi aceste constatări au fost ocasionate de un caz particular, autorii conchid că el constituie un exemplu ideal de aplicare a analizei de activare cu neutroni în criminalistică.

Aurel Ciopraga

PRIMA LUCRARE DE BIBLIOGRAFIE JURIDICĂ ROMÂNEASCĂ

DRAGOS RUSU: *Bibliographie juridique române*, 1944—1968, Ed. Acad. R. S. România, București 1969, 410 p.

Aparută sub egida Institutului de cercetări juridice al Academiei de științe social-politice, *Bibliografia juridică română* este prima lucrare, în domeniul dreptului, de acest gen, care apare în țara noastră. Cele peste 2000 de titluri și cca. 700 nume de autori care au fost reținute de autorii lucrării și incluse în Bibliografie dău o imagine a dimensiunilor creației științifice românești care, în ultimele două decenii, a înregistrat remarcabile succese în toate domeniile de cercetare.

Producția științifică juridică, urmând dezvoltarea generală a statului și dreptului român în ultimul patră de veac, a contribuit la perfectionarea continuă a noilor relații statonice în societatea și statul nostru socialist. Lucrările apărute reflectă permanenta preocupare pentru orientarea cercetării în direcția descoperirii aspectelor noi, pozitive ale organizării noastre social-politice și juridice, a studierii celor mai semnificative aspecte ale instituțiilor politico-juridice, caracteristice statului și dreptului socialist.

Pornind de la aceste constatări, autori Biblioafiei au reusit să ne prezinte o imagine globală a ceea ce s-a realizat mai valoros, în ultimii 24 de ani, în domeniul cercetării științifice juridice în țara noastră. Așa cum se arată în prefața Bibliografiei, numeroasele lucrări mentionate — tratate, cursuri universitare, studii tipărite în diverse publicații ocasionale sau cu apariție periodică, monografii etc. — reprezintă, în ansamblul lor, contribuții efective la dezvoltarea științei juridice românești și unele chiar și științei juridice sociale pe plan mondial.

Bibliografia juridică română se impune ca o lucrare de certă valoare științifică. Urmărind să ne dea o bibliografie selectivă care să cuprindă cele mai reprezentative lucrări din domeniul dreptului, autori s-au fixat asupra unor criterii obiectiv științifice care, întăritănd subiectivismul, au asigurat, în linii mari, includerea în lucrare a celor mai semnificative opere care ilustrează știința juridică românească contemporană.

Desigur, posibilitatea unor omisiuni de titluri și autori nu este totală exclusă. Omisiunile pot fi însă remediate într-o viitoare ediție. În principiu, trebuie să ne declarăm de acord cu criteriile enunțate de autori Biblioafiei care au urmărit să cuprindă în ea acele lucrări care au o valoare contributivă și care tratează probleme actuale și de importanță ale dreptului nostru socialist.

Operă științifică constituie și clasificarea lucrărilor trecute în Bibliografie, precum și prefața și introducerile care preced întreaga lucrare și fiecare diviziune în parte.

Lucrările menționate sunt grupate pe principalele ramuri ale sistemului dreptului nostru socialist, fiecărei ramuri principale de drept corespunzând o diviziune a bibliografiei. La rîndul său, fiecare diviziune cuprinde subdiviziuni, corespunzător

principalelor domenii reglementate de ramura dreptului respectiv. Dacă această sistematizare nu ridică obiectii de ordin principal, fiind bazată pe criterii recunoscute de știința dreptului socialist, s-ar putea aduce însă unele ameliorări în ceea ce privește alcătuirea fiecărei diviziuni și subdiviziuni precum și în privința stabilității unor noi subdiviziuni sau diviziuni. Așa, spre exemplu, lucrările de drept comparat ar putea fi grupate aparte.

Bibliografia juridică română este o lucrare de mare utilitate și de importanță practică pentru cercetători. Cuprinzând referințe la ceea ce s-a publicat mai valoros între anii 1944—1968 în țara noastră în domeniul juridic, ea constituie un prețios instrument pentru cercetătorii științifici, pentru toți cei ce se ocupă cu studiul problemelor dreptului.

Tipărită în două limbi (română și franceză), ea este, deopotrivă, folositoare cercetătorilor străini care se interesează de instituțiile juridice din România. Din acest punct de vedere, Bibliografia juridică română este deosebit de importantă, întrucât ea facilitează introducerea, într-o mai largă măsură decât pînă acum, a științei juridice românești în circuitul științei juridice mondiale.

I. B.

ANDRE HAURIQU: *Droit constitutionnel et Institutions politiques*, Quatrième Édition, Montchrestien, Paris, 1970, 962 p.

Recent a apărut cea de a patra ediție a tratatului de drept constituțional al profesorului André Hauriou de la Facultatea de drept și științe economice din Paris. Încă de la prima sa apariție, carteas-a bucurat de o deosebită apreciere din partea specialiștilor, fiind distinsă în 1966 cu premiul Demolombe de către Institutul Franței. Fiecare din edițiile apărute pînă în prezent aduc elemente noi, complete și puneri la punct, corespunzător schimbărilor survenite în organizarea constituțională și în funcționarea instituțiilor politice ale diferitelor țări.

Convins de importanță dreptului constituțional, de faptul că și în prezent acestuia îl revine un însemnat rol în stabilirea și funcționarea instituțiilor politice care, în ansamblul lor, caracterizează regimurile politice ale diferitelor state, profesorul Hauriou ne-a oferit o lucrare cuprinzătoare în care sunt abordate cele mai variate aspecte ale științei contemporane a dreptului constituțional. Cele mai importante instituții ale dreptului constituțional sunt urmărite în evoluția lor istorică, de la origini — din perioada în care s-a format aşa-numitul drept constituțional clasic ca rezultat al revoluțiilor burgheze victorioase — pînă în zilele noastre.

Comparind dreptul constituțional al unor state cu sisteme social-economice și regimuri politice diferite, profesorul Hauriou se manifestă ca un partizan convins al democrației parlamentare burgheze. Regimurile constituționale ale statelor sociale și cele ale țărilor ce și-au dobîndit recent independența de stat și națională, și a căror dezvoltare nu urmează calca clasică a capitalismului, sunt examineate în raport cu instituțiile clasice ale parlamentarismului dreptului constituțional burghez, pe care le consideră că stau la originea tuturor regimurilor constituționale existente azi în lume.

Desigur, un astfel de punct de vedere rezultă, în primul rînd, din suprăestimație a instituțiilor constituționale burgheze, iar în ceea ce privește țările sociale și cele insufluite de idei comuniste, din insuficientă informare asupra realităților din aceste țări, este criticabil.

Se impune totuși să se sublinieze faptul că, spre deosebire de alții autori occidentali, prof. A. Hauriou evită absolutizările. Astfel, multe din instituțiile politice actuale ale democrațiilor burgheze occidentale sunt examineate de pe poziții critice. Un exemplu în acest sens ni-l oferă modul în care ei își exprimă îndoială cu privire la eficiența actualelor instituții politice ale Franței, stabilită de Constituția din 1958,

care a redus într-o măsură considerabilă rolul instituțiilor parlamentare în favoarea creșterii excesive a puterii executivului și, în special, a președintelui republicii.

În ceea ce privește dreptul constituțional al țărilor socialiste, trebuie relevat faptul că autorul se arată înclinat spre recunoașterea originalității acestuia precum și a importanței și a influenței sale asupra unor instituții ale dreptului constituțional al țărilor occidentale și al altor state, în special, în domeniul drepturilor fundamentale ale cetățenilor.

În explicarea diferențelor instituției ale dreptului constituțional, în actuala ediție, se pune un mai mare accent pe „legăturile ce există între un sistem economic determinat și formele politice care coexistă cu acel sistem”. S-a acordat o mai mare atenție expunerii, într-o formă mai amplă, a trăsăturilor caracteristice ale sistemului economic socialist, în scopul, tocmai, al unei mai bune înțelegeri a instituțiilor politice și organizării constitutionale ale acestor țări.

În general, partea referitoare la dreptul constituțional al statelor socialiste este mult mai dezvoltată, în comparație cu edițiile anterioare. Au fost luate în considerație modificările mai recente ale legislației constitutionale precum și unele aspecte ale noilor tendințe ce se manifestă în evoluția constituțională a unor state socialiste. Cu regret, constatăm însă — observația fiind valabilă, în primul rînd, pentru țara noastră — că informațiile privitoare la orientarea actuală a vieții constitutionale în direcția perfectionării continuă a sistemului democrației socialiste, a întregii noastre organizări social-politice și juridice provin din surse cu caracter de generalitate care nu permit o cunoaștere mai profundă a realităților existente, ceea ce face ca și aprecierile să rămină la suprafața fenomenelor, ducând uneori chiar la concluzii eronate. După cum a mai fost menționat, însă, se cuvine a fi apreciat în mod deosebit efortul de documentare curentă, de informare la zi asupra modificărilor privind organizarea constituțională a statelor socialiste. Edificator în acest sens este și faptul că cele mai importante lucrări privind dreptul constituțional al țărilor socialiste, publicate pentru străinătate precum și lucrările unor autori occidentali, din același domeniu, figuroază în bibliografia indicată de autor.

Concepția cu privire la examinarea instituțiilor dreptului constituțional în evoluția lor dinamică se concretizează și în faptul că, în ediția de care ne ocupăm, partea referitoare la instituțiile politice actuale ale Franței este complet restrucțurală, în urma evenimentelor politice ce au avut loc în Franță în ultimii doi ani.

Ocupindu-se de semnificația alegerilor legislative din anul 1968, a referendumului din aprilie 1969 și a alegerilor președintiale din luna iunie a aceluiași an, prof. A. Hauriou face importante și valoroase aprecieri asupra caracterului și evoluției viitoare ale instituțiilor politice ale Franței.

În lucrare sunt abordate nenumărate aspecte teoretice fundamentale ale științei dreptul constituțional care meritau a fi cel puțin semnalate, dar pe care, din lipsă de spațiu, suntem obligați să nu le putem menționa. Prin vasta documentație, competența cu care sunt abordate cele mai importante aspecte ale dreptului constituțional clasic burghez, prin erudiția sa, carteza eminentului profesor al universității pariziene se impune ca o lucrare prestigioasă, necesară celor ce se ocupă de studiul dreptului constituțional contemporan.

I. Beudilier

Nr. colt tipat : 9,75

Tiparul executat la Intreprinderea
poligrafică Iași, str. V. Alecsandri 12
Republica Socialistă Română
comanda 189